

Университет

Российской Академии Наук

Литературно-художественного музея

Р. Г. Г.

1922

491.99-5

У-73

946

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

491.99-5

Ա-73

Հ. ԵՒ Ձ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԳ

Բ. ԳԻՐՔ

Զ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Հիմնովին ըստփոփում)

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ ՎԱԽԵՐԱՑՈՒԱԾ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ

1922

ԳՐԱՏՈՒՆ

Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Ֆինանսներ, Պայքար Հառուգ, Կ. Պոլիս

Պատ. Ուսուցիչներու եւ Ուսուցչուհիներու դիւրութեան հա-
ւար մեր նոր հրատարակած հետեւեալ դասագիրքերը վերածուած
ենդատարներու:

Տարրական Դասընթացի Ա. եւ Բ. Տարի	
Օղակաւ Բերական	10
» Ընթերցարան Ա.	45
» » Բ.	55
Ոսկեգետակ Տարր. Ա.	65
» » Բ.	75
Մայրենի Լեզու, Բերական Ընթերցարան Ա. Տարի, Մ. Պոնտացի	55
» » Ընթերցարան Բ. » »	80
» » » Գ. » »	90
Թանգարան Տարրական Հ. եւ Զ. Ասատուր	30
Ոսկեմատենիկ Ֆրանս. Լեզուի, Ա. Գիրք	30
Բերականութիւն Նախապատրաստական »	50
Բերականութիւն, Ա. Գիրք »	45
Աշխարհագրութիւն Պապեման, Տարր. Ա.	20
» » » Բ.	30
Թուարանութիւն Տարր. Ատրուի	40
Միջին Դասընթացի Գ. եւ Դ. Տարի	
Թանգարան միջին, Հ. եւ Զ. Ասատուր	50
Բերականութիւն Բ. Գիրք »	75
Աշխարհագրութիւն Պապեման Միջին	40
Թուարանութիւն Միջին Ատրուի	65
Բարձրագոյն Դասընթացի Ե. եւ Զ. Տարի	
Թանգարան Բարձրագոյն, Հ. եւ Զ. Ասատուր	110
Բերականութիւն Գ. Գիրք Ա. Մաս »	160
» Գ. » Բ. Մաս »	160.
Թուարանութիւն Բարձրագոյն Ե. եւ Զ. Տարի Ատրուի	175
» » » Դավափեան	160

Ձերմապէս կը յանձնարարենք այս գիրքերուն գործածութիւնը
որոնք արդէն Պատ. հասարակութեան գնահատութիւնով ընդունուած
են մալրապաշարի ու գաւառի ոչ միայն մեր այլ եւ Հայ-Աւետարա-
նական եւ Հայ-Հռոմէական եղբարց ու բերք վարժարաններու ու
ստարակաւական կրթական հաստատութեանց մէջ:

1928. հոգիտեմք 23
ե. ք. մ. Արց. Զօլախեան
այս Գիրքը կը պատրաստէր
Գրքարանութեան Գիրք

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

Հ. ԵՒ Զ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Բ. ԳԻՐՔ

Զ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

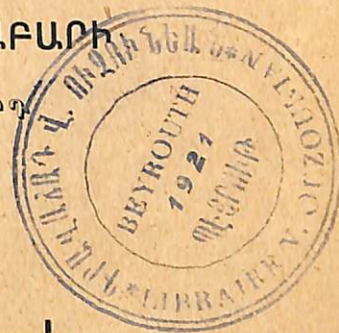
(ՀԻՄՆՈՎԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ)

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ ՎԱԻԵՐԱՑՈՒԱԾ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԳՐԱՏՈՒՆ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

1922

14 FEB 2013

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 3. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Ա. ՊՈՒԼԻՍ

ՅԱՌԱՉԱԲԱՆ

Արդի աշխարհաբարի Գործնական Բերականուրթան
այս Բ Գրքին մեջ, — որուն վեցերորդ սպագրութիւնը
հապարակ կը հանենք այսօր, — ջանացած ենք ներ-
կայացնել արդի աշխարհաբարին բերականութան կա-
րեւորագոյն տարրերը : Այս Բ Գրքը զբաղած է Ա.
Գրքով աւանդուած կանոնները ընդլայնելու, աւելցնելով
նոր մասեր առողջանութեան, ուղղագրութեան, տո-
ղադարձի, կէսադրութեան, արմատ, բարդ եւ անանց-
եալ բառերու, ձայնաւորներու կորուսման եւ փոփոխ-
ման օրէնքին, նմանաձայն, հոմանիշ եւ հակառիշ բա-
ռերու եւ մասնաւորապէս բայերու կազմութեան վրայ :
Պէտք չէ սակայն կարծել թէ այս հասորին մեջ ամ-
փոփած ենք աշխարհաբար բերականութեան բոլոր
օրէնքները : Այդ ամբողջութիւնը ջանացած ենք ներկա-
յացնել Գ Գրքին մեջ :

Ինչպէս պիտի տեսնուի, այս բերականութեան ըն-
թացքին մեջ, եւ ինչպէս յայտարարած էինք արդէն Ա.
Գրքին յառաջաբանով, մեր կողմէ որ եւ է նոր օրէնք
էր հնարած չենք բնաւ : Աշխարհաբարի անվիճելի հե-
ղինակութեանց դիմած ենք, իննած, բաղդասած, վեր-
լուծած եւ համադրած ենք անոնց կողմէ ընդունուած
բերականական ձեւերը, եւ այդ կարեւոր ու մանրակրկիտ
աշխատութեան արդիւնքն է անհա՛ զոր ամփոփած ենք
այս եջերուն մեջ : Մեր գլխաւոր աղբիւրը եղած է Պոլ-

1295

սոյ աշխարհաբար, քեւ մեր քննութեան բովեմ ան-
ցուցած ենք նաեւ Ռուսահայոց բարբառ, զոր այնքան
հեղինակօրէն գիտցած է պատկերացնել Սեփաննոս Պա-
լասանեան իր *Մայրենի լեզուի քերականութեան* մէջ :

Մեր փափաք եղած է կարելի եղածին չափ պարզ
եւ դիւրմբունելի կերպով ներկայացնել այն օրէնքները,
զորս ի գործ կը դնեն այսօր լաւագոյն գրողները : Զա-
նացած ենք որոշ կանոններու ենթարկել ընդունուած
լեզուական սկզբունքները, շատ անգամ աւանդելով
նաեւ կրկին ձեւեր, որոնց մէկը կամ միւսը ընդունել
մեր ձեռնհասութենէն վեր նկատած ենք : Այս է պատ-
ճառը որ չենք վստած գրաբար հոլովմանց կարգ մը
ձեւեր, որոնք քեւ աշխարհաբարի միօրինակութեան
նշանակին անհամաձայն՝ սակայն ընդհանուր կերպով
գործածուած են արդի գրական լեզուին մէջ ալ :

Փողովուրդին քերականութեան եւ ընդունած բա-
ցատրութեան ձեւերուն առաջնութիւն տուած ենք ամեն
անգամ որ այդ ձեւերը նուիրագործուած չեստած ենք
գրագէտներու գրչին տակ : Այս պատճառով է որ ընդու-
նած ենք աշխարհաբարի դերանունները միայն, առանց
դիմելու գրաբարի ձեւերուն, զորս չի գործածեր արդի
գրողներու մեծամասնութիւնը, եւ որոնց պէտքն ալ
արդէն զգալի չէ բնաւ : Միեւնոյն բանը ըրած ենք նաեւ
բայերուն համար, խղճամիտ ուսումնասիրութեամբ
ի վեր հանելով անոնց կազմութեան օրէնքները՝ ցարդ
հրատարակուած աշխարհաբարի քերականութեանց մե-
քոսէն տարբեր եւ նոր եղանակով մը :

Հետեւելով միշտ Զրեհերիք Պաքայի դրութեան,
այս Բ Գրքին մէջ ալ դրած ենք ընթերցուածներ եւ
հրահանգներ մեծ մասամբ նմանողաբար : Ասոնք մեր
գործին մէկ էական մասը կը կազմեն, որովհետեւ պիտի

ծուայեն ոչ միայն քերականութեան կանոնները ըմ-
բնելու եւ գործադրելու, այլ եւ պիտի աւանդեն
տակերտներուն կարգ մը նոր եւ օգտակար գաղափար-
ներու հետ բառերու նոյն պատճառ մը, եւ պիտի վար-
ժցնեն զանոնք շարադրութեան, ինչ որ նպատակն է
քերականութեան ուսման :

Այն համակիր ընդունելութիւնը, զոր ուսուցիչները
ըին այս քերականութեան, ցոյց կուտայ քեւ մեր աշ-
խարհութիւնը օգտակար արդիւնք մը կրցած է ունենալ :
Խշտաւ մեր անձնական փորձառութեամբ դիտած էինք
աղէն, կարգ մը ուսուցիչներ ալ վկայեցին մեզ քեւ
մեր ընտրած մեքոսը կը ծառայէ գործնական կերպով
ստանդարտ հայ մանուկներուն՝ այն լեզուն որով պիտի
խօսին ու գրեն. եւ այս էր արդէն մեր նպատակը :

4. Եւ 2. Ա.

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ

Բ ՏԱՐԻ

Ա ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԹ. — ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

Հայր մը երկու տղայ ունէր, Արշակ և Սուրէն. Արշակ խելացի՝ բայց ծոյլ էր. իսկ Սուրէն թէպէտ իր եղբորը հփ սուր միտք ունէր, սակայն այդ պակասը իր աշխատութեամբը կը լրացնէր: Երկուքն ալ չպրոք կ'երթային, և միշտ Սուրէն էր որ առաջին մրցանակը կ'ստանար: Տարիներ ետքը, երբոր մեծցան, երկուքն ալ գործի մէջ մտան: Սուրէն իր ջանքովը յաջողեցաւ ալ գործի մէջ մտնել, և միշտ օգտակար եղաւ իր ընտանիքին ու ազգին. իսկ Արշակ ոչ միայն ստակի մը տէր չեղաւ, այլ իր կեանքին մէջ եղբորը պէտք ունեցաւ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Դ Ն Ե Ր

1. Օրինակել այս հատուածը, զատել խօսքերը, եւ ցոյց տալ միախառնակ, մեկուկէս վանկ, երկախանկ, եռախանկ ու բազմախանկ բառերը:
2. Կրկնել այս հատուածին պարունակութիւնը բերանացի յետոյ գրել դասարանին մէջ:
3. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Տղայ, հայր, դպրոց, մրցանակ, աշխատութիւն, դրամ, գիրք:
Օրինակ. — Տղայ մը պարտական է հնազանդիլ իր հօրը:
4. Գտնել ջառք բառ, որոնց մէջ երկբարբառներ գտնուին:
5. Գտնել մեկուկէս վանկ ունեցող հինգ բառ:

— 9 —

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ա. ԳԱՍ. — ԲԱՌ. ՎԱՆԿ ԵՒ ԳԻՐ

1. **Խօսք.** — Խօսքը բառերու միացումն է, և իմաստ մը կ'արտայայտէ:

2. **Բառ.** — Բառը գիրերէ կը կազմուի, և գաղափար մը կը յայտնէ:

3. **Վանկ.** — Մէկ հնչուժով արտասանուած մէկ կամ աւելի գիրեր վանկ կը կազմեն:

4. **Բառերը** մէկ կամ աւելի վանկերէ կը բաղկանան:

5. Մէկ վանկով արտասանուած բառերը միախառնակ կ'ըսուին, ինչպէս մարդ. երկու վանկով արտասանուածները՝ երկախանկ, ինչպէս աղջիկ. երեք վանկովները՝ եռախանկ, ինչպէս վարժարան. չառ վանկովները՝ բազմախանկ, ինչպէս արտասանութիւն: Կան նաեւ կարգ մը բառեր որոնք ոչ միախանկ են, ոչ երկախանկ, այլ մեկուկէս վանկ ունին՝ ինչպէս անգղ, վագր, գրիչ, և այլն:

6. **Գիր.** — Գիրերը երկու տեսակ են. ձայնաւոր և բաղաձայն:

7. **Ձայնաւոր.** — Ձայնաւորները ութը հատ են. ա, ե, է, ը, ի, ո, լ, օ:

8. **Բաղաձայն.** — Բաղաձայնները երեսուն հատ են. ք, գ, դ, զ, ր, ժ, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ն, մ, յ, ճ, ց, չ, պ, ջ, ու, ս, վ, զ, ւ, ք, ց, փ, ք, ք:

9. **Երկբարբառ.** — Երբ երկու կամ աւելի ձայնաւորներ մէկ վանկ կազմեն, երկբարբառ կ'ըսուին, ինչպէս այ, ոյ, իւ, ես, եօ:

Բ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ՅՈՐԵՆԻ ՀԱՍԿՆ ՈՒ ՎԱՅՐԻ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Յորենի հասկը՝ կուռ հատիկներով բեռնաւորուած՝
 գլուխը վար կը կախէր, ու բախտին դէմ կը արտոնջար
 իր դրացի ծաղիկներուն, որոնք աղուոր ու հպարտ թեր-
 թերնին պարզած՝ կը ժպտէին արեւուն հանդէպ: Կա-
 կաչները, կապուտիկները միաձայն պատասխան տուին
 իրեն. «Յորեն եղբայր, ինչո՞ւ կը տխրիս վիճակիդ վրայ:
 Մենք այսօր կը փայլինք, բայց վաղը պիտի թռամք
 ու մոռցուինք. իսկ քու պտուղներդ աղքատին, սնունդ
 պիտի հայթայթեն, և հարուստին սեղանը պիտի զուար-
 թացնեն:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

6. Օրինակել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ այն բառերը, որոնց
 մէջ ք ձայնը կը հնչուի առանց գրուելու:
7. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ զրել գայն դա-
 տարանին մէջ:
8. Հարցումին համեմատ պարոյկ դնել հետեւեալ խօսքերուն
 մէջ պէտք եղած տեղը:

Ինչու կուլաս, երբ պիտի գաս, զինքը տեսար, ուրկէ վախցար,
 անոր հետ խօսեցար, բոլոր մեկնեցաւ, ով սորվեցուց բեգի:

9. Գտնել անձայն յ ով վերջացող հիւնգ բառ:
10. Գտնել տառ բառ որոնց մէջ ք գերը իր ձայնը կը պահէ:
11. Գտնել հիւնգ բառ որոնց մէջ յ գիրը և ի ձայն ունենայ:
12. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

կուռ, ժպտիլ, կապուտիկ, սնունդ, հայթայթել:

Օրինակ. — Մեր այգին խաղողի կուռ ողկոյններով լեցուն է:

Բ ԳՆԱՍ. — ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

11. Առողջանութիւն. — Բառերը ուղիղ արտասա-
 նելու արուեստին առողջանութիւն կ'ըսուի:

12. Առողջանութեան նշաններ. — Առողջանութեան
 նշանները ձայնաւոր գիրերու վրայ կը դրուին և հետե-
 տալներն են. շեշտ ('), երկար (-), պարոյկ (°):

13. Շեշտ. — Շեշտ կը դրուի բառի մը այն վան-
 կին վրայ զոր սուր կամ բարձր կերպով կ'ուզենք ար-
 տասանել, ինչպէս. եղբայր, եկո՛ւր, հերի՛ք:

14. Երկար. — Երկար նշանը կը ցուցնէ թէ վանկը
 սովորականէն աւելի տեւողութիւն ունի, ինչպէս. ո՛հ,
 ի՛նչ բաղդ. ևայլն:

15. Պարոյկ. — Պարոյկ նշանը, որ հարցական ալ
 կ'ըսուի, կը դրուի այն բառին և այն վանկին վրայ ուր
 հարցումը կ'իյնայ, ինչպէս. ո՞ւր կ'երթաս, երեկ եկա՞ր
 կամ երե՞կ եկար:

16. Յ ձայնաւոր. — Ե ձայնաւորը բառերուն սկիզբը
 միշտ իր յատուկ հնչումը ունի, ինչպէս. երազ, երդում:

17. Ե ձայնաւորը բառերուն մէջտեղը, երկու
 բաղաձայնի միջև, է տառին պէս կը հնչուի, ինչպէս.
 կերակուր, վերարկու:

18. Ը հնչումը. — Երբ բառի մը սկիզբը երկու
 կամ երեք բաղաձայն կից են իրարու, ընդհանրապէս
 առաջինէն ետքը ք ձայնը կը հնչուի, այսպէս. պսոռ
 կը հնչուի պրսռոյ, մկրտս կը հնչուի մրկրտս:

19. Յ գիրը. — Յ գիրը անձայն կը մնայ մէկէ
 աւելի վանկ ունեցող բառերէն վերջը, ինչպէս. կրիայ,
 անգոյ, և կէս ի ձայն կը հանէ միավանկներէն վերջը,
 ինչպէս. հայ, նայ, խոյ: Բացառիկ են Նոյ յա-
 տուկ անունը և կայ, լայ, ջայ, գայ միավանկ բայերը,
 որոնց վերջի յ գիրը անձայն է:

20. Յ գիրը բառերուն սկիզբը և ի պէս կ'արտա-
 ւանուի, ինչպէս. յոսակ, յարմար:

Գ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ՔԱՋԱՍԻՐՏ ԱԳՈՒԻԸ

Ամառուան բարի տաքէն այրած,
Շատ ուժաթափ, խոնջ ու ծարաւ՝
Խեղճ ազուաւ մը երբ կը շրջէր,
Ածուներուն մէջէն յանկարծ
Հողէ երկար կուժ մը զբտաւ
Մինչև կէսը ջուրով լեցուն:
Ինչ աղուոր բախտ իրեն համար:
Բայց կըտուցը կարճ ըլլալուն՝
Մինչև ջուրին քով չը հասաւ:
Մեր թռչունը ծոյլ չէր բընաւ.
Թէպէտ յոգնած ու վշտահար,
Գընաց քարեր ժողկեց փութով,
Ամանին մէջ նետեց կարգաւ,
Մինչև ջուրը բարձրանալով
Իր կըտուցին եկաւ հասաւ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

13. Օրինակել այս հասուածը, եւ ցոյց տալ այն բառերը որոնց մէջ
ւ գիրը վ հնչում կ'ստանայ,
14. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանուորը,
15. Գտնել ճաշը բառ, ուր **ո** գիրը **օ** հնչուի.
16. Հետեւեալ բառերով ամբողջացնել վարը նշանակուած խօսքերը
Ոսկի, ուղիղ, ոստայն, ուրազ, ոգի, որդի:

Սարդը իր . . . կը շինէ պատերուն անկիւնը: — . . . փշոտ կեն-
դանի մըն է: — . . . խելացի մարդոց բարեկամն է եւ անխելքներուն
Թշնամին է: — Սղոցը եւ . . . ը ատաղձագործի գործիքներ են: —
. . . ճամբան երջանկութեան ճամբան է — . . . սողուն կենդանի մըն է:

Օրինակ. — Որդը սողուն կենդանի մըն է:

Գ ԴԱՍ. — ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԻՒՆ (Շարունակութիւն)

21. Ո ձայնաւոր. — Ո ձայնաւորը միայն բառե-
րուն սկիզբը իր յատուկ հնչումը կը պահէ, ինչպէս.
որդի, որոշեղ:

22. Ո ձայնաւորը երբ բառին սկիզբը վ գրէն
առաջ դրուած է **օ** կը հնչուի, ինչպէս. ով, ովկիանոս:

23. Ո ձայնաւորը օ կը հնչուի նաեւ բառերուն
մէջտեղը, ինչպէս. կոհակ, խորակ:

24. Ո ձայնաւորը երբ յ գիրէն առաջ դրուած է,
եւ չէն անմիջապէս ետքը բաղաձայն գիր կուգայ, կը
հնչուի ու, ինչպէս. յոյս, թոյր:

25. Ո ձայնաւորը ւ ձայնաւորին միացած պտեն
իր յատուկ հնչումը կորսնցնելով կը կազմէ ու երկբար-
բառը, ինչպէս. դուռ, ուսուռ:

26. Ի ձայնաւոր. — Ի ձայնաւորը վ ի հնչում
ունի միշտ, երբ ա է եւ ե է ետքը կուգայ, ինչպէս.
բնաւ, բերեւ:

27. Ի ձայնաւորը երբ ի ի հետ կը կազմէ իւ երկ-
բարբառը, իու կամ իւ կը հնչուի ամէն անգամ որ իրմէ
ետքը բաղաձայն գայ, ինչպէս մեծութիւն (իւ), նիւթ
(իւ): Իսկ երբ իրմէ ետքը բաղաձայն չգայ, իվ կը հնչ-
ուի, ինչպէս. դիւանար (իվ), պատիւ (իվ):

28. Ի ձայնաւորը հրը **ո** ի հետ կազմէ ու երկ-
բարբառը, երկբարբառը իր ձայնը կը պահէ՝ եթէ իրմէ
ետքը բաղաձայն գայ, ինչպէս. սուր, տուն: Իսկ երբ
ու էն ետքը ձայնաւոր գայ, այն ատեն ուն վ կը հնչուի,
ինչպէս. ազնուական (վա), զինուոր (վոր), քրուութիւն
(վու), հաշուութիւն (վիվ):

Դ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԵ. — ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Գարնան երբ դաշտերը կ'երթանք շրջագայելու, կը տեսնենք հոն ծաղիկներու գոյնըգոյն փունջեր, զորս նուրբ ծղօտ մը հողին կը կապեն: Այդ չըքնաղ ծաղիկները անշունչ և անկենդան իրեր կ'երեւան մեզի. սակայն այնպէս չեն: Սայ չըքեղ վարդը, որ իր ցօղունին վըրա կը պանծա, կը չնչն, կ'ուտեն, կը խըմեն. — ինչպէս թռչունները և թիթեռնիկները, — գործարաններ ունի, ան ալ, կենդանիներուն նըման, կը ծընի, կ'աճի, կ'ազդի, ծընունդ կուտայ իրեն պէս վարդերու և յետոյ կը մեռնի:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

17. Գրել այս հատուածը ուղղագրութեան օրէնքներուն համեմատ շտկելով անոր տառասխալները:
18. Կրկնել բերանացի, յետոյ գրել այս հատուածը դասադանին մէջ:
19. Ուղղել հետեւեալ խօսքերուն ուղղագրական սխալները:

Արարիաէն վերադարձաւ: — Թուանշան մը դրէ՛ք զըրօին առջև: — Վիէննաի մէջ լայն փողոցներ կան: — Վիքթոր Հիւկօի գործերը կարդացած էք: — Երէկ երեկո անձրև եկաւ: — Սպանիո մայրաքաղաքը Մաթրիտ է: — Մուրիլլօի Սուրբ Ընգանիլը նշանաւոր նկար մըն է:

20. Շտկել հետեւեալ բառերուն ուղղագրութիւնը:

Կ'երթա, կ'օգնեն, խաբերա, զընդակ, կը վագեն, խընդրել, խօսեցա, բըլուր, անա՛յ, կը հիանա, պիտի տեսնեն, կըմախք, սընարք, անգո, հընարք, չգա, չտա, կուլա, կը բալեն, պիտի դիտեն, կը յուզեն, դշխո, պապկա, մեծարգո:

Դ ԴԱՍ — ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

29. Ուղղագրութիւն. — Ուղղագրութիւն կ'ըսուի բառերը անսխալ գրելու կանոններուն որոնք հետեւեալներն են:

30. Ա. — Բառերը ա ձայնաւորով չեն վերջանար, այլ յ կ'առնեն, ինչպէս. հսկայ, կը յողայ: Բացառիկ են. 1. Ապա, աա, անա, հապա, ասիկա, աշիկա, անիկա: 2. Օտար բառերը. պակիս ակադեմիս, և այլն: 3. Յատուկ անուններ. Եղիա, Կեսարիա, և այլն: 4. Այլ վերջացող բայերուն հրամայականները. պոռա՛, խնդա՛:

31. Ն. — Ե ձայնաւորը բառին վերջը չի մնար երբեք:

32. Ը. — Ը ձայնաւորը կը գրուի բառերուն սկիզբը, ինչպէս. ընտանիք, ընդհանուր: Կը գրուի նաեւ բառերուն վերջը. եօթը, ծառը: Ը ձայնաւորը ընդհանրապէս բառերուն մէջտեղը չի գրուի, թէև կը հնչուի:

33. Ո. — Բառերը ո ձայնաւորով չեն վերջանար, այլ յ կ'առնեն միշտ. դշխոյ, հաւաքածոյ: Բացառիկ է այդ բառը:

34. Վ. — Վ բաղաձայնը բառերուն սկիզբը կը գործածուի ամէն գրի ըով, ինչպէս, վարժարան, վերին. բառերուն մէջտեղը կամ վերջը ո ձայնաւորէն ետքը միայն կը գործածուի ընդհանրապէս, ինչպէս սով, երթալով, ժողովուրդ, քոթովել:

35. Բ. — Բ բաղաձայնով բառ չ'սկսիր, բացի ռոպի, ռաբունի. օտար բառերէն:

36. Ի. — Ի ձայնաւորով բառ չ'սկսիր:

36. Օ. — Օ ձայնաւորէն ետքը ձայնաւոր գիր չի գար:

38. Ուղղագրութեան հակառակ է գրել աե, աի, օե, օի, և այլն. այլ պէտք է գրել այե, այի, ոյե, ոյի, ևայլն, ինչպէս. Անգլիա, Անգլիայե, Բանառա, Բանառայի, գրօ, գրոյի, գրոյե, և այլն:

Ե ԸՆԹԵՐՅՈՒՄՔ. — ԽԱՐՈՂԻՆ ՊԱՏԻԺԸ

Ոսկերիչ մը կեղծ գոհարներ ծախսեր էր Հոռոմայեցւոց Գալլիանոս կայսեր կնոջը՝ մեծ գիներով: Կայսրուհին խաբեբայութիւնը հասկնալով՝ ուղեց պատմել յանցաւորը: Վեհապետը հաւանեցաւ, և հրամայեց որ կրկէսը տանին վաճառականը ու գաղաններուն առջին նետեն: Հանդիսականները լուռ ու մունջ կ'սպասէին, կարծելով որ առիւծ մը կամ գայլ մը պիտի ելլէր վանդակէն դուրս: Եւ իսկ օսկերիչը կը դողար ահաբեկ, բայց ինչ եղաւ զարմանքը երբ տեսաւ . . . ոչխար մը: Ամէնքը սկսան ծիծաղիլ: «Ինքը խաբեց, պէտք է որ խաբուի»:

Հ Բ Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

21. Օրինակել այս հատուածը, տողադարձի օրէնքով բաժնեկով բառերուն վանկերը:
22. Կրկնել այս հատուածը բերանացի, յետոյ զրել գոյն դասաբանին մէջ:
23. Լռել, գազաններ, գոհարներ, ստախոս, քանչաւի բառերով ամբողջացնել հետեւեալ խօսքերը.

. . . մարդուն խօսքին մէկը չի հաւատարս — Հոռոմայեցիք . . . առջին կը նետէին ոճրագործները — Ան որ խօսիլ չի գիտեր պէտք է . . . գիտնայ — Կին մը կրնայ . . . փայլիլ, բայց անոնցմով չի կրնար յարգուիլ: — Սպասել հոգիին մեծ . . . մէկն է:

Օրինակ. — Ստախոս մարդուն խօսքին մէկը չի հաւատարս:

Ե Գ Ս Ս. — ՏՈՂԱԴԱՐՁ

39. Տողադարձ. — Տողադարձի կանոն կ'ըսուի բառի մէկ մասը մէկ տողէն միւսը փոխադրելու կանոնին:

40. Երթամնայ. — Բառի մը մէկ մասը մէկ տողէն միւսը փոխադրելու ատեն՝ տողին վերջը սա նշանը (-) կը դրուի որ երթամնայ կ'ըսուի:

41. Տողադարձի կանոններ. — Տողադարձի ընդհանուր կանոնն է բառի մը վանկերը իրարմէ զատել, ինչպէս. քա-րու-թիւն, ա-նա-րաս:

42. Առանց ձայնաւորի վանկ չի կազմուիր:

43. Միավանկ բառերը չեն զատուիր, ինչպէս. ձեռք, քուրդ:

44. Երբ երկու ձայնաւորի միջև մէկ բաղաձայն միայն կայ, բաղաձայնը վար կ'առնուի, ինչպէս. կա-նոն, հա-սոր:

45. Երբ երկու ձայնաւորի միջև երկու բաղաձայն կայ, վերջինը վար կ'առնուի, ինչպէս. պար-սիզ-պան:

46. Երբ բառի մը մէջ, երկու կամ աւելի բաղաձայնի միջև ը հնչումը կը լսուի, տողադարձի ատեն ը գիրը կը նշանակուի, ինչպէս. քը-թաւիս, խոր-հրդա-կան:

47. Տողադարձի ատեն կարելի է միակ գիր մը վերի տողին ծայրը ձգել երբ ձայնաւոր է, ինչպէս. ե-ակ, ե-զա-կան:

48. Երբ միմեկ մնացած գիրը բաղաձայն է, պէտք է ը դնել սկիզբը կամ վերջը հնչումին համեմատ, ինչպէս. քա-նա-նալ, մը-կըր-սեղ:

49. Միակ գիր մը, ձայնաւոր կամ բաղաձայն, կարելի չէ վարի տողը անցընել:

Ձ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԳԱՐՈՒՆ ԵՒ ԱՂԶԻԿ

Արշալոյսը կը վառի,
Թռչունները իրենց քունէն կ'արթնան.
Ելի՛ր, աղջիկ, թօթվէ՛ քունըդ գիշերուան,
Դուն ալ թռչուն մ'ես գարնան.

Դաշտեր զմրուխտ են հագեր.
Թիթեռները արծաթ թևեր ունին զարդ.
Ելի՛ր, աղջիկ, ժպտէ՛ լոյսին մէջ զըւարթ.
Դուն ալ թիթեռ մըն ես վարդ:

Ծովը ծալ ծալ կը ծըփայ.
Երկինքն անոր մէջ կը խնդայ ըզմայլուն.
Ելի՛ր, աղջիկ, բաց աչուկներդ ասմազուն
Նրման իր վառ աստղերուն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

26. Դոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
27. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ ածանցեալ բառերով.
Գիւղացի, նաւակ, ծուլութիւն, զգացում, զրիչ, գիտուն, մանկիկ, սայլորդ, պարտիզպան.

Օրինակ.— Գիւղացիները աշխատաւոր մարդիկ են:

28. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բարդ բառերով.
Սալայտակ, շոգենաւ, խոհարար, ժամագործ, մատենագիր,
լուսարար, վիրաբոյժ:

Օրինակ.— Մեր փողոցին սալայտակները նորոգուեցան:

Ձ ԴԱՍ. — ԱՐՄԱՏ, ԲԱՐԴ ԵՒ ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԲԱՌԵՐ

50. Բառերը կ'ըլլան արմատ, բարդ և ածանցեալ:

51. Արմատ բառեր. — Արմատ կամ պարզ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք վրանին յաւելուած չունին, ինչպէս. օդ, խաչ, մայր, ֆաղափ:

52. Բայարմատ կը կոչուին բային արմատները. սիրեղին բայարմատն է սէր, գրեղին՝ գիր, ևայլն:

53. Ածանցեալ բառեր. — Ածանցեալ կ'ըսուին այն բառերը որոնց վրայ մասնիկ մը աւելցած է, ինչպէս. գրութիւն, օդաւեճ, մայրիկ, ֆաղափացի:

54. Մասնիկ. — Մասնիկը ինքնին նշանակութիւն չունեցող բառ մըն է, որ բառի մը սկիզբը կամ վերջը դրուելով անոր նշանակութիւնը կը փոխէ, ինչպէս. դժ, դժգոհ, ուրիշ, ուրախուրիշ, ախ, նաւակ, ևայլն:

55. Մասնիկները կ'ըլլան նախադաս և յետադաս: Նախադաս կը կոչուին անոնք որ բառին սկիզբը կը դրուին, ինչպէս. ան, անկարող, ապ, ապեբալս: Յետադաս կը կոչուին անոնք որ բառին վերջը կը դրուին ինչպէս. պակ պարտիզպան, ում, հալածում:

56. Բարդ բառեր. — Բարդ կ'ըսուին այն բառերը որոնք երկու կամ աւելի բառերէ կազմուած են, ինչպէս գրաւեղան, օդապարիկ, մայրաֆաղափ:

Աւուրք Էնսանիք (Տե'ս էջ 14)

Աղջիկ, յայտէ՛ լոյսին մէջ զըւարք (Տե'ս, էջ 18)

Է ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԵՐՋԱՆԻԿ ՄԱՐԴԵ

Մեծահարուստ կալուածատէր մը, որ շատ կը ձանձրանար, կանչեց նշանաւոր բժիշկներ և դարման մը խնդրեց անոնցմէ իր անբոյժ ախտին: Գիտնականները միաձայն յայտարարեցին թէ բախտաւոր մարդու մը չապիկը պէտք էր զինքը բուժելու համար: Հիւանդը սպասաւորներ զրկեց ամէն կողմ որ փնտռեն, գտնեն և վայրկենապէս բերեն այդ հրաշագործ չապիկը: Բայց ամէնքն ալ ձեռնունայն և յուսահատ վերադարձան: Մէկ բախտաւոր գիւղացի մը միայն գտեր էին, ան ալ չապիկ չունէր:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Դ Ր

29. Օրինակել այս հատուածը եւ ստորագծել բարդ բառերը:
30. Կրկին օրինակել եւ ստորագծել ածանցեալ բառերը:
31. Բերանացի պատմել այս հատուածը, յետոյ գրել գայն դասարանին մէջ:
32. Մէյմէլ նախադասութիւն շինել հետեւեալ արմատ բառերով:
Մեծ, կալուած, վայրկեան, հրաշք, յոյս, ունայն:
33. Գտնել թէ ի՞նչ զիրեր կորսուած են հետեւեալ ածանցմանց կամ բարդութեանց մէջ:

Մտացի, նրբամիտ, սրբազան, ժրագլուխ, խճուղի, բրտամոր, հրավառ, նռնենի, լրագիր, գրութիւն, թղթավաճառ, մրտել, դռնապան, լուռութիւն, նշենի:

Օրինակ. — Խի՞ն բառին ի ն կորսուած է բարդութեան մէջ:

Է ԴՍՍ. — ԿՈՐՈՒՍՄԱՆ ԵՒ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ԿԱՆՈՆ

57. Արմաս բառերէ բարդ կամ ածանցեալ շինելու ատեն, այդ բառերուն մէջէն ձայնաւոր գիրերը կը կորսուին կամ կը փոխուին:

58. Կորուսման կանոն. — Երբ բառի մը վերջին վանկին մէջ ի կամ ու գտնուի բաղաձայնէն առաջ, բարդութեան կամ ածանցման ատեն ի կամ ու գիրերը ընդհանրապէս կը կորսուին, ինչպէս. սիւրս, սրսառուչ. գիւր, գրասեր. ջուր, ջրոս. սուրբ, սրբութիւն:

59. Փոփոխման կանոն. — Երբ բառի մը վերջին վանկին մէջ ե, եա, ոյ գտնուին բաղաձայնէն առաջ, կամ բառին վերջը իւ, եայ գտնուին, բարդութեան կամ ածանցման ատեն հետեւեալ փոփոխութիւնները կը կրեն.

Է կը փոխուի իի, ինչպէս. սէր, սիրասուն, հանդէս, հանդիսասես:

Եա կը փոխուի եի, ինչպէս. վայրկեան, վայրկեանական. մասեան, մասեանագիր:

Ոյ կը փոխուի ուի, ինչպէս. լոյս, լուսաւոր. լոյս լուսալից:

Իւ կը փոխուի ուի, ինչպէս. պասիւ, պասուաւոր. քիւ, քուաբան:

Եայ կը փոխուի եի, ինչպէս. քիսոնեայ, քիսոնեութիւն. հրեայ, հրեութիւն:

60. Յօդակապ կ'ըսուի ա ձայնաւորը, որ ածանցման ու բարդութեան մէջ արմատ բառը կը կտպէ ուրիշ բառի մը կամ մասնիկի մը, ինչպէս. ցաւագին, մարդասեր:

Ը Ր Ը Ն Թ Ե Ր Յ ՈՒ Ա Շ . — Ա Ռ Ի Ի Ծ Ը

Առիւծը չէկ գոյնով գեղեցիկ չորքոտանի մըն է որ Ափրիկէի եւ Հնդկաստանի անապատներուն մէջ կը գտնուի: Պոչին ծայրը մազերու փոքրիկ փունջ մը ունի, եւ արուին ուսերն ու գլուխը բաշերով ծածկուած են, մինչդեռ էգը զուրկ է այդ զարդարանքէն: Սովորաբար ջրոտ տեղեր, ճահիճներու, լճակներու մօտ, վտակի մը եզերքը կամ եղէգնուտի մը մէջ կը պահուըտի, կապիկի մը կամ վիթի մը վրայ յարձակելու համար, որպէս զի սնունդ հայթայթէ իրեն: Առիւծին վեհանձնութեան եւ ուժին նկատմամբ տարօրինակ մանրաւէպեր կը պատմեն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

34. Օրինակել այս հատուածը եւ ստորագծել փոփոխելի բառերով:
35. Կրկին օրինակել եւ ստորագծել անփոփոխ բառերով:
36. Գտնել ճաշը գոյական, ճաշը ածական, ճաշը բայ, հինգ դերանուն, հինգ մակբայ, հինգ նախադրութիւն, հինգ շաղկապ, հինգ միջարկութիւն:
37. Նախադասութիւն մը շինել, անոր մէջ գործածելով ձեր գտած մակբայներէն մէկը:
38. Նախադասութիւն մը շինել, գործածելով ձեր գտած ածականներէն մէկը:

Ը Դ Ա Ս . — Խ Օ Ս Ք Ի Մ Ա Ս Ե Ր Ը

61. Բերականոքիւն. — Բերականոքիւնը լեզուի մը կանոններուն համեմատ գրելու եւ խօսելու արուեստն է:

62. Լեզու. — Լեզուն բառերէ կը կազմուի:

63. Խօսքի մասեր. — Տասը տեսակ բառ կայ, որոնք խօսքին մասերը կը կազմեն եւ հետեւեալներն են:

1. Անուն կամ Դոյական որ էակ մը կը ներկայացնէ, ինչպէս. առիւծ:

2. Յօդ որ կը յայտնէ թէ անուն մը որոշեալ է թէ անորոշ, ինչպէս. առիւծը, առիւծ մը:

3. Ածական որ անունին մէկ հանգամանքը կը ցուցնէ, ինչպէս. գեղեցիկ:

4. Դերանուն որ անունի մը տեղը կը զրուի, ինչպէս. որ, ան, եայլն:

5. Բայ որ գործողութիւն մը ցոյց կուտայ, ինչպէս. կը գտնուի:

6. Դերբայ որ բային մէկ ձևն է, եւ յատկութիւն մը, վիճակ մը կամ գործողութիւն մը կը ցուցնէ, ինչպէս. ծածկուած, յարձակելով:

7. Մակբայ որ տեղ, ժամանակ, եղանակ, եայլն կը ցուցնէ, ինչպէս. ո՛ւր, ե՛րբ:

8. Նախադրութիւն որ կարգ մը բառեր յարաբերութեան մէջ դնելու կը ծառայէ, ինչպէս. մեջ, վրայ:

Շաղկապ, որ բառ բառի, եւ խօսք խօսքի կը կապէ, ինչպէս. եւ, կամ:

10. Չափարկութիւն կամ միջարկութիւն որ տեսակ մը ձայն է եւ կիրք մը կը յայտնէ, ինչպէս. աւա՛ղ:

64. Խօսքի մասերէն՝ գոյականը, դերանունը, բայը, դերբայը փոփոխելի բառեր են. իսկ յօդը, ածականը, մակբայը, նախադրութիւնը, շաղկապը, ձայնարկութիւնը անփոփոխելի բառեր են:

Թ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՀԱՅ ՏՂԱՆ

Ես հայ տղայ մ'եմ զարմէն հայկազուն.
Կը խօսիմ Հայկին, Արամին լեզուն.
Չունիմ թաղ, ոսկի, գահ և ադամանդ.
Բայց սիրտս հարուստ է, պարկեշտ՝ մանաւանդ:

Վառուած եմ ազգիս սիրով կաթոգին.
Իմ մէջըս կ'ապրի քաջերու հոգին,
Եւ նախնիքներուս հուրը սրբազան
Չոր չեմ տար երբեք քանձերու փոխան:

Թէպէտ տարագիր, թէպէտ հալածուած,
Չի մուրար երբեք Հայը մէկէն հաց.
Իր զարդն է ճակտին քրտինքը մաքուր.
Եւ իր հովանին՝ հաւատքն երկնատուր:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

39. Օրինակել այս ոտանաւորը եւ նշանակել յատուկ անունները, յետոյ ստորագծել վերացականները եւ խաչանիշ դնել նիւթականներուն տակ,
40. Գտնել տար յատուկ անուն անձի, ազգի կամ տեղի:
41. Գտնել տար հասարակ անուն անձի, անասունի եւ իրի:
42. Գտնել տար վերացական անուն, եւ մէյմէկ խօսք շինել:
Օրինակ.—Ծուռաբիւնը թշուառութեան առաջնորդն է:
43. Հետեւեալ բառերը վերացական ընել ուսմ մասնիկով.
Պայծիլ, շարժիլ, դատել, մտածել, կործանել, խզել, յուզել:
Օրինակ.—Պայծուս:
44. Հետեւեալ բայերը վերացական ընել ոչ մասնիկով.
Երեւոյ, երէկ, նորիկ, զայրանալ, հաւարել:
Օրինակ.—Երեւոյ:

ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ

Թ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

65. Անուն կամ գոյականը բառ մըն է որ անձ, անասուն կամ իր կը ցուցնէ.
ինչպէս. հովիւ, ոչխար, աւօս:

66. Երկու տեսակ անուն կայ. յատուկ և հասարակ:

67. Յատուկ անուն.— Յատուկ անունը անձի մը, ազգի մը կամ տեղի մը, և ին. մասնաւոր անունն է, ինչպէս. Արագած, Հայ, Օշական:

68. Յատուկ անունը գլխագրով կ'սկսի:

69. Հասարակ անուն.— Հասարակ է այն անունը, որ կը յարմարի միեւնոյն տեսակէ ամէն անձի, անասունի և իրի, ինչպէս մարդ, շուն, ծով:

70. Նիւթական անուններ.— Նիւթական կը կոչուին այն անունները, որոնց ցոյց տուած առարկան կը տեսնենք կամ կը շօշափենք, ինչպէս. ձուկ, տղայ, կրակ:

71. Վերացական անուններ.— Վերացական կ'ըսուին այն անունները, որոնց ներկայացուած գաղափարը ոչ կը տեսնենք, ոչ ալ կը շօշափենք, այլ կ'ըմբռնենք կամ կ'զգանք, ինչպէս. փախուս, ստորիւն, յապաղում:

72. Ուրիւն, ուն, ոյր վերջացող բառերը ընդհանրապէս վերացական են, ինչպէս. եղանկութիւն, զոյւն, սովորոյթ:

Արեւը, լուսինը և բոլոր երկնային մարմինները, որոնք հորիզոնին վրայ կը փայլին, կարծես թէ զմեզ շրջապատող կապոյտ կամարին փակած են. բայց այնպէս չէ. որովհետեւ իրապէս կամար չկայ, և այն կապոյտը իրական գոյն մը չէ, այլ երկրին չորս կողմը պատող օդին երեւոյթը: Օդին խաւերը թէպէտ գոյն չունին, բայց բոլոր անգոյն մարմիններուն նման՝ իրարու վրայ բարդուած ըլլալուն պատճառաւ, կապոյտ կ'երեւան. նոյնպէս կապոյտ կ'երեւան հեռաւոր շէնքերը, լեռները օդին խաւերուն մէջէն՝ երբ ծովափէն դիտենք դիմացի եզերքները ուր բլուրները մշուշի մէջ ծրարուած կը թուին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

45. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել բոլոր յոյնակի անունները:

46. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ գրել զայն դասաբանին մէջ:

Վարդ, յոյս, հաւաքածոյ, բրածոյ, կոյս, մերենայ, պաշտօնեայ, կաթսայ, շիթ, խուծ, սարփինայ, սկիհ, կապելայ, գոթի, զամիռ, սրինգ, սանտր, ազդը, խիթ, դուստր, վագր, շիթ, տագր, կոնդ, կոռնկ, դրօշ, ծաղր, անգղ, կրօնք, ձեռք, հաւատք, շրթունք, խիղճ:

47. Յոքնակի ընել վերոգրեալ բառերը:

48. Գտնել վեց մուկի անուն, եւ գրել անոնց յոքնակիները:

73. Անուններուն բիւր.— Թիւր անուններուն այն յատկութիւնն է, որով ցոյց կուտանք անոնց մէկ կամ մէկէ աւելի ըլլալը:

74. Թիւր երկուք է, եզակի և յոյնակի:

75. Անուն մը եզակի է, երբ ցոյց կուտայ մէկ առարկայ միայն, ինչպէս. պահնորդ, կիւն, սիրտ:

76. Անուն մը յոգնակի է, երբ ցոյց կուտայ մէկէ աւելի առարկաներ, ինչպէս. պահնորդներ, կիւներ, սիրտեր:

77. Յոգնակիի կազմութիւնը.— Միավանկ բառերը եր մասնիկով յոքնակի կ'ըլլան, ինչպէս. հաց, հացեր:

78. Բացառիկ են դուռ, քոռ, լեռ, մաս, միւս բառերը որոնք երէն առաջ և մը կ'առնեն յոքնակիի մէջ, ինչպէս. դուռներ, քոռներ, լեռներ, ևայլն:

79. Մէկուկէս վանկ ունեցող բառերը երով յոքնակի կ'ըլլան, երբ կէս վանկը բառին վերջին մասին վրայ է, ինչպէս. աստղ, աստղեր, տարր, տարրեր:

80. Մէկուկէս վանկ ունեցող բառերը ներ ու յոքնակի կ'ըլլան, երբ կէս վանկը բառին սկիզբն է, ինչպէս. գրուիս, գրուիներ, աշինգ, աշինգներ:

81. Բազմավանկ բառերը ներով յոքնակի կ'ըլլան, ինչպէս. դարաններ, առիւծներ:

82. Երբ անձայն յով վերջացող գոյականը յոքնակի կ'ըլլայ, չն կը կորսուի, ինչպէս. առարկայ, առարկաներ, հաւաքածոյ, հաւաքածոներ:

83. Կարգ մը բով վերջացող բառեր: որոնք գրաբարի մէջ անհրաժեշտ են, աշխարհաբարի մէջ եզակի կը կը նկատուին և երով յոքնակի կ'ըլլան, ինչպէս. ոսք, ոսքեր, զեմք, զեմքեր, կիրք, կիրքեր. ևայլն:

Ե ԵՐԱՅԱՆԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՒԻՆ

Ո՛վ Հայաստանի վաղեմի արե,
Շողա՛ հայրենի դաշտերուն վերե,
Ահա՛ կը հասնի կենսարեք դարուն.
Կապոյտ երկինքի հըմայքին ներքե,
Ուր զըւարթ ցուրեր միշտ կը դողդոջեն,
Տո՛ւր տաքուկ ողջոյնդ հայ մըշակներուն.
Հայ ճակատներու վըրայ անխըտիր,
Անուշիկ արե՛ւ, ճառագայթ մը դի՛ր,
Ճառագայթ մը սուրբ յոյսի, հաւատքի.
Խորհուրդներուն մէջ թախծոտ ու մըռայլ,
Սրսկէ՛ լուսաղեղ կայծեր ու շառայլ
Որ հոն գիտակից կայծ մը բորբոքի:
Հայ ճակատներու վըրայ անխըտիր
Անուշիկ արե՛ւ, ճառագայթ մը դի՛ր:

Ա.Ղ.Ե.Բ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

54. Գրեկ այս ոտանաւորը, գտնել գոյականները եւ ըսել իւրաքանչիւրին ինչ հոլով ըլլալը:
55. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
56. Արծակի վերածել այս ոտանաւորը:
57. Ուղղական ընել հետեւեալ հոլովուած բառերը:

Ջանքով, զարմացմամբ, կամարէն, շողերու, տարափի, լեռներէն,
զուարթութեամբ, ծովու, ծիծաղէն, ոչխարներէն, կովուն, հորթին,
աշխատութեան, ժամուն, օրուն, թուրուրէն, հօրմէ, տղոց, բրդմով,
ուսման, տանտէրոյմէ:

ԵՐԱՅԱՆԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՒԻՆ

90. Հոլովում. — Անունի մը վերջաւորութեան փոխուելուն հոլովում կ'ըսուի:

91. Վեց հոլով կայ. ուղղական, հայցական, սեռական, տական, բացառական, գործիական:

92. Ուղղական. — Ուղղականը կը պատասխանէ ո՞վ հարցման, ինչպէս. Մայրս բարի է: — Ո՞վ բարի է: — Մայրս:

93. Հայցական. — Հայցականը ուղղականին ձեւը ունի, բայց կը պատասխանէ զո՞վ հարցման, ինչպէս. Մայրս կը սիրեմ: — Զո՞վ կը սիրեմ: — Մայրս:

94. Սեռական. — Սեռականը կը պատասխանէ որո՞ւն հարցման, ինչպէս. Մօրս աղջիկն է: — Որո՞ւն աղջիկն է: — Մօրս:

95. Տական. — Տականը սեռականին ձեւը ունի, բայց կը պատասխանէ որո՞ւ հարցման, ինչպէս. Մօրս կապուած է: — Որո՞ւ կապուած է: — Մօրս:

96. Բացառական. — Բացառականը կը պատասխանէ որմե՞ հարցման, ինչպէս. Մօրմէս կը վախնամ: — Որմե՞ կը վախնամ: — Մօրմէս:

97. Գործիական. — Գործիականը կը պատասխանէ որո՞վ հարցման, ինչպէս, Մօրմովս կ'սիրուի: — Որո՞վ կ'սիրուի: — Մօրմովս:

98. Այս հարցումներուն տեղ կը դործածուին. ի՞նչ բան, ի՞նչ բանի, ի՞նչ բանի, ի՞նչ բանի, ի՞նչ բանով, երբ խօսքին առարկան ոչ թէ անձ մը, այլ իր մըն է, ինչպէս. Տունը հիմ է: — Ի՞նչ բանը հիմ է: — Տունը:

Ժ. Գ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՆԱԾ. — ՅԱԶՈՂ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Արայ և Պետրոս, երկու գիւղացիներ, որ մը բան-
ջարանոցի մը քովէն կ'անցնէին՝ գլուխ գլխու խօսակցե-
լով իրարու հետ: «Նայէ՛, ըսաւ յանկարծ Արայ իր ըն-
կերծը, սա կաղամբները որքան խոշոր են: — Ատոնք
ալ բա՛ն են, պատասխանեց Պետրոս հեգնութեամբ, ես
անոնկ կաղամբ մը տեսած եմ որ մեր գիւղին զանգա-
կատան չափ կար:» Արայ՝ որ կաթնայագարծ էր, ուղեւոր
անոր բերին չափը տալ, դիտմամբ ըսաւ. «Ես ալ ժա-
մանակաւ մեր եկեղեցւոյն չափ կաթնայ մը շինած եմ:
— Բայց այդ աճաղին կաթնան ինչո՞ւ համար չինել
տուին: — Քու կաղամբդ մէջը եփելու համար անտա-
րակոյս,» յարեց երիտասարդը սրամտութեամբ:

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

58. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ընդհանուր կանոնէն
տարբեր կերպով հոլովուած անունները:
59. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ գրել զայն դասա-
րանին մէջ:
60. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն սեռականը գործա-
ծելով:
- Պատիւ, որոտում, զաւակ, եկեղեցի, երկիր, մարգագետին, հաշիւ,
բարոյութիւն:

Օրինակ. — Պատուոյս վրայ կը խոստանամ ֆեղի:

61. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն բացառականովը,
երկաթուղի, ճակատ, յուզում, անօթութիւն:
62. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն գործիականովը.
Գիր, հաշիւ, ծուլութիւն, սաւան, յուզում, բերան:

Թ. Թ. ԴԱՍ. — ՀՈՒՆՈՒՄ (Շարունակութիւն)

99. Հոլովում. — Հոլովման ընդհանուր կանոնն է.

	եզակիի մէջ	Յոգնակիի մէջ
Ուղ. Հայց.	Հաց	Հացեր
Սեռ. Տրակ.	Հացի	Հացերու
Բաց.	Հացե	Հացերէ
Գործ.	Հացով	Հացերով

100. Հասարակ անուններու եզակի հոլովման
բացառութիւններն են հետեւեալները.

101. Ա. ի վերջացող բազմական անունները
սեռականի մէջ կ'ըլլան նաեւ ուղ, ինչպէս. երկարուղի,
երկարուղւոյ, եկեղեցի, եկեղեցւոյ:

102. Բ. ուրիշ վերջացող անունները կ'ըլլան
միշտ քեան, քենե, քեանք, ինչպէս. քերութիւն, քերու-
քեան, քերութեամբ:

103. Գ. ում վերջացող ածանցեալ անունները
կ'ըլլան նաեւ ման, մանք, ինչպէս. որոտում, որոտման,
որոտմամբ:

104. Դ. ի վերջացող գոյականներէն ոմանք
կ'ըլլան նաեւ ուղ, ուե, ուով, ինչպէս. պատիւ, պատուոյ,
պատուե, պատուով, և ոմանք ալ՝ ուի, ուե, ուով, ինչ-
պէս. հաշիւ, հաշուի, հաշուե, հաշուով:

105. Ե. վերջին վանկին մէջ ա ունեցող անուն-
ները հոլովման մէջ այդ ալ չեն կորսնցներ, ինչպէս.
սաւան, սաւանի, մատան, մատանի: Բացառիկ են. ճա-
կատ, ճակատի, քեան, քենի, զաւակ, զաւիկ:

106. Զ. վերջին վանկին մէջ ի պարունակող
անուններէն ոմանք հոլովման միջոցին ինչեն կորսնցը-
նէր, ինչպէս. սկիւ, սկիւի, ալիք, ալիքի, մատիք, մատի-
քի, յատիկ, յատիկի: Սակայն կան բառեր ալ որոնց մէջ
ինչ կը կորսուի, ինչպէս. ցիր, գրի, երկիր, երկրի, մար-
գագետին, մարգագետնի:

Ժ.Գ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԱԶԱՏԱՐԱՐԸ

Սառած գետին վրայ Անայիս իր եղբորը հետ կը խաղար: Յանկարծ ստույցը կը կոտրի, կը բացուի փոքրիկ աղջկան ոտքին տակ, և տղան ինքզինքը ջուրին մէջ կը գտնէ: Գլուխն ու թևերը դեռ դուրսն են: Ստույցի կտորին կը կառչի, իր եղբայրը օգնութեան կը կոչէ, բայց այն խելքը գլխէն գացած՝ կը ձգէ կը փախչի, սուր ձիւնի արձակելով: Անայիս դիտէ թէ գետը խորունկ է, և թէ պիտի թաղուի հոն պաղ ջուրերուն խորը, հորմէն մօրմէն հեռու: Բայց ահա՛ հաւատարիմ շունն է, խոշոր քեռ-նիւսով մը, որ կը վաղէ կուգայ, կ'երկնցնէ թաթերը փոքրիկ տիրուհւոյն, որ անոնց փաթթուելով վեր կ'ելլէ ու կ'ազատի, այսպէս իր շանը հաւատարմութեան պարտելով իր կեանքը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

63. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ընդհանուր օրէնքէն տարրեր կերպով հոլովուած անունները:
64. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ գրել զայն դասարանին մէջ:
65. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն սեռականը գործածելով.
- Ծով, տարի, լեռ, կին, բեռ, Թող, ամառ, դուռ, յոգնութիւն, արև, պարտէզ, սիրտ:

Օրինակ.—Ծովուն վրայ նաւակով պտըտիլը ամենամեծ հաճոյք մըն է:

66. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով:
- Նկար, սառույց, օգնութիւն, ձիւ, գետ, խորունկ:

Օրինակ.—Պուկառոյի Անմեղութիւնը և Ռէնիի Մագրադեմացիին նշանաւոր նկարներ են:

Ժ.Գ. ԴԱՍ. — ՀՈՒՆՈՒՄ (Շարունակութիւն)

107. Է. Վերջին վանկին մէջ ու պարունակող բառերը գրեթէ միշտ ուն կը պահեն. հոլովման ատեն, ինչպէս. ապուխտ, ապուխտի. հեղուկ, հեղուկի: Սակայն բացառութիւններ կան, ինչպէս. օգուտ, օգի. տեսնել, տեսի, ևայլն: Ու պարունակող կարգ մը բառեր ալ տարբեր սեռական ունին, ինչպէս. տուն, տան. շուն, շան, ևայլն:

108. Ը. Կարգ մը միավանկ բառեր կան, որոնց սեռականը ու կ'ըլլայ, ինչպէս. մարդ, մարդու. շան, շահու. դատ, դատու. ծով, ծովու. նաւ, նաւու. մանկ, մանկու:

109. Թ. Ժամանակ ցուցնող գրեթէ բոլոր անունները կ'ըլլան ուսան, և կամ ուրնիկ, ով, ինչպէս. ամառ, ամառուան, ամառե կամ ամառուրնի, ամառով: Այսպէս կ'ըլլան. ձմեռ, հիւնակ, երեկ, ասեկ, ժամանակ, անգամ, ցորեկ, օր, կեսօր, գիշեր, առաջ, ժամ, հեղ, իրիկուն, առտու, զաղը, տարի, ամիս, շաբաթ:

110. Ժ. Ազգականութեան կապ ցուցնող գրեթէ բոլոր անունները բացառիկ հոլովումներ ունին, ինչպէս.

Ա. Հայր, հօր. հօրմէ, հօրմով: Նոյնպէս. մայր, եղբայր:

Բ. Աղջիկ, աղջկան, աղջիկի, աղջիկով: Նոյնպէս. երիկ, կնիկ:

Գ. Ներ, ներոջ. ներոջմէ. ներոջմով: Նոյնպէս. աներ, քույր, կեսուր, կին: Ընկեր և տեր բառերը, թէև չըլլան ազգականութեան կապ ցուցնող անուններ, կը հոլովուին ներին պէս:

111. ԺԱ. Անկանոն կերպով կը հոլովուին սեր, սիրոյ. կայսր, կայսեր. ճամբայ, ճամբու. գլուխ, գլխու. արեւ, արեւու. տղայ, տղու. լեռ, լեռան. բեռ, բեռան. քոռ, քոռան. եզ, եզան. հիւն, հիւնան. դուռ, դրան. մասուռ, մասրան:

ԺԵ. ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՀՈՒՆՁՔԻ ԱՌԱՌՑ

Հունձքի տօնն է. արթընցէ՛ք, ո՛վ շինականք,
Մանգաղին խոփն արևուն դէմ թո՛ղ փայլի,
Ինչպէս մահիկն արծաթի:

Օ՛ն, ոտք ելէ՛ք, կանա՛յք, այրե՛ր ու տըղաք,
Ձեզ կ'սպասեն դաշտին հունձքերը յուռթի
Եւ աղջիկներ դեռատի:

Յաղթանակի և ցնծութեան երգերով,
Ոսկի հասկէ ձեզ պսակներ կը հիւսեն
Հարաւէն ու հիւսիսէն:

Ձեզ կ'սպասէ փարթամն իր ճոխ գանձին քով.
Ձեզ կը յուսայ արցունքներով կարօտի,
Աղքատ տըղեկն անօթի:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

67. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել այն անունները որոնք բացառիկ հոլովումներ ունին յոքնակի մէջ:
68. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ գրել զայն:
69. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերուն ո եւ է մէկ հոլովը գործածելով.
- Բողոքականք, լեռնցիք, կանայք, մարդիկ, դպրոցականք, տղաք, աղջիկներ:

Օրինակ.— Բողոքականաց ազգապետը ժողովին նախագահեց:

70. Գտնել հետեւեալ բառերուն եզակի ուղղականները.
- Բերկրութեանց, տղոց, կանանց, բաղաբացուց, պերճութեանց, բուրմանց, ունայնութեանց, զիւղացուց, մարդոց, յիշողութեանց, հակակրութեանց, բարխմանց, յապաղմանց:

ԺԵ. ԴԱՍ. — ՀՈՒՆՁՔԻ (Շարունակութիւն)

112. Հասարակ անուններու յոքնակի հոլովման բացառութիւնները հետեւեալներն են.

113. Յի՛ք վերջացող յոքնակիները սեռականի և տրականի մէջ կ'ըլլան ցոոց, ինչպէս. փաղափաղիք, փաղափացուց, զիւղացիք, զիւղացուց:

114. Կանկ վերջացող յոքնակիները սեռականի և տրականի մէջ կ'ըլլան կանաց, ինչպէս. բողոքականք, բողոքականաց, պահպանողականք, պահպանողականաց:

115. Եանկ վերջացող յոքնակիները սեռականի և տրականի մէջ կ'ըլլան եանց, ինչպէս. աջակողմեանք, աջակողմեանց:

126. Ասոնցմէ զատ՝ ուրիշ և ուր վերջացող անունները յոքնակի սեռականի և տրականի մէջ կրնան ըլլալ նաեւ քեանց և մանց, ինչպէս. ուրախութեանց, ուսմանց:

117. Տղաք, մարդիկ, կանայք հետեւեալ կերպով կը հոլովուին.

Ուղ. Հայց.	Տղաք	Մարդիկ	Կանայք
Սեռ. Տրակ.	Տղոց	Մարդոց	Կանանց
Բաց.	Տղոցմէ	Մարդոցմէ	Կիներէ
Գործ.	Տղոցմով	Մարդոցմով	Կիներով

118. Մարդ և կի՛ն բառերը ընդհանուր օրէնքին համաձայն կ'ըլլան նաեւ յոքնակիի մէջ մարդեր, մարդերու, մարդերէ, մարդերով. կի՛ներ, կի՛ներու:

119. Աղջիկ բառին յոքնակի սեռականը կ'ըլլայ նաեւ աղջկանց:

ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆ

	Եզակի	Յոքնակի	Եզակի	Յոքնակի
Ո. Հ.	Ծառ	Ծառեր	Պարտէզ	Պարտէզներ
Ս. Տ.	Ծառի	Ծառերու	Պարտէզի	Պարտէզներու
Բ.	Ծառե	Ծառերէ	Պարտէզի	Պարտէզներէ
Գ.	Ծառով	Ծառերով	Պարտէզով	Պարտէզներով

Բ Ա Յ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ա.

ի վերջացող բառեր

	Եզ.	Եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Հոգի	Բարուքիւն	Բարուքիւններ
Ս. Տ.	Հոգւոյ	Բարուքեան	Բարուքեանց
Բ.	Հոգիէ	Բարուքենէ	Բարուքիւններէ
Գ.	Հոգիով	Բարուքեամբ	Բարուքիւններով

Գ.

ու վերջացող բառեր

	Եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Ուսում	Ուսումներ
Ս. Տ.	Ուսման	Ուսմանց
Բ.	Ուսումէ	Ուսումներէ
Գ.	Ուսմամբ	Ուսումներով

Դ.

իւ վերջացող բառեր

	Եզ.	Եզ.
Ո. Հ.	Պատիւ	Հաշիւ
Ս. Տ.	Պատուոյ	Հաշուի
Բ.	Պատուէ	Հաշուէ
Գ.	Պատուով	Հաշուով

Ե.

Զ.

վերջին վանկին մէջ ա
պարունակող կարգ մը բառեր

վերջին վանկին մէջ ի
պարունակող կարգ մը բառեր

	Եզ.	Եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Ճակատ	Գիյր	Գիրքեր
Ս. Տ.	Ճակաի	Գրի	Գիրքերու
Բ.	Ճակտէ	Գրէ	Գիրքերէ
Գ.	Ճակտով	Գրով	Գիրքերով

Է.

վերջին վանկին մէջ ու պարունակող բանի մը բառեր

	Եզ.	Եզ.	Յոք.
Ո. Հ.	Օգուտ	Տուն	Տուներ
Ս. Տ.	Օգաի	Տան	Տուներու
Բ.	Օգուտէ	Տունէ	Տուներէ
Գ.	Օգուտով	Տունով	Տուներով

Ը

Քանի մը միավանկ բառեր

եզ.	Յոր.	եզ.	Յոր.
Ո. Հ. Ծով	Ծովեր	Մարդ	Մարդիկ
Ս. Տ. Ծովու	Ծովերու	Մարդու	Մարդոց
Բ. Ծովի	Ծովերի	Մարդի	Մարդոցմէ
Գ. Ծովով	Ծովերով	Մարդով	Մարդոցմով

Թ

Ժամանակ ցուցնող բառեր

եզ.	եզ.	Յոր.
Ո. Հ. Ամառ	Ատեն	Ժամ
Ս. Տ. Ամառուան	Ատենուան	Ժամուան
Բ. Ամառուրնի	կամ Ատենի	կամ Ժամու
Գ. Ամառով	Ատենով	Ժամով

Ժ

Ազգականութեան կապ ցուցնող բառեր

եզ.	եզ.	եզ.	Յոր.
Ո. Հ. Հայր	Կնիկ	Ներ	Կին
Ս. Տ. Հօր	Կնկան	Ներոջ	Կնոջ
Բ. Հօրմէ	Կնիկի	Ներոջմէ	Կնոջմէ
Գ. Հօրով	Կնիկով	Ներոջով	Կնոջմով

ԺԱ.

ԺԲ.

կամք վերջացող յորնակներ	կամք վերջացող յորնակներ
Ո. Բողոքականք	Աջակողմեանք
Հ. Բողոքականներ	Աջակողմեաններ
Ս. Տ. Բողոքականաց	Աջակողմեանց
Բ. Բողոքականներէ	Աջակողմեաններէ
Գ. Բողոքականներով	Աջակողմեաններով

ԺԳ.

ցիւ վերջացող յորնակներ

Ո.	Գիւղացիք
Հ.	Գիւղացիներ
Ս. Տ.	Գիւղացւոց
Բ.	Գիւղացիներէ
Գ.	Գիւղացիներով

ԺԴ.

Անկանոն հոլովումներ

եզ.	եզ.	Յոր.
Ո. Հ. Սեր	Կայսր	Գլուխ
Ս. Տ. Սիրոյ	Կայսեր	Գլխու
Բ. Սերէ	Կայսրի	Գլխի
Գ. Սիրով	Կայսրով	Գլխով

եզ.	Յոր.	եզ.	Յոր.
Ո. Հ. Տղայ	Տղաք	Ճամբայ	Ճամբաներ
Ս. Տ. Տղու	Տղոց	Ճամբու	Ճամբաներու
Բ. Տղի	Տղոցմէ	Ճամբի	Ճամբաների
Գ. Տղով	Տղոցմով	Ճամբով	Ճամբաներով

եզ.	եզ.	եզ.	Յոր.
Ո. Հ. Եզ	Թռու	Դուռ	Դուռներ
Ս. Տ. Եզան	Թռան	Դրան	Դուռներու
Բ. Եզի	Թռանի	Դռնի	Դուռներէ
Գ. Եզով	Թռանով	Դռնով	Դուռներով

ԺՁ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ.— ԽԱՂԱԼԻԿՆԵՐ

Խաղալիկները ժամանակակից գիւտ մըն են։ Հազարաւոր տարիներ առաջ, հին ազգերն ալ տեսակ տեսակ խաղալիկներ հնարած էին, որոնք նոյն ժամանակի տղոց ուրախութիւն և զուարճութիւն կը հայթայթէին։ Յոյները, Հռոմայեցիք ու եգիպտացիք ալ կը շինէին շարժուն պուպրիկներ, և փայտէ կոկորդիլոսներ կը քանդակէին։ Սակայն ամէն դար իր մասնաւոր գրոշմը ընդհանրապէս գիտական խաղալիկներ շատ կը փնտրուին։ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ մէջ տղոց համար վայրաշարժներ, հանրակառքեր և ելեկտրական մեքենաներ կը յօրինեն հիմայ, որպէս զի այդ մանրանկար առարկաներուն վրայ պատրաստուի իրենց միտքը՝ օր մը անոնց մեծերը ըմբռնելու։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

71. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել այն յատուկ անունները որոնք բացառիկ հոլովումներուն են եզակիի կամ յօքնակիի մէջ։
72. Բերանացի պատմել այս հատուածը, յետոյ գրել զայն դասարանին մէջ։
73. Սորվիլ հետեւեալ բառերը եւ մէյմէկ խօսք շինել անոնցմով.
 ժամանակակից, գիւտ, զուարճութիւն, հայթայթել, պուպրիկ, կոկորդիլոս, քանդակել, գրոշմ, ընդհանրապէս, վայրաշարժ, հանրակառք, մանրանկար։

Օրինակ.— Վայրաշարժն է որ կառախումբը կը բաշէ իր ետեւէն։

74. Գտնել հետեւեալ բառերուն եզակի ուղղականները.
 Զինացւոց, Սկովտիացիք, Գալիֆորնիոյ, Ճարոնցւոց, Եաքիմացիք, Հռոմայեցւոց, Պարսկաց, Եփրայեցիք, Գերմանացւոց, Ռուսաց, Պուլկարիոյ։

ԺՁ ԴԱՍ.— ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՀՈՒՈՎՈՒՄ

121. Յատուկ անունները ընդհանուր կանոնին համեմատ կը հոլովուին։ Յատուկ անունները ընդհանրապէս եզակի կը գործածուին, սակայն կրնան յօքնակի ալ գործածուիլ, ինչպէս. Պուրպուրները իրեցին Ֆրանսայի։

121. Յատուկ անուններու հոլովման բացառութիւններն են եզակիի մէջ հետեւեալները.

1. ա և իա վերջացող յատուկ անունները յ կ'առնեն հոլովման մէջ, ինչպէս. Ֆրանսա, Ֆրանսայի, Անկա, Անկայի, Եւսոփա, Եւսոփայի։

2. իա վերջացող աշխարհագրական անունները կ'ըլլան իոյ, իայե, իայով, ինչպէս. Անգլիա, Անգլիոյ, Անգլիայե, Անգլիայով։

3. Նոյնպէս օ վերջացող անունները կ'ըլլան ոյի, ոյե, ոյով, ինչպէս. Շիգալի, Շիգալիոյ, Շիգալիով, Քոնկի, Քոնկիոյ, Քոնկիով։

4. Վերջին վանկին մէջ ա, ի, ու պարունակող յատուկ անունները միշտ անփոփոխ կը մնան հոլովման մէջ, ինչպէս. Եփրատ, Եփրատի. Պերլին, Պերլինի. Վարմէշ, ինչպէս. Եփրատ, Եփրատի. Զաւիկ, Զաւիկի. Դուկ, Վարդուկի։ Բացառիկ է Զաւիկ, Զաւիկի։

5. Անկանոն հոլովումներ ունին Աստուած, Աստուծոյ, Աստուծմե, Աստուծմով. Զին, Զինու. Հայ, Հայու. Պոլիս, Պոլսոյ. Աստուածմիւս, Աստուածմեայ. Խրոմ, Խրոման, Էայն։

122. Յատուկ անուններու հոլովման բացառութիւններն են յօքնակիի մէջ հետեւեալները.

Եանկ, ցիֆ, կանկ վերջաւորուած յատուկ անունները յօքնակի սեռականի մէջ կ'ըլլան եանց, ցոց, կանաց, ինչպէս. Օսկանեանկ, Օսկանեանց. Կարնեցիֆ, Կարնեցոց. Ղեւսականկ, Ղեւսականց։ Բացառիկ կերպով կրնան հօլովուիլ նաեւ Հայ, Յոյն, Հեղին, Հրեայ և ուրիշ ազգերու անուններ, ինչպէս. Հայք, Հայոց. Յոյնք, Յունաց. Հեղինք, Հեղինաց. Հրեայք, Հրեից։

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆԵՐՈՒ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆ

եզ.	Յոք.
Ո . Հ .	Յովսէփ
Ս . Տ .	Յովսէփի
Բ .	Յովսէփե
Գ .	Յովսէփով
	Յովսէփներ
	Յովսէփներու
	Յովսէփներե
	Յովսէփներով

եզ.	Յոք.
Ո . Հ .	Շուշան
Ս . Տ .	Շուշանի
Բ .	Շուշանե
Գ .	Շուշանով
	Շուշաններ
	Շուշաններու
	Շուշաններե
	Շուշաններով

Բ Ա Յ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ա.

ա եւ իա վերջացող անուններ

Ո . Հ .	Ֆրանսա	Եւտոքսիա
Ս . Տ .	Ֆրանսայի	Եւտոքսիայի
Բ .	Ֆրանսայե	Եւտոքսիայե
Գ .	Ֆրանսայով	Եւտոքսիայով

Բ

իա վերջացող երկրի անուններ

Ո . Հ .	Սպանիա	Շիքակո
Ս . Տ .	Սպանիոյ	Շիքակոյի
Բ .	Սպանիայե	Շիքակոյե
Գ .	Սպանիայով	Շիքակոյով

օ վերջացող երկրի անուններ

Գ.

վերջին վանկի ի տառին յապաւումը

Ո . Հ .	Զատի Կ
Ս . Տ .	Զատկի
Բ .	Զատկե
Գ .	Զատիկով

Ե

Անկանոն հոլովումներ եզակիի մէջ

Ո . Հ .	Աստուած	Հայ	Խթում	Պոլիս	Զին
Ս . Տ .	Աստուծոյ	Հայու	Խթման	Պոլսոյ	Զինու
Բ .	Աստուծմե	Հայե	Խթումե	Պոլսե	Զինե
Գ .	Աստուծով	Հայով	Խթումով	Պոլսով	Զինով

Զ

եանք վերջացող
յորնակի անուններ

Ո .	Օսմանեանք	Պոլսեցիք	Հոռմէականք
Հ .	Օսմանեանքեր	Պոլսեցիքեր	Հոռմէականքեր
Ս . Տ .	Օսմանեանց	Պոլսեցւոց	Հոռմէականաց
Բ .	Օսմանեանքերե	Պոլսեցիքերե	Հոռմէականքերե
Գ .	Օսմանեանքերով	Պոլսեցիքերով	Հոռմէականքերով

Թ

Անկանոն յորնակի հոլովներ

Ո .	Հայք	Հրեայք
Հ .	Հայեր	Հրեանք
Ս . Տ .	Հայոց	Հրէից
Բ .	Հայերե	Հրեանքե
Գ .	Հայերով	Հրեանքով
Ո .	Հնդիկք	Պարսիկք
Հ .	Հնդիկքեր	Պարսիկքեր
Ս . Տ .	Հնդկաց	Պարսկաց
Բ .	Հնդիկքերե	Պարսիկքերե
Գ .	Հնդիկքերով	Պարսիկքերով

ԺԷ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. — ՍՐԱՄԻՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Ժամանակաւ, երբ տակաւին հնարուած չէր շողեկառքը և ամէն մարդ կառքով կը ճամբորդէր, Անգլիոյ Թագաւորներէն մէկը, Գէորգ Ա. գիւղի մը պանդոկը իջաւ, կառքին ձիերը փոխել տալու համար, և անօթի ըլլալով՝ երկու հաւկիթ բերել տուաւ: Մեկնելու պահուն՝ իր մանկաւիկը եկաւ գանգատեցաւ թէ պանդոկապետը հարիւր ֆիօրին կը պահանջէր հաւկիթներուն փոխարէն: Ինքնակալը կանչել տուաւ զայն և հարցուց թէ արդեօք հաւկիթները շատ հաղուաղիւտ էին այդ գիւղին մէջ որ այդպէս սուղ կը ծախէր: «Ո՛չ, տէ՛ր արքայ, պատասխանեց սրամիտ գիւղացին, նոյն իսկ շատ առատ են, բայց Թագաւորները հաղուաղիւտ են, և երբ բախտը Ձեր վեհափառութեան պէս մեծ ինքնակալ մը կը ղրկէ մեզի, կը ջանանք օգուտ քաղել:» Թագաւորը ժպտեցաւ և հարիւր ֆիօրինը համբել տուաւ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

75. Սրինակել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ մէջի անուններուն թիւը:
76. Յոյց տալ այդ անուններուն հոլովները:
77. Պատմել բերանացի այս հատուածը, յետոյ գրել զայն:
78. Հետեւեալ բառերով մէյմէյ խօսք շինել:
Շոգեկառք, ճամբորդ, պանդոկ, հաւկիթ, մանկաւիկ, սրամիտ, հաղուաղիւտ, ինքնակալ, ֆիօրին, առատ:

Օրինակ.— Շոգեկառքով ճամբորդութիւնը յոգնեցուցիչ է:

79. Էռծել այս հատուածին առաջին ճասը անունները:

Օրինակ.— Կառքին ձիերը | հասարակ անուն եզակի սեռական
| հասարակ անուն յոքնակի հայցական

30. Հետեւեալ խօսքերուն մէջի շեղագիր անուններուն թիւը փոխել:

Թռչունը պուրակին մէջ կը գեղգեղէ: — Սատկաւազը խորանը կը խնկարկէ, — Բանաստեղծները տաղեր կը յօրինեն: — Ատենախօսները քեներուն վրայէն կը ճառեն: — Վարսազը և արջը գայլին չափ անգուժ են: — Այն հիւանդութիւնները, որոնք ուրիշին կը փոխանցուին, տարա-ն են: — Ան որ գալիք վտանգը կը տեսնէ, նախատես ընտր-փոխիկ կը գոչուին: — Ան որ գալիք փոխանգը կը տեսնէ, ֆոսփիս մէջ: — Փոսուռները գիշերը կը փայլին խոտին մէջ:

31. Գտնել վեց ծաղիկի անուն, եւ գրել անոնց յորնակին: Գտնել վեց թռչունի անուն, եւ հոլովել: Գտնել վեց քաղաքի անուն, եւ գրել անոնց եզակի բացառականները:

ԺԷ ԴՍՍ. — ԱՆՈՒՆԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

123. Անունի լուծումը. — Անուն մը լուծելու համար պէտք է ցոյց տալ:

1. Տեսակը. հասարակ կամ յատուկ անուն:
2. Թիւը. եզակի կամ յոքնակի:
3. Հոլովը. ուղղական, հայցական, սեռական, տարական, կամ գործիական:

124. Կրճատումներ. — Լուծման մէջ սովորութիւն է բառերը կրճատելով գրել:

Յատուկ անուն գրելու տեղ՝ գրելու է յս. ան. հասարակ անուն՝ հս. ան. եզակի՝ եզ. յոքնակի՝ յք.:

Ուղղական՝ ուղ. հայցական՝ հյց. սեռական՝ սռ. տարական՝ տր. բացառական՝ բցո. գործիական՝ գրծ.:

ԺԸ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ.— ԶԻՆԱԳՆԴԱԿ

Այսօր անձրև չըկայ. երկինքն է ճերմակ.
Ճերմակ են հողն ու տանիքներ ձիւնին տակ.
Եւ կը կախուին ծառերու մերկ ճիւղէն վար
Բիւրեղի պէս ցօղ-եղեամբներ լուսավառ:

Օ՛ր, հայ տըղաք, դուք քաջ եղէ՛ք և անվախ.
Զիւնի տօնը տըղոց մեծ տօնն է ուրախ.
Տուներնուդ մէջ մի՛ կծկըտիք կրակին մօտ.
Գունը բաւ է ձեզի մինչև առաւօտ:

Դուքս նետուեցէ՛ք դաշտին վրայ լուսաղարդ
Խաղալ ճերմակ գնդակներով ձիւնամարտ.
Ձեր բազուկներ ցուրտին շարժիլ թո՛ղ ուսնին
Ձեր այտին վրայ կարծիր վարդեր թո՛ղ բուսնին:

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

82. Օրինակել այս ոտանաւորը եւ ցոյց տալ յասկացուցիչները:
83. Գոց սորվել եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
84. Մէյմէկ պատշաճ յասկացուցիչ դնել հետեւեալ յասկացեալնե-
րուն քով.
... խրատը — ... հրացանը. — ... լեզուն. — ... բրնձը. — ... որ-
սորդութիւնը. — ... աչքը. — ... ապուրը. — ... ստեղնաշարը. — ... եր-
գեհոնը. — ... ջերմանոցը. — ... կանթեղը:

Օրինակ.— Ծերունիին խրատը:

85. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անուններով.
Որմնադրին ծեփակը, աշխատանոցին լոյսը, նորթիկին մկրտը,
գրքին պատկերները, ծառային ամսականները, դեղձանիկին զայլայլիկը:

Օրինակ.— Որմնադրին ծեփակը ցեխին մէջ ինկաւ:

86. Մէյմէկ յարմար յասկացեալ դնել հետեւեալ յասկացուցիչներուն
քով.
Լուսնին... — ձիւնին... — ջուռակին... — հայլիին... — մատերուն
... — դաշտին... — սեղանին... — դեղձին... — եղեւիններուն... —
ամպերուն... — փոթորիկին...:

ԺԹ ԴՍՍ.— ՅԱՏԿԱՅՈՒՑԻՉ ԵՒ ՅԱՏԿԱՅԵԱԼ

125. Անունը յասկացուցիչ.— Յասկացուցիչը բանի
մը որուն ըլլալը կը ցուցնէ, և կ'ըլլայ միշտ սեռական,
թէ՛ եղակիի և թէ՛ յօքնակիի մէջ, ինչպէս. դպրոցին
աշակերտը, տուներուն սանիթները, դրան բանալին:

126. Անունը յասկացեալ.— Յասկացեալը յատկա-
ցուցիչին վերաբերեալ անունն է, ինչպէս. դպրոցին աւա-
կերները. սակը սանիթը. դռներուն բանալիները:

**127. Յասկացեալը կրնայ ըլլալ ուղղական, հայցա-
կան, սեռական, տրական, բացատական, գործիական, ինչ-
պէս. դպրոցին աւակերտը, դպրոցին աւակերտին, դպրոցին
աւակերտէն, դպրոցին աւակերտով:**

**128. Յասկացուցիչը կը պատասխանէ որո՞ւն հարց-
ման, ինչպէս. որո՞ւն աշակերտը. — դպրոցին:**

**129. Յասկացուցիչը յասկացեալէն առաջ կը դրուի
ընդհանրապէս, բայց երբեմն կրնայ նաեւ ետքը դրուի:**

խօսք

*խօսք
խօսք
խօսք*

Ի ԸՆԹԱՆՔՈՒԱԾ.—ԳԻՒԼԱՅԻՆ ԵՒ ԿԱՊԻԿԸ

Հարուստ և ազեղ կոմսուհի մը կապիկ մը ունէր, որ թաւիչէ ոսկեհամուկ զգեստներով հագուած՝ տանը մէջ կը պտըտէր: Օր մը ագարակի մը ծառան իր տէրոջը կողմէն կողով մը լեցուն պտուղ բերաւ կոմսուհիին: Երբ սանդուխէն վեր կ'ելէր, կապիկին հանդիպեցաւ, ու մարդ կարծելով՝ բարեւեց զայն: Կապիկը, գուշակելով որ ուտելիք մը կար, աղան կեցուց, և կողովին տերեւները բանալով՝ մէջը գտնուած թուղբերը մէկիկ մէկիկ կերաւ: Նոյն միջոցին տան տիրուհին վրայ հասաւ Այն ատեն ծառան ըսաւ. «Տիկին, տէրս ձեզի կը զրկէ այս կողովը որուն մէջ սերկեւիլներ կան»: Թուղբը ալ կային, բայց ձեր որդին կերաւ զանոնք:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

87. Օրինակել այս հատուածը, նշանակել մէկ գծով ամուսնեւոր եւ երկու գծով բայերը:
88. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն դասարանին մէջ:
89. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերը իրրեւ ենթակայ գործածելով.
- Կոմսուհի, կապիկ, ծաւիչ, զգեստ, ագարակ, ծառայ, սանդուխտեր, կողով, սերկեւիլ:

Օրինակ.—Կապիկը ազեղ և չար կենդանի մըն է որ մեծ ճաք տարուծեամբ ուրիշներուն ձեւերը կը կրկնէ:

†90. Մէյմէկ ենթակայ դնել հետեւեալ բայերուն քով.

...	Թափեցան:	...	կը մտնէ:
...	կը գծագրեն:	...	կը կարդայ:
...	կ'երթայ:	...	կը ծափահարեն:
...	կուլայ:	...	կը մնդան:

91. Մէյմէկ յատկացուցիչ աւելցնել հետեւեալ ենթականերուն քով.

...	ընտանիքը բարեկիրթ է:	...	կոճակը փրծաւ:
...	տղաքը հիւանդ են:	...	սիւները կործանեցան:
...	աղջիկը դուրս գնաց:	...	Թանաքը թափեցաւ:

Օրինակ.—Մարգարին ընտանիքը բարեկիրթ է:

92. Յոգնակիի դարձնել հետեւեալ խօսքերը.

Տատրակը կը փնջէ:—Կայծը հրդեհ կը պատճառէ:—Վտակը գետին մէջ կը թափի:—Խենդը դիւրահաւան կ'ըլլայ:—Մարգարիտը խողին առջև յարգ չունի:—Թռչունը կամաց կամաց բոյն կը շինէ:—Կտորէ՛ կորիզը որ միջուկը ուտես:

Ի Ա Գ Ա Ս.—ԵՆԹԱԿԱՑ ԵՒ ԲԱՑ

130. Բայ.—Բայը բան մը ընել կամ ըրալ կը ցուցնէ:

131. Անունը՝ իբրեւ ենթակայ. — Ենթակայ անունը ցոյց կուտայ այն անձը, այն անասունը, այն իրը, որ գործողութիւնը կը կատարէ կամ իր վրայ, ինչպէս՝ ֆնագայ (ջեզոֆ), և կամ ուրիշ առարկայի մը վրայ, ինչպէս՝ ծեծեցի (ներգործական):

132. Երբ կնթական յոֆնակի անուն մըն է, բայը յոֆնակի կը դրուի:

133. Առանց բայի խօսք չ'ըլլար:

ԻՐ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ — ՄԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՔԱԳԱՒՈՐԸ

Հայերը ունեցած են, Քրիստոսէ կէս դարու չափ առաջ, բանաստեղծ թագաւոր մը, Արտաւազդ Բ: Անիկա մտաւոր բարձր զարգացում ունէր, գիտէր հայերէն և յունարէն, և որքան ճարտարութեամբ կը խօսէր, նոյնքան տաղանդով կը գրէր: Իր երկերէն կը յիշուին յունարէն լեզուով գրուած արտասանելի հատուածներ և թատրերգութիւններ, զորս ներկայացնել կուտար իր արքունիքին մէջ, պալատական բարձր անձնաւորութեանց և օտար իշխաններու ներկայութեան:

Այն թուականին, հայերը դեռ գիր չունէին, և այդ է պատճառը անշուշտ որ Արտաւազդ յոյն տառերով գրած է թերևս իր հայերէն երկերն անգամ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

93. Օրինակել այս հատուածը, ցոյց տալ բայերը եւ անուանները:
94. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն:
95. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել վերոգրեալ ընթերցուածին մէջ գտնուած հետեւեալ խնդիրները իրրեւ ենթակայ գործածելով:
- Քրիստոս, դար, զարգացում, ճարտարութիւն տաղանդ, երկ, հատուած, թատրերգութիւն, արքունիք, ներկայութիւն, թուական, տառ:

Օրինակ. — Ափսոս որ Արտաւազդ Բ ի երկերը հասած չեն մեզի:

96. Յոյց տալ թէ հետեւեալ նախադասութեանց մէջ որոնք են և՛ քակաները, որոնք են խնդիրները:

Քոյրս մատնոցով չի կարեր — Մարգրիտ տասնոց մը տուաւ աղբատին: — Հայրս ուշ կը դառնայ շուկայէն: — Վարդուհին աւելը լուաց: — Կոյրերը լոյս չեն տեսներ: — Աղբաւը սրինգ կը նուագէր: — Տղան պարտէզ պիտի երթայ: — Ճրագը աշտանակէն ինկաւ: — Կատուն մուկին հանդիպեցաւ: — Շունը սակառը կը տանէր: — Ձեռքերս շղթայով կապուած էին: — Ոտքերս ցուրտէն սառեր էին: — Զիւնէն լեռները ճերմկեցան:

Օրինակներ. — Քոյրս (կեքակայ) մատնոցով (խնդիր) չի կարեր: Զիւնէն (խնդիր) լեռները (կեքակայ) ճերմկեցան:

Ի Գ Դ Ս Ս. — Խ Ն Դ Ի Ր

134. Անուներ խնդիր. — Խնդիրը ցոյց կուտայ այն առարկան որուն վրայ գործողութիւնը կը կատարուի, **ինչպէս կը սիրեմ դպրոցը:** — Ամէն օր դպրոց կ'երթամ: — **Ինչպէս կը սիրեմ դպրոցին:** — Ձեռ ուզեմ հեռանալ դպրոցէն: — **Դպրոցով մարդ պիտի ըլլամ:**

135. Խնդիրը բային յայտնած իմաստը կը լրացնէ, **ինչպէս.** Ի՞նչ բանը կը սիրեմ. — դպրոցը: — Ամէն օր ո՞ւր կ'երթամ. — դպրոց: — Ի՞նչ բանի վրայիս տուած եմ. — դպրոցին: — Ո՞ւրկէ չեմ ուզեմ հեռանալ. — դպրոցէն: — Ի՞նչով մարդ պիտի ըլլամ. — դպրոցով:

136. Բայերը կրնան նաեւ խնդիր չունենալ, ինչպէս. պիտի քննաւն, քաղցիր, ճիւղաւն, կը մտնի:

ԻՊ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ.— ՀԱՅՐԵՆԻ ԿԱՐՈՏ

Կը կանչէ նորէն, կը կանչէ զիս յար
Իմ չքնաղ երկրիս կարօտը անքուն,
Ու թեւերն տնա՛ բացած տիրաբար
Կը թռչի հողիս դէպ հայրենի տուն:
Է՛յ, հի՛ն ծանօթներ, է՛յ կանանչ սարեր,
Ահա՛ զձեզ տեսայ ու միտքըս ինկաւ,
Աչքիս դէմ եկան երջանիկ օրեր
Սիրելի դէմքեր որ հիմայ չըկա՛ն:
Ողձո՛յն ձեզ, կեանքիս անդրանի՛կ յուշեր
Որբացած հողիս արդ կ'ողջունէ զձեզ,
Կարօտով կ'երթայ փնտռել ձոր ու լեռ,
Դիւթական ձայնով կը կանչէ հանդէս:
Դուրս եկէ՛ք դարձեալ շիրմէն, խաւերէն,
Դուրս եկէ՛ք, տեսնե՛մ, շօշափե՛մ, լըսեմ:
Կեանքով շնչեցէ՛ք, ապրեցէ՛ք նորէն,
Լեցուցէ՛ք սրտիս հաճոյքը վրսեմ:

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

97. Օրինակել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ անունները եւ բայերը:
98. Զատել անուններուն մէջէն սեռի խնդիրները եւ ենթակաները:
99. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Զքնաղ, կարօտ, սար, յուշ, ձոր, դիւթական, շօշափել, վսեմ,

Օրինակ.— Հիւսիսային երկիրներու յատուկ դիւթական տեսարան
մըն է հիւսիսայգը:

101. Պրոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջէն ենթական, բայը եւ սեռի
խնդիրները:

Զին կառքը կը բաշէ:—Թիթեռնիկը կը սիրէ ծաղիկները:—Առ-
ուակը կը ջրէ պարտէզը:—Նաւավարը կը վարէ նաւը:—Եզը կոտորներ
ուռի:—Նկարիչը վրձին կը գործածէ:—Փորագրիչը գրոցը կտրեց:—
Պարտիզպանը մարկեզը ձեռք առաւ:—Տգրուկը արիւնը կը ծծէ:

Օրինակ.—Զին (եւր.) կառքը (սեռի խնդ.) կը բաշէ (բայ):

101. Մէյմէկ խօսք շինել յետագայ օրինակին համեմատ, հետեւեալ
բառերը գործածելով.

Ենթականը.—կաղնի, հաճարի, հոյնի, մամիսի, սնի, մորենի, ար-
բայամորի, որթատունկ:

Սեռի խնդիրներ.— Հոյն, արբայամոր, խաղող, սին, մամուխ,
հաճար, մոր, խոզկաղին:

Օրինակ.—Կաղնին խոզկաղին կուտայ:

102. Հետեւեալ ենթակաները յարմարցնել վարի խօսքերուն.

Լոյս, ջրվեժ, հիւսիսակ, շողի, աղբիւր, անձրեւ, գետ, վտակ,
առուակ:

. . . ամպերէն կը տեղայ: . . . արեւն կուգայ: . . . Ժայ-
ռերէն կը գահավիժի: . . . հողէն կը բղի: . . . հիւսիսէն կը փչէ:
— . . . ծովէն կը բարձրանայ: . . . վտակին մէջ կը հոսի: . . .
գէպի գետը կը բաշէ: . . . իր ջուրերը ծովը կը տանի:

ԻԵ ԴՍՍ.— ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

133. Սեռի խնդիրը միշտ հայցական հոլով կ'ըլլայ
և միշտ ներգործական բայերու հետ կը գործածուի, ինչ-
պէս. Դայրոցը կը սիրել:— Խնձորը կ'սկիւն:— Վարդը
կը հոսուրսաւ:— Հաց կ'ուտաւ:

ԻՋ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՄՏԱՅԻՐ ԳԻՏՈՒՆԸ

Մեծ գիտուն մը իր բարեկամներէն մէկուն այցելութեան գացեր էր. տուն գործած ատեն նշմարեց որ ծխատուփը քովը չէ. Ոսկի գեղոր մըն էր զոր մեծ խնամքով կը պահէր. Կարծեց թէ իր բարեկամին տունը ձգած էր զայն, ու հետեւեալ տոմսակը գրեց անոր. « Սիրելի բարեկամ, կարծեմ թէ ծխատուփս ձեր տունը մոռցած եմ. հաճեցէ՛ք գտնել զայն և գրաբերիս հետ զրկել ինծի: » Բայց պահարանը գոցելու պահուն, զրպանին մէջ ծանր բան մը զգաց, փնտռեց. « Վա՛յ, հոս է եղեր, աղաղակեց. է՛յ, աւելի աղէկ, » և նամակը բանալով, հետեւեալ յետ-գրութիւնը աւելցուց. « Փնտռելու նեղութիւնը մի՛ կրէք. ծխատուփս գտայ: » Յետոյ նամակը նորէն փակեց ու իր բարեկամին զրկեց զայն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

103. Օրինակել այս հատուածը, զատել անունները եւ բայերը:
 104. Անուններուն մէջէն գտնել խնդիրները:
 105. Գտնել ենթակաները:
 106. Պատմել բերանացի այս պատմութիւնը, յետոյ գրել զայն դասարանին մէջ:
 107. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.
 Ենթականներ. — Եզ, խոզ, փիղ, կրիայ, մեղու, առիւծ, աքաղաղ,
 Սեռի խնդիրներ. — Խայծոց, պատիճ, եղջիւր, ճիրան, կնճիթ, խեփոր, բբուկ:
Օրինակ. — Աքաղաղը բբուկ ունի:

108. Յորնակի խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.
 Ենթականներ. — Գրոց, մուրճ, մորակ, ծեփակ, Թիակ, տապար, Գրիչ:
 Բնութեան խնդիրներ. — Դարբին, նաւավար, բանդակագործ, փայտահատ, սալապան, զրագէտ, որմնադիր:
Օրինակ. — Մուրճերը դարբիններուն գործիքներն են:
 109. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.
 Ենթականներ. — Մուկ, գայլ, եզ, սկիւռ, տղրուկ,
 Բայեր. — Կը կրծէ, կը զիշատէ, կը ծծէ, կը ճարակի, կը ծամէ,
 Սեռի խնդիրներ. — Արմատ, ոչխար, խոտ, կաղին, արիւն:
Օրինակ. — Սկիւռը կաղինները կը ծամէ:
 110. Շինել վեց խօսք, որոնց խնդիրները ըլլան հայ հեղինակներու անուններ:
Օրինակ. — Եզնիկը կարդացած էր:
 111. Շինել վեց խօսք, որոնց ենթակաները ըլլան օտար գիտուններու անուններ:
Օրինակ. — Կոպերնիկ գտաւ մոլորակային զրուծիւնը:

ԻԼ ԴԱՍ. — ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

138. Բնութեան խնդիր. — Բնութեան խնդիրը կ'ըլլայ հայցական, տրական, բացառական, գործիական, ինչպէս:

Հայցական. դպրոց կ'երթաւ:
 Տրական. դպրոցին փաշայի տունը եւ:
 Բացառական. դպրոցէն չեմ հեռանաւ:
 Գործիական. դպրոցով մարդ պիտի ըլլաւ:

ԻԸ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԹ. — Թէ ԻՆՁՊԷՍ ԱՆՁՐԵԻ ԿՈՒԳԱՅ

Օգին մէջ շատ շոգի կայ: Արեւը և երկիրը իրենց ջերմութեամբ կը շոգիացնեն ծովերուն, գետերուն և լիճերուն ջուրերը: Այդ շոգին օդին մէջ կը պաղի և պզտիկ կաթիլներու կը վերածուի, որոնք իրարու միանալով՝ բարձրերը կ'ելլեն և ամպերը կը կազմեն. ու ինչպէս ծուխը օդին մէջ կը սաւառնի, նոյնպէս ամպն ալ հոն կը լողայ: Երկրէն վեր ելլող այդ շոգիները երբ շատ ծանրանան, ա'լ չեն կրնար օդին մէջ կենալ, և անձրեւի ձևով կաթիլ կաթիլ վար կ'իյնան:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

112. Օրինակել այս հատուածը, ցոյց տալ ենթակաները եւ խնդիրները:

113. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Շոգի, չերմութիւն, լիճ, գետ, կաթիլ, ամպ, ծուխ:

Օրինակ. — Շոգիւ տաքութենէ առաջ կուգայ:

114. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթականեր. — Արեւ, լուսին, եզ, ձի, կով, այծ, հայր, մայր, փտակ, առուակ, խայտիտ, սոխակ:

Բայեր. — Գեղգեղել, սիրել, շրել, լուսաւորել, տալ, վարել:

Սեռի խնդիրներ. — Արօր, երգ, տղաք, երկիր, մարգագետին, կամ:

Օրինակ. — Արեն ու լուսինը երկիրը կը լուսաւորեն:

115. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ.

Ենթականեր. — Ասեղ, զնդասեղ, զիւրք, լրագիր, եզ, կով, ձի, զամբիկ, ոչխար զառնուկ, կաթսայ, սան, Թուծակ, անձեղ, հիւանդ, վիրաւոր, զինուոր, սպայ:

Բնութեան խնդիր. — Դրադարան, զօրանոց, ասեղնոց, զօր, մուր, ակտոռ, վանդակ, խոհանոց, հիւանդանոց:

Օրինակ. — Ասեղն ու զնդասեղները ասեղնոցին մէջ կը դնեն:

116. Խօսքեր շինել հետեւեալ բառերով:

Ենթականեր. — Շուն, կատու, արեւ, անձրեւ, փայտահատ, բեռի:

Յասկացողիւներ. — Երէկուան, եղբօրս, անտառին, Գէորգին, առտուան, դրացիին:

Բայեր. — Կը տաքցնէ, կը պահպանէ, կը սիրէ, կը կարէ, կ'ուտէ, կը քրէ:

Սեռի խնդիրներ. — Այծեր, ոչխարներ, մուկեր, ճանճեր, մարդիկ, վեղանիներ, դաշտեր, մարգեր, կաղնիներ, եղեւիններ, եղբօրորդիներ, քեռորդիներ:

Օրինակ. — Դրացիին շունը այծերն ու ոչխարները կը պահպանէ:

ԻԹ ԴՍՍ. — ԵՆԹԱԿԱՅԻՆ ԵՒ ԲԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

139. Այն բայերը, որ մէկէ աւելի եզակի են թակայ ունին, յօգնակի կը դրուին, ինչպէս, փոյրս եւ եզփայրս եկան:

1. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. — ՆՈՐԱԾԻԼ ՏԵՐԵԻ

Հազիւ լոյսին դողդոջ փայլ
Պատուեց ամպին սև մըռայլ,
Մեր դաշտերուն՝ հազիւ ձիւն
Դարձուց իրենց սեւութիւն.
Եւ դուն զարնան քաղցր ընկեր
Մեզ կը ժպտիս լուսաբեր
Նախածիլ տերեւ,
Բարեւ քեզ, բարեւ:
Դեռ մարգերուն մեր ցրտիկ
Չեկաւ այցող ծիծառնիկ:
Դեռ սոխակին քաղցրավանդ
Չըտուաւ ձայն արձագանդ.
Եւ դուն կու գաս խնդազին
Բերկրանք բերել մեր երկրին.
Նորածիլ տերեւ,
Բարեւ քեզ, բարեւ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

117. Օրինակել այս հատուածը, եւ գտնել պնուններն ու բայերը:
118. Գոց սորվիլ այս ոտանաւորը եւ արտասանել զայն:
119. Ամբողջացնել հետեւեալ խօսքերը վարի բարդ ենթականերով:
 . . . ժամացոյց կը շինէ, . . . կերակուր կ'եփէ,
 . . . կառք կը վարէ, . . . կօշիկ կը շինէ,
 . . . թուղթ կը ծախէ, . . . կղպանք կը շինէ,
 . . . գիրք կը ծախէ, . . . խմորեղէններ կը շինէ,
 . . . ձողեր կը շինէ,
 ենթականեր. — Կառապան, Թղթալաճառ, Կոպղարար, Երկաթագործ, զրավաճառ, խոհարար, ծաղարար, կօշկակար, ժամագործ,
 120. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բարդ բառերով:
 Տանտիկին, արդուզարդ, սեղանատուն, որդեգիր, ծաղկեփունջ, խմբերգ, թատերաբեմ, վայրագաւիթ, զրաղարան, պայմանաժամ, հաւկիթ, դերասան, առուտուր:
Օրինակ. — Տանտիկին մը պարտական է հսկել իր տանը վրայ:

1. Ա. Դ. Ա. Ս. — ԲԱՐԴ ԳՈՑԱԿԱՆՆԵՐ

- 140.** Սովորաբար բարդութիւնը երկու բառով կ'ըլլայ:
141. Երեք բառով բարդութիւնները խորթ և քիչ գործածական են:
142. Բարդութիւնը երեք ձևով կ'ըլլայ.
 1. Երկու բառ առանց յօդակապի միացած, ինչպէս. ջր-հոր, կրծ-կալ, ծով-եզերք, գետ-ալի:
 2. Երկու բառ ա յօդակապով միացած, ինչպէս. Առա-ա-վար, դպր-ա-սուն, վան-ա-հայր:
 3. Երկու բառ ու շաղկապով միացած, ինչպէս. ան-ու-դող, կեռ-ու-խում, արդ-ու-զարդ:
143. Երբ բարդ անունի մը առաջին բառը բաղմալանկ է և ի դիրով կ'աւարտի, և երկրորդ բառը բաղաձայնով կ'սկսի, ընդհանրապէս բարդութեան մէջ ինչպէս. քի կը փոխուի և ա յօդակապը չի դրուիր, ինչպէս. մասնեւեւ, շոգեկառք, աղանեսուն փոխանակ ըսելու մասնիաւես, շոգիակառք, աղանիւսուն:
144. Բարդ անունները կը կազմուին գլխաւորաբար.
 1. Գոյական գոյականի հետ, ինչպէս. շոգեւեւ, դպրասուն:
 2. Գոյական ետքը բայարեւ, ինչպէս. ձկնորս, նաւալար:
 3. Ածական ետքը գոյական, ինչպէս. նորավիպ, մանրաշուր:
145. Կորուսման և փոփոխման կանոնը կը գործադրուի ընդհանրապէս բարդութեան մէջ:

ԼՐ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ.—ԱՊԱԿԻՆ

Ապակիէ կը շինուին սրուակներ, սկահակներ, դաւաթներ. որովհետեւ մաքուր նիւթ մըն է և իր պարուհակած հեղուկներուն համ կամ հոտ չի տար ընաւ. կը շինուին տուններու պատուհաններ, որովհետեւ թափանցիկ ըլլալով, կ'անդրադարձնէ լոյսն ու ջերմութիւնը, պատըսպարելով միանգամայն զմեզ ցուրտէն և անձրեւէն. կը շինուին կրպակներու ցուցափեղկեր յաճախորդներու դիւրութեան համար, նաեւ ժամացոյցներ, ակնոցներ, դիտակներ որոնք կը մեծցնեն ու կը մօտեցնեն ամէնէն փոքրիկ և հեռաւոր առարկաները: Ապակին կը դործածուի նաեւ հայլիներու համար, որոնք հիւրանոցի մը կամ աշխատանոցի մը մէջ կ'ախուելով, աւելի խնդուն, հրապուրիչ և ընդարձակ կը դարձնեն զայն:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

121. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ածանցեալ բառերը:
 122. Սորվիլ հետեւեալ բառերը եւ մէյմէկ խօսք շինել անոնցմով:

Սրուակ, հայլի, գաւաթ, հեղուկ, Թափանցիկ, ջերմութիւն, ընդարձակ, զիտակ, հեռաւոր:

123. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ:

Սալոր, տոնձ, կեռաս, ձիթապտուղ, Թուզ, արմաւ, հաղարջ, Թուծ, խնձոր, դեղձ, բալ, սերկեւիլ:

Օրինակ.—Ձիթապտուղը ձիթնիկն պտուղն է:

124. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով վարի օրինակին համեմատ:

Ձկեռի, սրճենի, նարնջենի, կիտրոնի, լեմոնի, ընկուզենի, յունապի, կաղնենի, կեռասենի:

Օրինակ.—Ձկեռին զղեարի ծառն է:

125. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով:

Աղցան, հաւ, աղաւնի, փայտ, մեղու, մրջիւն, աղ, պղպեղ, վարձապետ, ասեղ, յիմար, հիւանդ, բանջար, ծաղիկ, զօրք:

Օրինակ.—Աղցանոցին մէջ աղցան կը դնեն:

126. Խօսքեր շինել հետեւեալ ածանցեալ բառերով:

Կտուպան, առաջնորդ, սողուն, հաւաքիչ, դռնապան, սափրիչ, սուլիչ, պահնորդ, նկարիչ, ծորորդ:

Օրինակ.—Սուլիչը ձայն հանող զործիր մըն է:

ԻՆ ԴԱՍ.—ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ

146. Ածանցեալ գոյականներուն ամենամեծ մասը յետադաս մասնիկներով կը կազմուի կորուսման և փոփոխման կանոնով: Ասոնցմէ զխաւորներն են.

147. Ենթի կամ ի որ ծառի կամ տունկի գաղափար կ'արտայայտէ, ինչպէս. վարդենի, կաղնի:

148. Նոց կամ ոց՝ պարունակողի գաղափար, ինչպէս. զօրանոց դպրոց:

149. Պան, որդ, իջ, ուն՝ գործողութիւն մը կ'արտայայտէ կամ յատկութիւն մը ունեցողի գաղափար, ինչպէս. այգեպան, սայրոգ, սալիւիլ, սողուն:

150. Ակ, իկ, ուկ փոքրութեան գաղափար կ'արտայայտեն, ինչպէս. ճակ, թոյնիկ, այծուկ:

Ագարակապանի մը Յակոբիկ անունով մէկ սպասաւորը տէրոջը կողմէն ստէպ որսեր ու պտուղներ նուէր կը տանէր ծեր և ծակաչք հասառուի մը, որ փոքրիկ պարզեւ մը անգամ չէր տար անոր: Օր մը, տղան նապաստակ մը տարաւ ու առանց բարեկեղու, «Ա՛ն սա նապաստակը, ըսաւ: — Ստա՛հակ, գոչեց ծերուկը բարկութեամբ, ատա՛նկ նուէր կը բերեն. կեցի՛ր, դաս մը տամ քեզի ու միտքդ պահէ՛:» Տղուն հրամայեց որ իր տեղը նստի, և ինք նապաստակը ձեռքը առնելով՝ քաղաքաւարութեամբ նազելի քալուածքով մը առաջ եկաւ, ու յարգանքով բարեկեղով ըսաւ. «Պարո՛ն, այս նապաստակը տէրս զրկեց ձեզի, խնդրելով որ ընդունելու պատիւը ընէք:» Այն ատեն Յակոբիկ թիկնաթոռին մէջ երկնալով. «Շնորհակալ եմ, տղա՛ս,» պատասխանեց, և ձեռքը գրպանը խոթելով յարեց. «Ա՛ն քեզի մէ՛ծիտ մը, ու գնա՛ կենացս գաւաթ մը պարպէ:»

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

127. Օրինակել այս հատուածը, եւ ցոյց տալ բարդ եւ ածանցեալ բառերը.
128. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն դասարանին մէջ:
129. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Թռչնարան, խօսուածք, Թփիկ, խոստում, քննութիւն, յարգանք, գաւառացի, Ասիա, Յունաստան:
- Օրինակ.** — Մեծ բռնաբարեւի մը մէջ ուրուր մը տեսայ.
130. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ ածանցեալ բառերով.
Խաղարան, սառնարան, վառարան, դատարան, լսարան, ձկնորան, կայարան, Թանգարան:
- Օրինակ.** — Յառաջիկայ կիրակի մեր դիւղին լսարանին մէջ պիտի բանախօսէ Պ. Բ.

131. Իկ, ալ կամ ուկ նուագական մասնիկներով ածանցեալ ընել հետեւեալ բառերը.

Նաւ, գայլ, սայլ, լիճ, հատ, քրդի, հաւ, ցուպ, Թռչուն, հորթ, ձագ, դուռ, Թամ, Թոռ, լսախն, առու, գետ, ծով, հով, կայծ, Թուփ, մարդ, ածոռ, տուն, Թուղթ. բլուր:

132. Արական ընել հետեւեալ իգական բառերը.

Վարժուհի, զանձապետուհի, բարեկամուհի, տիրուհի, երաժշտուհի, մանկուհի, սանուհի, սպասուհի, դաստիարակուհի, սարկաւազուհի:

133. Ըսել թէ ի՛նչպէս կը կոչուին հետեւեալ երկիրներուն բնակիչները.

Չին, Պուլկարիա, Հրէաստան, Աֆղանիստան, Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա, Ասորիք, Յունաստան, Եթովպիա, Հնդկաստան, Ռումանիա, Պարսկաստան:

ԻԶ ԴԱՍ. — ԱՄԱՆՑԵԱԼ ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ՝

151. Իս, ստան, արան, տեղի գաղափար կը յայտնեն, ինչպէս. Իսաղիա, պարսկաստան, վարժարան:

152. Յի, կան ծագումի կամ բնակութեան գաղափար, ինչպէս. Յրանսացի, ազնուական:

153. Ուհի իգականի գաղափար, ինչպէս. Սրբուհի:

154. Ուրիւն, ուն, ուսծփ, անփ, գործողութեան կամ վիճակի գաղափար, ինչպէս. բարութիւն, սոսկում, կարուածփ, աշխատանք:

Ի՛Է ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. — ԲԱՐԻ ԵՂԻՐ

Բարի եղի՛ր, մ'վ բարեկամ, դուն բարի,
Բարինքը չունին վիշտ.

Ազատութեան և բռնութեան մէջ արի՛
Բարին յաղթող կ'ըլլայ միշտ.

Բարւոյն բռնոյթն է միշտ ներող և ազնիւ
Ըլլալ հանդէպ ամէնուն,

Չարերուն դէմ չընել երբեք չար հաշիւ.
Այդ է բարւոյն յաղթութիւն.

Բարինքերուն չըկայ պատիժ, ազատ են.
Չարին պատիժն է միշտ ահ.

Չարը վրէժն է, ոճիրն է, մահն է ու քէն.
Միայն բարին է անմահ:

Ե. ՄԵՐՄԵՐՆԵՐ

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

134. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ ստորագծել անունները եւ փակագծի մէջ առնել թայտը:

135. Հետեւեալ բառերէն յարմարները ընտրելով ամբողջացնել վարի խօսքերը.

Յարկ (շէնքի մը ծածկոյթը), հարկ (ինչ որ բացարձակապէս կա-
րելոր է) — դիակ (մեռնողին մարմինը), թիակ (նաւ վարելու գործիք) —
քեւ (բազուկ), դեւ (սատանայ),

Աղքատներ կան որ . . . մը չունին — Նաւուն մէջ մեռնողին . . .
ժովը կը նետեն — Աջ . . . կտրեց — Ապուշները միայն . . . կը վախ-
ճան — Ի՞նչ . . . կայ այդ միջոցներուն դիմել:

136. Միեւնոյն հրահանգը ընել հետեւեալ բառերով.

Թեմ (եպիսկոպոսական վիճակ), դեմ (հակառակ), — փակ (գոց),
թակ (զաւիթ) — փոք (մարմնին մէկ մասը), բոք (ախտ) — գող (աւազակ)
խղ (ծածկոց):

Քեզի . . . որս ունիմ — . . . տամանելի հիւանդունքուն մըն է —
Դէմը . . . ծածկուած էր — Տղաքը . . . մէջ կը խաղան — Եփրեմ
Կպիսկոպոսը իր . . . չկրցաւ հովուել — Մանկիկը կոշիկ էր . . . ցաւի
— Մեր տունը . . . մտաւ — Դուռներնիդ միշտ . . . պահեցէք

137. եւնոյն հրահանգը ընել հետեւեալ բառերով.

Պար (ոտքի խաղ), պար (խումբ) — ա՛ն (ո՛հ), ա՛ն (վախ) — այս.
(ստիկա), այս (չար ոգի):

Մեր դպրոցին մէջ երգի և . . . դատ չկայ — . . . աղչիկը շատ
խելացի է — Ամէն կողմ . . . ու սարսափ կը տիրէր — Հրեշտակներու . . .
Չը նկարուած էր եկեղեցւոյն ձեռներն վրայ — . . . ինչո՞ւ խաբեցիր
դիս — Քրիստոս հիւանդները կը բուժէր և . . . երբ կը հանէր:

Ի՛Է ԴԱՍ. — ՆՄԱՆԱԶԱՅՆ ԲԱՌԵՐ

155. Նմանաձայն բառեր. — Նմանաձայն կ'ըսուին
այն բառերը, որոնք տարբեր իմաստ, տարբեր ուղղա-
դրութիւն ունին, բայց միեւնոյն կերպով կը հնչուին,
ինչպէս. դալուկ (դեղնուքիւն), բուլուկ (գլխու պոյս),
հարք (շիսակ), յարդ (չոր խոս):

156. Բազմանիւ բառեր. — Բազմանիւ կ'ըսուին
այն բառերը, որոնք մէկէ տեւելի իմաստ ունին, ինչպէս.
փող (երաժշտական գործիք, դրամ), ժամ (վարսուն վայր-
կեան, եկեղեցի):

ԻՃ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՇՐԱՇԱԳՈՐԾ ՏՈՒՓԸ

Մարգրիտ և իր ամուսինը Էրէն-գիւղի մօտերը, ագարակ մը կը բանեցնէին, ու միշտ ջլաս կ'ընէին: Լսելով որ այդ գիւղին մէջ կախարդ մը կար, ելան անոր գացին և անյաջողութիւններն հասկցուցին անոր: «Առէ՛ք սա տուփը, ըսաւ ծերունին, ամէն օր ագարակին բոլոր անկիւնները պտըտցուցէ՛ք: Տարիէ մը նորէն ինծի դարձուցէ՛ք զաշն:» Ագարակապանները կախարդին պատուէրը գործադրեցին, և մոգական տուփը պտըտցուցած ատեններն տեսան ծառաներուն բոլոր անկարգութիւններն ու անհոգութիւնները, և դարմանեցին զանոնք: Տարի մը ետքը գործերնին յաջողելով՝ նորէն գացին կախարդին խնդրելու համար որ այդ մոգական տուփը քովերնին ձգէ: Գիւղացին տուփը բացաւ, մէջը բան չկար. «Տղա՛քս, ըսաւ, ես կախարդ չեմ, բայց փորձառու մարդ մը: Միշտ անձամբ հսկեցէ՛ք ձեր գործերուն վրայ, և միշտ յաջող պիտի երթան անոնք:»

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Դ Ն Ե Ր

138. Օրինակել այս հատուածը, եւ անոր մէջ գտնուած հետեւեալ բառերուն տեղ դրէ՛ք իրենց հոմանիշները:

Ամուսին, վնաս, կախարդ, անյաջողութիւն, հասկցնել, տուփ, պատուէր, գործադրել, ծառայ, անհոգութիւն, մոգական, գիւղացի:

139. Լուծել այս հատուածին անունները:

140. Մէյմէկ խօսք շինել այդ անուններով:

141. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղազիր նշանակուած անուններուն տեղ դնել իրենց հոմանիշները:

Ջանացէ՛ք ուղղել ձեր քերութիւնները: — Անխոհեմութիւնը շատ դժբախտութեանց պատճառ կ'ըլլայ: — Տխմարները առանց խորհելու կը խօսին: — Ծուլութիւնը այնքան ծանր կը բալէ որ աղիւսութիւնը շուտով կը հասնի անոր: — Աւելի աղէկ է որ մարդ թգեճ ըլլայ քան թէ անխել: — Իր հառաչանքները հեռուէն կը լսուէին: — Մեր տանը ձեռքերը փլաւ: — Ոճաղաճութեան խիղճ չունին:

Հոմանիշներ. Ապուշ, հեղգութիւն, չքաւորութիւն, անմիա, հեծկլտանք, առաստաղ, եղեռնագործ, ձախողութիւն, աննախատեսութիւն, անուշ, պակասութիւն:

142. Գրել հետեւեալ բառերուն առջեւ իրենց ամանցեալներէն մէկը:

Սայլ, խաղ, գանձ, ժառանգ, հիւղ, թերթ, խիստ, ցուրտ:

143. Գտնել հետեւեալ բառերուն հականիշները:

Ջերմ, թանձր, առատութիւն, բարեկամ, լեռ, կղզի, իրաւունք, Կեղծիք, ամառ, տղայ, յուզում, արցունք, լոյս, հիւսիս, թերակղզի:

ԻՃ ԴԱՍ. — ՀՈՄԱՆԻՇ ԵՒ ՀԱԿԱՆԻՇ ԲԱՌԵՐ

153. Հոմանիշ բառեր. — Հոմանիշ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք նոյն գաղափարը կը ներկայացնեն, թէև մեծ մասը կը տարբերի իրարմէ երանգներով, ինչպէս. ցուպ, զաւազան — շող, լոյս — ցոյ, շաղ — մեզ, մառախուղ, մշուշ:

158. Հականիշ բառեր. — Հականիշ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք իրարու հակառակ նշանակութիւն ունին, ինչպէս. քաց, ջոր — կիւն, այր — կերս, դուրս — քարիք, չարիք — իրաւ, սուս:

ԱՆՄՆԵՂՈՒԹԻՒՆ
Նկար Պուկրոսի
(Տես էջ 36)

Մարիամ Մագդաղինացի
Նկար Կուխտո Ռէսիի
(Տես էջ 36)

ԻՌ ԸՆԹԵՐՅՈՒՆՆԵՐ — ԳԵՏՆԱՌԻԻՍ

Գեանառիւծը զարմանալի կենդանի մըն է։ Ամբողջ մորթը փոքրիկ ողորկ ուռեցքներով ծածկուած է, որոնք գլխուն վրայ աւելի կը մեծնան։ Իր երկու աչքերը իրարմէ անկախ կը շարժին, այնպէս որ մէկը վեր նայած առնէ, միւսը կրնայ վար նայիլ։ Լեզուն կը լոր է, ծայրը խոշոր կապ մը ունի, և ամբողջապէս ծեփուած է տեսակ մը կաշուն նիւթով, որուն միջոցաւ կը բռնէ մանրիկ ձէիններ։ Ինքը մողէղէ մը աւելի մեծ է ընդհանրապէս, և ծառերու վրայ ապրելէ կ'ախորժի։ Այնչափ հեղ է որ եթէ մատդ բերանը դնես, բնաւ չի խածնիր, Տգեղ կենդանի մըն է, բայց լոյսին մէջ առած դիւքերուն համեմատ՝ զանազան թոյրեր կ'ստանայ, հետեւաբար որոշ գոյն մը չունի։ Գեանառիւծը կրնայ տարի մը ապրիլ առանց բան մը ուտելու։

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

144. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել յօդ ունեցող անունները։
145. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Զարմանալի, ողորկ, ծեփել, կաշուն, ճճի, հեզ, Թոյլ։
146. Յօդ դնել հետեւեալ բառերուն վրայ.
Ծառ, հաշիւ, խոյ, մանոնայ, ակռայ, հեռու, շոգի, երկու, կողի, շաղափ, շղթայ, ուրազ, սմբակ, սուտակ, արծիւ, շիւ, ընծայ։
147. Յօդնակի ընել հետեւեալ բառերը եւ յօդ դնել անոնց վրայ.
Բոկոտ, հայլի, որսորդ, ուռենի, բեռայր, գնդասեղ, բազկաթուռ։
148. Յօդով հոլովել հետեւեալ բառերը.
Սիրտ, մերժում, դղում, դար, եկեղեցի, Զատիկ, ձմեռ։
149. Մէյմէկ յատկացուցիչ դնել հետեւեալ բառերուն առջեւ ու հոլովել գանոնը.
... կաթիլը — ... բուրումը — ... վարդենին — ... ծովը — ... մայրը — ... իրիկունը — ... գիւղացին։

Յ Օ Դ

ԻՌ ԳԱՍ. — ՈՐՈՇԻՋ ՅՕԴ ԵՒ ՅՕԴՈՎ ՇՈՒՆՎՈՒՄ

159. Յօդ. — Յօդ կ'ըսուի այն գիրը կամ մասնիկը որ գոյականէ մը ետքը գրուելով անոր նշանակութիւնը կ'որոշէ կամ ընդհանուր իմաստը մասնաւորի կը վերածէ, ինչպէս. տուն տեսնել գացի, տունը տեսնել գացի, տուն մը տեսնել գացի։

160. Յօդը երկու տեսակ է. որոշիչ և անորոշ։

161. Որոշիչ յօդ կ'ըսուին ը և ն գիրերը։

162. Ը կը գործածուի բառի մը ծայրը, երբ այդ բառին վերջին գիրը բաղաձայն է, ինչպէս. կառքը, ցրամը։

163. Ը կը գործածուի շ ձայնաւորով վերջացող բառի մը ծայրը, երբ այդ շ ը վ նշուելով, բաղաձայն կը նկատուի, ինչպէս անիւք, պատիւք։

164. Ը կը գործածուի յ ու վ վերջացող բառի մը վրայ, երբ յ ն կը նշուի, ինչպէս. բայր, չայր, թէյր։

165. Անունները յօդով սապէս կը հոլովուին.

ԵԶԱԿԻ

ՅՈՒՐՆԱԿԻ

Ո . Հ .	Կառքը	Կատուն	Կառքերը	Կատունները
Ս . Տ .	Կառքին	Կատունին	Կառքերուն	Կատուններուն
Բ .	Կառքէն	Կատունէն	Կառքերէն	Կատուններէն
Գ .	Կառքովը	Կատունովը	Կառքերովը	Կատուններովը

1. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ — ԿԱՐԱՊԵՐԸ

Լըծակին հանդարտ կապոյտին վըրան
ձերմակ կաբապներ հոյլ հոյլ կը լողան.
Սըփռած ձիւնագոյն փետուրներ մաքուր,
Կ'երթան ձեղքելով ջուրերը փրփուր:

Բնքուշ թռչուններ զոյգ զոյգ, քովէ քով,
Միշտ օրօրուելով, հարսի նազանքով
Կը սահին կ'անցնին մերթ շուտ, մերթ կամաց
Հըպարտ ուլերնին միշտ բարձրը բռնած:

Բամպակ կարապներ, թռչուններ աղուոր,
Դուք երազներն էք մաքիս մեղմօրօր.
Դուք՝ իմ աչքերուս ցընորքն ըսպիտակ,
Լոյսէ կեանքերու պատրանքն ինձ կու տաք:

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

150. Օրինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել որոշիչ յօդերը:

151. Լուծել այս ոտանաւորին մէջի անունները:

152. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.

Փառքը, ապարանք մը, սաբղը, ընթերցում մը, վայրենիները, յու-
ղարկաւորութիւն մը, փետուր մը, գերիները, մրցումը:

Օրինակ. — Մարդու մը ճշմարիտ փառքը իր արժանիքն է:

153. Յարմար անորոշ յօդեր դնել հետեւեալ բառերուն քով.

Տիգրան բարեսիրտ տղայ . . . է: — Բարիք մեծ ուտան . . . է: —
Դուք ալ մեծ աշխատող . . . էիք: — Ան բարեկամ . . . էր ինձի համար:
— Հոգ. . . աւելցու մեր վրայ: — Դրող . . . ալ կորսնցուցիք: — Լեզու . . .
ալ սորվեցայ:

154. Հոլովել հետեւեալները.

Հռոմայեցոց իշխանութիւնը — եղբորս մատերը — բրդէ հովանոցը
— ամառուան տաքը — հարաւի հովը — տան հիւր — Ռուսիոյ կայսրը —
արեւուն նշողները:

1. ԴԱՍ. — ՈՐՈՇԻՋ ՅՕԴ (Շարունակութիւն). — ԱՆՈՐՈՇ ՅՕԴ

166. Ն որոշիչ յօդը կը գործածուի բառի մը
ծայրը երբ այդ բառին վերջին գիրը ձայնաւոր է, ինչ-
պէս. մեղու, մեղուն, հոգի, հոգին:

167. Ձայնաւորով վերջացող բառերուն ծայրը
երբ անձայն յ գտնուի, այդ յն կը ջնջուի, յետոյ և յօդը
կը դրուի, ինչպէս. ծառայ, ծառան. պողոտայ, պողոտան.
սպածոյ, սպածոն:

168. Ն յօդը կը գործածուի նաեւ բաղաձայնով
վերջացող բառերուն ծայրը, երբ էական բային սահմա-
նական ներկան կամ անկատարը յաջորդէ անոնց. նաեւ
ու, ալ, իսկ, անգամ, շաղկապներէն և ի վեր, ի վար-
նախադրութիւններէն առաջ:

169. Երբեմն և յօդը կրնայ դրուիլ նաեւ, ոտա-
նաւորի մէջ, բաղաձայնով վերջացող բառերուն վրայ,
օրինակի համար երբ իրենցմէ վերջը եկող բառը ձայնա-
ւորով սկսի, ինչպէս. իր ցաւն արցունքով հօրը կը պաւս-
մեք, փոխանակ ըսելու իր ցաւը արցունքով հօրը կը
պաւսմեք:

170. Անորոշ յօդն է մը կամ մըն:

171. Մը կը գործածուի ամէն անունի առջեւ
անորոշ իմաստ մը տալու համար անոր, ինչպէս. ծաղիկ
մը, թորակ մը: Փոխանակ մըի՝ մըն կը գործածուի էա-
կան բային սահմանական ներկային և անկատարին բոլոր
դէմքերէն և ալ շաղկապէն առաջ, ինչպէս մարդ մըն
ալ, մարդ մըն եւ, մարդ մըն ես, մարդ մըն է, մարդ
մըն էի, և այլն:

172. Յօդին լուծումը. — Յօդը լուծելու համար
պէտք է ըսել թէ որոշիչ է կամ անորոշ:

ԼԱ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՍՈՒԱԿԸ

Անտառներու նուազախումբին վարպետն է սոխակը : Անոր ձայնը լսելով՝ կը յիշենք ամառուան չքնաղ գիշերները, զուարթ երկինք մը, խաղաղաւետ ժամեր և լուին բնութիւն մը՝ ուշադիր անոր հմայիչ դայլայլիկին : Եռանդուն արտայայտ, նրբին գեղձանիկը, հոգեզմայիկ խայտառ, գորովոտ չիկահաւը, կրակոտ եկքանիկը, զուարթ վշահաւը, գեղգեղուն կեռնխը, ճռուողուն սարեակը այն ոտեն միայն կ'երգեն, երբ լռէ իրենց վարպետը : Ասոնց ամէնուն ասուելիսը անուշ է սոխակին չափ, և ոմանց հնչիւնը ա'լ աւելի վճիռ ու սրտառուչ է . բայց սոխակը կը նսեմացնէ ամէնքը իր տաղանդին զանազան թրթռումներովը և իր գեղգեղանքին հիասքանչ պէսպիսութեամբը :

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

155. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ածականները :
156. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Անտառ, նուազախումբ, սոխակ, գիշեր, բնութիւն, դայլայլիկ, երազ, ասուիս, հնչիւն, տաղանդ, գեղգեղանք, պէսպիսութիւն :
157. Մէյմէկ ածական յարմարցնել հետեւեալ բառերուն.
Խնձորը, փունջը, ջուրը, նուազը, սիրտը, աշակերտը, գործաւորը, աղանիւն, վաճառականը, ձին. պատմութիւնը, ժայռը :
- Օրինակ.**— Կարմիր խնձորը :
158. Մէյմէկ գոյական գտնել հետեւեալ ածականներուն յարմար.
Չքնաղ, տրտում, ամայի ծառի, Թաւ, ցանցառ, ղողզողուն, սէգ, կայտառ, խօնք :
- Օրինակ.**— Թաւ ոստեր :
159. Հօրովել հետեւեալ անունները մէյմէկ ածական դնելով անոնց առջեւ.
Հաւ, հօրաբոյր, առտու, հոգի, խարակ :

Ա Մ Ա Կ Ա Ն

Լ. Գ. Գ. Ս. — ԱՄԱԿԱՆԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

173. Ածական.— Ածականը բառ մըն է, որ անունի մը հետ կը գործածուի անոր մէկ հանգամանքը ցոյց տալու կամ զայն որոշելու համար :

174. Ածականը ընդհանրապէս անունէն առաջ կը դրուի, թէեւ ետքն ալ կրնայ դրուիլ երբեմն :

175. Ածականները ոչ թիւ ունին և ոչ հոլով, և յօդ չեն առներ, ինչպէս . գիտուն մարդը, գիտուն մարդուն, գիտուն մարդիկ :

176. Ածականները երբ առանձին գործածուին, այն ատեն անունի տեղ կ'առնին, և անոր պէս թէ յօդնակի կ'ըլլան, թէ՛ կը հոլովուին և թէ՛ յօդ կ'առնեն, ինչպէս . գիտունը, գիտուններ, գիտուններէն :

177. Ածականները և յօդը կ'առնեն նաեւ երբ յատուկ անունէ մը առաջ դրուելով իբր տիտղոս գործածուին, ինչպէս . մեծն Աղեքսանդր :

178. Երբ յատուկ անուն մը իբր ածական գործածուի կամ անկէ ածական մը շինուի, զխաղրով չի դրուիր, ինչպէս . ամերիկեան սովորոյթ, Ֆրանսացի կիւն մը :

179. Հինգ տեսակ ածական կայ . Որակական, Ցուցական, Ստացական, Թուական, Անորոշ :

ԼՐ ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՍԿԻՒԲԸ

Սկիւռը մաքրասէր, արագընթաց, եռանդոտ, շատ հայտառ, շատ արթուն ու ճարտարագէտ անասնիկ մըն է։ Հրացայտ աչքեր ունի, նուրբ դիմագծութիւն մը, ջղուտ մարմին մը, դիւրաթէք անդամներ։ Իր աղուորիկ դէմքը աւելի սիրուն ու գեղազարդ կ'երեւայ փետրափունջի ձեւով գեղեցիկ ագիւրն ներքեւ, զոր կոնակի կողմէն մինչեւ գլխուն վերեւ կը բարձրացնէ, ու անոր հովանիին տակ կը պատսպարէ իր դէմքը արեւէն, անձրեւէն ու հովին հարուածներէն։

ՀՐԱՆԱԳՆԵՐ

160. Յրինակել այս հատուածը եւ ստորագծել բարդ բառերը։
 161. Գրկնել բերանացի այս հատուածը. յետոյ գրել զայն։
 162. Մէյմէլի խօսք շինել հետեւեալ բառերով։
 — Զեփիւռ, քամի, հիւսիսակ, սիւգ — պատ, որմ, պատուար, պատ-
 նէշ, պարիսպ — սենեակ, խուց, դահլիճ, սրահ — կանթեղ, լամպար,
 ջահ, լապտեր — կօշիկ, մուճակ, հողաձափ, տրեխ — զլխարկ, փեղոյր,
 խոյր, գդակ — նախանաշ, ճաշ, նախընթիք, ընթրիք։

Օրինակ. —

Զեփիւռ կը կոչուի արեւմտեան անուշ հովիկը։

163. Բաղդասական ընել հետեւեալ ածականները.
 Թանձր, տխմար, ծեր, գեղեցիկ, նոր, յիմար, փափուկ, սիրելի,
 դառն, զուարթ, քաղցր, հզօր, տկար, սրանչելի, լուս, յոռի, ներքին,
 խոր, վեհ, սպիտակ, երկար, ազնիւ, երջանիկ, օտար, պարզ, սաստիկ,
 Զեծեւ։
 164. Գերադրական ընել հետեւեալ ածականները.
 Զուսահատ, դէր, խոշոր, վտիտ, գեղջուկ, տոգոյն, վճիտ, գաղտնի
 կծու, զգուշիկ, կատարեալ, կակուղ, սիրուն, հանգիստ, խաղաղ, յուզեալ
 խօլ, անապակ, վերջնական, զօրեղ, գոռոզ, վայելուչ, զգայուն, շնչին,
 արժանաւոր։

ԼՐ ԴԱՍ. — ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ. — ԲԱՐԴ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

180. Որակական ածական. — Որակական ածա-
 կանը անունի մը ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, և ի՞նչպէս
 հարցման կը պատասխանէ։

181. Որակական ածականը երեք աստիճան ունի.
 Դրական, Բաղդասական, Գերադրական։

182. Դրական աստիճանը՝ առանց բաղդատու-
 թեան՝ առարկային ինչպէս ըլլալը կը ցուցնէ ինչպէս.
 մեծ մարդ, խոնարհ արարած։

183. Բաղդասական աստիճանը՝ երկու առարկա-
 ներ իրարու հետ համեմատելով, ցոյց կուտայ մէկուն
 առաւելութիւնը կամ նուազութիւնը։

184. Բաղդասականը կը շինուի գոյն մասնիկով,
 կամ աւելի ու նուազ մակբայով, ինչպէս. մեծագոյն
 կամ աւելի մեծ, նուազ խոնարհ։

185. Գերադրական աստիճանը՝ ցոյց կուտայ թէ
 առարկայ մը բոլոր իր նմաններէն գերազանց կամ սու-
 րին է։

186. Գերադրականը կը շինուի աւեհ բառով,
 բարդութեամբ կամ առանց բարդութեան, ինչպէս.
 աւեհաւեհ կամ աւեհեհ մեծ, աւեհախոնարհ կամ աւե-
 հեհ խոնարհ։

187. Բարդ ածականներ. — Բարդ ածականները
 կը կազմուին.

1. Ածական ետքը գոյական, ինչպէս. չարսիրս,
 քերահաւաս, փաղցրամայն։
2. Գոյական ետքը բայարմաս, ինչպէս. մարդա-
 ճեաց, բարեսէր, յուսաւիշու։
3. Գոյական գոյականի հետ, ինչպէս. վարդագեղ,
 սառնադէմ, յուսաթոյր։
4. Մակբայ՝ ետքը բայարմաս, ինչպէս. մշտահոս,
 յարասեւ հեռասեւ։

188. Գոյականներու բարդութեան կանոնները կը
 Գործադրուին նաեւ ածականներու բարդութեան մէջ։

ԼԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. — ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ինչ տարբեր կրթութիւն ալ որ դաւանիք,
Հայեր, գործեցէ՛ք դուք միշտ քով քովի
Նոյն պատմութիւնը, նոյն անցեալն ունիք.
Իրարու եղէ՛ք նեցուկ կորովի:

Ո՛ր կուսակցութեան ալ՝ որ պատկանիք,
Հայեր, քաղեցէ՛ք դուք միշտ ձեռք ձեռքի.
Ունիք մէկ լեզու, և մէկ հայրենիք,
Ունեցէ՛ք նաև մէկ կամք, մէկ հողի:

Ո՛ր դասակարգի ալ վերաբերիք,
Հայեր, չնչեցէ՛ք դուք միշտ սիրտ սրտի.
Ձեր կեանքն յուզած է միշտ նոյն փոթորիկ.
Եղէ՛ք անբաժան ընկերներ ուխտի:

Ո՛ր աստղին տակ ալ ապրիք, աշխատիք
Հայեր, ձեզ պէտք է եղբայրութեան սէր.
Իրենց տապանէն ձեր մեռած նախնիք
Կը կարդան ձեզի միութեան հրաւեր:

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

165. Օրինակել այս ոտանաւորը եւ ստորագծել ածականները:
166. Պատմել այս ոտանաւորը բերանացի, յետոյ աւճակ գրել զայն
167. Լուծել այս ոտանաւորին անունները եւ յօդերը.
168. Այիւն, կան, աւոր յետադաս մասնիկներով ածական ընել հետեւեալ բառերը.
Օդ, լոյս, արուեստ, դաշտ, փառք, Թեւ, գիր:
169. Աւեհ, եղ, ոս մասնիկներով ածական ընել հետեւեալ բառերը.
Խոտ, բոց, դալար, բոր, ժանգ, մետաքս, մարմին, սիրտ:
170. Իչ, ող մասնիկներով ածական ընել հետեւեալ բառերը.
Սփոփանք, երգ, խնայել, աշխատանք, յուզում, կրթութիւն:
171. Իկ, ուկ մասնիկներով նուագական ընել հետեւեալ անունները.
Խեղճ, սև, մեղմ, անուշ, ցած, խենդ, սիրուն:
172. Եղեւ, է մասնիկով ածական ընել հետեւեալ անունները.
Ոսկի, կտաւ, հաւ, միս, բիւրեղ, անագ, պղինձ, պողպատ, կաթ.
Թուղթ, գոհար, գած մարմար, գլորւստ:

173. Նախադաս մասնիկներով հետեւեալ ածականներուն իմաստը հակառակ դարձնել.

Երախտագէտ, մաքուր, կարող, ուշիմ, օգտակար, փորձ, տպեալ, տեղեակ, վշտահար, խռովեալ, վճարեալ, վստահ, զոհ, պատեհ, կամաւոր հանոյ, ձեւաւոր, հասուն:

ԼԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ. — ԱԾԱՆՑԵԱԼ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

189. Ածանցեալ ածականներ. — Ածանցեալ ածականները կը կազմուին նախադաս և յետադաս մասնիկներ աւելցնելով բայարմասներու, գոյականներու, ածականներու, դերանուններու և մակբայներու վրայ, ինչպէս.
շարժուն, մարդկային, կեղծաւոր, ետական, հեռաւոր:

190. Նախադաս մասնիկներ. — Գլխաւոր նախադաս մասնիկներն են. ան, ապ, չ, ս, դժ, ժժ, որոնք միշտ ածականներ կը կազմեն, հակառակ նշանակութիւն տալով բառերուն, ինչպէս. ան-միտ, ապ-օրէն, չ-սեւ, ս-գէտ, դժ-բայտ, ժժ-գոհ:

191. Յետադաս մասնիկներ. — Ածականները կազմող յետադաս մասնիկներէն գլխաւորները հետեւեալներն են.

192. Այիւն, կան, կան, եւի, լոր, ցի որ ծագումի և վերաբերութեան գաղափար կու տան ընդհանրապէս, ինչպէս. մարդկային, արեւմտեան, գաւառական, մայրենի, մշաւոր, կանացի:

193. Անի, աւեհ, եղ, ուս, ոս՝ ունեցողի գաղափար, ինչպէս. լեզուանի, հոտաւեհ, հաւեղ, վախկոտ, տղուտ, նախաձոտ:

194. Ան, իչ, ող, որդ՝ գործողի գաղափար, ինչպէս. խաճան, անոխի, շացող, շաջող:

195. Կակ, իկ, ուկ՝ նուագական են, ինչպէս. մեծկակ, փոքրիկ, աղեկուկ:

196. Գոյն՝ բաղդատական, ինչպէս. բարձրագոյն:

197. Եղեւ, է՝ նիւթ կամ տեսակ ցոյց կու տան, ինչպէս. բրդեղէն, մետաքսեղէն, ոսկիէ, արծաթէ:

ԼԳ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԸ ԵՒ ԱՂՔԱՏՆԵՐԸ

Ենթարանի մը աստիճանները օր մը, սկսան իրարու հետ վիճարանիլ: Վերինները գոռողութեամբ կ'ըսէին վարիններուն. «Ինքզինքնիդ մեզի հետ մի՛ բաղդատէք, դուք մեզի հաւասար չէք: Տեսէ՛ք, մենք ի՛նչ մաքուր ենք, մինչդեռ դուք սա ցեխին ու փոշիին մէջ թաթխուած ու աղտոտած էք: Բնութիւնը ձեզմէ բարձր ստեղծած է դմնդ:» Իմաստուն մարդ մը որ հոնկէ կ'անցնէր, այդ խօսքերը լսեց, ժպտեցաւ, ու ենթարանը հակառակ կողմը դարձուց, այնպէս որ վերի ցալիկները վար իջան, և վարինները վեր ելան: Այս առակը մեր կեանքին պատմութիւնն է: Անակնկալ դէպք մը կը բաւէ շատ անգամ մարդոց դիրքը տակնուվրայ ընելու: Այն ատեն հարուստները կ'աղքատանան, և աղքատները հարուստներուն տեղը կ'անցնին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

174. Պատմել այս հատուածը բերանացի, յետոյ գրել զայն դասարանին մէջ:
175. Անոռոշ յօդ դնել հետեւեալ ցուցական ածականներուն տեղ. Այս մուրճը, սա գորոցը, այս խաբտոցը, այդ սալը, այդ բերիչը՝ այն տապարը, այն սլաքը:
176. Մէյմէկ ցուցական ածականով հոլովել հետեւեալ անուններուն եզակին եւ յորճակին.
Լումայ, ծալք, ծփոց, ծորակ, ցաւ, փոս, կոնք, թորակ:
177. Հոլովել ցուցական ածականներով հետեւեալ անունները.
Լբում, բնութիւն, կնքամայր, արծիւ:
178. Մէյմէկ յարմար ուրական ածական ղնել հետեւեալ անուններուն վրայ.
Այս ... տեղը, այդ ... կանթը, այն ... այգին, աս ... ճրագները՝ սա ... դէմքերը, այդ ... խաղողները, սա ... ծիրանները:

ԼԳ ԴԱՍ. — ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

198. Ցուցական ածականները. — Ցուցական ածականները ցոյց կու տան այն անունները որոնց վրայ կը խօսուի:

119. Ցուցական ածականներն են. այս, աս, սա, այդ, աս, այն, ան:

Այս կը գործածուի մեզի ամէնէն մօտ եղող առարկայի մը համար. այդ՝ քիչ մը հեռու եղողին. այն՝ ամէնէն հեռու եղողին համար:

200. Ցուցական ածականէն ետքը եկող անունը և կամ ք յօդը կ'առնէ ընդհանրապէս, ինչպէս. այս գիրքը, այդ հովանոցը, այն պաշտօնեան:

201. Ցուցական ածական ունեցող անունները երբեմն որոշիչ յօդ չեն առներ երբ գործիական հոլով են, ինչպէս. այս գրիչով գրեցի, այդ գլխարկով գացիր:

ԼՁ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԻՔԸ

Եղը, որ այնքան խոշոր ու մեծղի է, քսանէն երեսուն տարեկան շատ ծերացած կը համարուի: Մեր գալար երիտասարդութիւնը խոր ծերութիւն է անոր համար: Ձին, ինչպէս իր համեստ ընկերը՝ էջը, երեսունը հինգ տարեկանէն աւելի չ'ապրի: Միւս ընտանի կենդանիները աւելի պակաս կ'ապրին: Խոզը քսան տարեկանին զառամեալ է. կատուն տասնըհինգէն ետքը ա'լ մուկ չի բռներ. այծը, ոչխարը տասնէն տասնը հինգ տարեկան՝ լմնցած են: Ծագարը ութնէն տասը տարեկան կ'ապրի. Իսկ մարդը, եթէ կանոնաւոր կեանք մը վարէ, մինչև ութսուն, իննըսուն տարի կրնայ ապրիլ ընդհանրապէս:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

183. Օրինակել այս հատուածը եւ նշանակել բուսական ածականները:
184. Գտնել ճաշ անասունի անուն, եւ իրենց յարմար ածականները դնել անոնց առջեւ:
185. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ թուանշանով գրուած թուականները գիրբով գրել:

Գրիգոր Լուսաւորիչ ծնած է Քրիստոսի 247 թուականին: Սահակ Պարթեւ մեռած է 439ին 86 տարեկան: Քաղկեդոնի ժողովը գումարուած է Քրիստոսէ 451 տարի ետքը: Գրիգոր Նարեկացի մեռած է 951ին, և Մխիթար Գօշ՝ 1213 ին: Մխիթար Աբբան 1676 ին ծնաւ Սեբաստիոյ մէջ: Յակոբ Նալբան Պատրիարքը 1764 ին մեռաւ Կոստանդնուպոլիս: Պետրոս Դուրեան բանաստեղծը ծնած է Իւսկիւաար 1851 մայիս 20 ին, և մեռած է 1872 յունուար 21 ին, Պետրոս Աղամբան, հուշակաւոր դերասանը, մեռած է 1891 յունիս 2 ին:

ԼՁ ԴԱՍ. — ԹՈՒԱԿԱՆ ԱՍԿԱՆ

209. Թուական ածականներ. — Թուական ածական կ'ըսուին այն բառերը, որոնք անունի մը քանի հաս կամ քանիերորդ ըլլալը ցոյց կու տան, ինչպէս. մեկ, երկու, հինգերորդ, վեցական:

210. Բացարձակ կ'ըսուին այն թուական ածականները, որոնք անունի մը քանի հաս ըլլալը ցոյց կու տան, ինչպէս. մեկ, երկու:

211. Դասական կ'ըսուին անոնք որ անունի մը քանիերորդ ըլլալը ցոյց կու տան, ինչպէս. հինգերորդ, վեցերորդ:

212. Բաշխական կ'ըսուին անոնք, որ ամէն մէկուն քանիական հաս բաշխուած ըլլալը կը յայտնեն, ինչպէս. հինգական, վեցական:

213. Բացարձակ բուսական ածականներն են. զօր, մեկ, երկու, երեք, չորս, հինգ, վեց, եօթը, ութը կամ, ինը, տասը, տասըմեկ, տասերկու, տասերեք, տասըչորս, չորս, տասըհինգ, տասըվեց, տասըեօթը, տասըութը, տասըինը, քսան, երեսուն, քառասուն, յիսուն, վաքսուն, եօթանասուն, ութսուն, իննըսուն, հարիւր, հազար, միլիոն:

214. Թէ՛ բացարձակ և թէ՛ դասական թուական ածականները երբ առանձին գործածուին, գոյական են, ածականները երբ առանցիկ ունին, և գոյականին հոլովման յօդ կ'առնեն, յօդնակի ունին, և գոյականին հոլովման ընդհանուր օրէնքին կը հետեւին, ինչպէս.

Ա. Հ. Հարիւր Հարիւրներ Առաջին Առաջիններ
Ա. Տ. Հարիւրի Հարիւրներու Առաջինի Առաջիններու
Բ. Հարիւրե Հարիւրներե Առաջինե Առաջիններե
Գ. Հարիւրով Հարիւրներով Առաջինով Առաջիններով

215. Երկու, երբ գոյական է, կ'ըլլայ երկուք, և կը հոլովուի սապէս. երկուք, երկուքի, երկուքե, երկուքով:

216. Թուական ածականներէն ետքը գոյականը ընդհանրապէս եղակի կը մնայ. երկու մարդ, տասը գիրք:

ԼԸ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԱՂՔԱՏՆԵՐԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ

Պէտք է արհամարհանքով նայիլ ոչ մէկ աղքատի և չգանիլ ուէ հիւանդէ մը: Աղքատութիւնը և հիւանդութիւնը այնպիսի վիճակներ են որ կրնան մեզի ալ պատահիլ: Ուստի պէտք է ընտելանանք անոնց, ինչպէս մեր բոլոր գործերուն և նիւթական ու բարոյական պարտքերուն: Երբ այդ ամէն դժբախտութիւնները սոսկ վորական բան մը նկատելու վարժուինք, և բարեսրտութեամբ վարուինք զանոնք կրողներուն հետ, մեր տառապանքը պակաս կ'ըլլայ այն պարագային որ մենք ալ ենթարկուինք նոյն չարիքներուն: Զրկեալները սիրելու զգացումը ամէնէն գերազանց զգացումն է մարդու և զայն վեր կը բարձրացնէ հասարակ մարդոց մակարդակէն:

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

191. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել անորոշ ածականները:
192. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով.
Արհամարհանք, աղքատութիւն, հիւանդ, վիճակ, պարտք, դժբախտութիւն, բարեսրտութիւն, տառապանք, պարագայ, զգացում:
193. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անորոշ ածականներով.
Թիւ, բոլոր, ուէ, այդչափ, քանի՞, իւրաքանչիւր, որչափ, միեւնոյն, այսպէս, այսինչ, ինչ, ո՞ր, քանի մը:
Օրինակ. - Ես միշտ տանը աւելի հաւնեցայ, քան թէ ասոր:
194. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջ գոնուած ածականներն ու անունները.
Սեպտեմբեր մարդիկ իրենց կորուստին կը դիմեն: Ամէն արժանիք համեստ է: Ամէն բանի մէջ վախճանն է գովելի: Տխմար մարդիկ հպարտ կ'ըլլան: Առաջին մրցանակի արժանացողները աշխատակիցներն են: Երկու անգամ երկուք չորս կ'ընէ: Արտաքին երեւոյթները ո՛րչափ կը խաբեն զմեզ: Իմ զգեստներս պարզ են, Այս խօսքերէն ապուշները կը խաբուին: Ազնիւ սիրտերը սուտ չունին:
195. Որոշել հետեւեալ ածականներուն տեսակները.
Չորրորդ դուռը, ցուրտ սենեակը, երկու աղանձի, ամէն անգամ, ձեր գլխարկը, այդ գիրքերը, այն պարտէզը, մէյ մէկ ձմեռուկ, հինգական ընկոյզ, երկերկու դանկան, ի՞նչպէս հաւ, քանի՞ հաւկիթ, Թարմ կարագ, առատ սնունդ, եօթներորդ աստիճան:

ԼԸ. ԴԱՍ. — ԱՆՈՐՈՇ ԱՅԱԿԱՆ

222. Անորոշ ածականներ.— Անորոշ ածականները տարտամ և անորոշ իմաստ մը կու տան գոյականին, ինչպէս. ուրիշ մարդ մը:

223. Անորոշ ածականները հետեւեալներն են.

Ամեն, բոլոր.

Բանի մը, մեկ քանի, ինչ ինչ.

Ամեն մեկ, իւրաքանչիւր, անձնիւր,

Նոյն, միեւնոյն.

Ուրիշ, միւս.

Ոչ մեկ.

Որ եւ Կ.

Այս ինչ, այն ինչ.

Այսպէս, այսպիսի, առանկ:

Այնպէս, այնպիսի, անանկ.

Այսքան, այսչափ.

Այդքան, այդչափ.

Այնքան, այնչափ.

Որքան, որչափ.

Որ, ինչ, քանի՞ քանի:

224. Ասոնցմէ ամէնքն ալ հարցական ձեւով ալ կրնան գործածուիլ, բայց մասնաւորապէս հետեւեալները հարցական կը կոչուին. ո՞րչափ, ո՞րքան, ո՞ր, ի՞նչ, քանի՞, ի՞նչպէս:

ԼԹ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՅՈՐԵՆԻ ՄՈՎԵՐ

Հովեր կ'անցնին ,

Ու ցորեններն յուշիկ յուշիկ կ'արթնան .
Իրենց խորքէն կը հոսի դող մ'անսահման .
Դալարագեղ կողերն իվար բըլուրին
Ծովեր կ'անցնին :

Հովեր կ'անցնին ,

Ու ցորենին պատմութեանները ծրփուն
Մերթ կը պատռին , մերթ կը կարուին փողփողուն ,
Ըստուերի մէջ , լոյսերու մէջ փրփրագին
Ծովեր կ'անցնին :

Հովեր կ'անցնին ,

Զմրուխաներով կը ծրփայ դաշտը անհուն .
Միտը կ'երգէ թառած հասկի մ'օրօրուն .
Մինչ իր տակէն ցորեններու մոլեգին
Ծովեր կ'անցնին . . .
Հովեր կ'անցնին . . .

ԳԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

196. Օրինակել այս ոտանաւորը, ստորագծել անունները, եւ նշանակել ածականները .
197. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը .
198. Սորվիլ հետեւեալ բառերը եւ մէյ մէկ խօսք շինել անոնցմով .
Յուշիկ յուշիկ, հոսիլ, անսահման, դալարագեղ, բլուր, պատմութեան, ծփուն, փողփողուն, փրփրագին, ծիտ, Թառիլ, հասկ, մոլեգին .
199. Լուծել հետեւեալ բառերը .

Այս շքեղ ծաղիկները . — Իմ նոր գրիչս . — Երկու բարի դրացիներ . — Հինգերորդ կարգը . — Բոլոր ոչխարները . — Իրենց պատիժը ,

200. Հետեւեալ ածականներուն տեղ՝ յասկացուցիչներ դնել գոյականներուն քով .

Որդիական յարգանք, մայրական սէր, տղայական խաղ, ցաւագին աղաղակ, զարեւային ծաղիկ, գիշերային պտուղ, զաւակական տօն, ռամիկ խօսքեր, դժոխային ոճիւր, երկնային կապոյտ, հրեշտակային զեղեցկութիւն, մարդկային սիրտ, աշխատհային բարիք, երկնաւոր արքայութիւն :

Օտիմակ. — Որդւոյ յարգանք, մօր սէր :

201. Հետեւեալ ածականներէն գոյականներ շինել .

Ծաղկաւետ, երկար, լցնդածեւ, անգուն, վախկոտ, խորհրդաւոր, տափակ, բմայեկ, քաջ, ապուշ, զուարճալի, ծանր, դառն, ուշադիր, խիտ, չալկահար :

ԼԹ ԴԱՍ. — ԱՄԱԿԱՆԻՆ ԼՈՒՄՈՒՄԸ

225. Ածականին լուծումը. — Ածականը լուծելու համար, պէտք է ըսել թէ որական է, ցուցական է, ստացական է, թուական է կամ անորոշ, և թէ ո՞ր անունին կը վերաբերի, ինչպէս .

Այս	ցուցական ածական խնամքին .
խնամքը	Հս. ան. եզ. ուղ. :

Խ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՅԱԳԱՒՈՐԻ ՄԸ ԶԵՐԲԱԿԱՆՈՒՄԸ

Սպանիոյ արդի թագաւորը, Ալֆոնսո, Մատրիտի շրջականները ինքնաշարժով ծպտեալ պտըտած աստն, երկու ոստիկաններ իր կողքը կը կեցնեն օրէնքին թոյլատրածէն աւելի արագ վազցնելուն համար: Ալֆոնսո կարեւորութիւն չի տար անոնց. ու անոնք կը ձերբակալեն զինքը ոստիկանատուն տանելու համար: Այն ատեն Սպանիոյ ինքնակալը, վախճալով որ իրենց սպառնալիքը կը գործադրեն, «Ես ձեր թագաւորն եմ» կ'ըսէ, Բայց ոստիկանները չեն հաւատար, և քաշքշելով կը տանին զայն մինչև որ ոստիկանապետը վրայ հասնելով, կը ճանչնայ թագաւորը և անոր ոտքը իյնալով ներողութիւն կը խնդրէ անկէ:

Սակայն Ալֆոնսո գոհունակութիւն կը յայտնէ ոստիկաններուն՝ իրենց պարտականութիւնը ճշդիւ կատարելուն համար, և աստիճանի բարձրացում կը չնորհէ անոնց:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

202. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել դերանունները:

203. Բացատրել հետեւեալ բառերուն նշանակութիւնը.

Եկբանիկ, երկիր, Թռչուն, կոնաձեւ, շարժիլ, հանդարտ:
Օրինակ.— Եկբանիկը տեսակ մը փոքրիկ Թռչուն է:

204. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անձնական դերանուններով—

Դուք, ինձի, իրմէ, անով, քեզի, ես, ինք, ան:

Օրինակ.— Դուք մեր բարեկամն էք:
Կ'ուզէ՞ք դաս տալ ինձի:

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

Խ ԴԱՍ.— ԴԵՐԱՆՈՒՆԻՆ ԴԵՐԸ.— ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

226. Դերանուն.— Դերանունը բառ մըն է, որ անունի մը տեղ կը դրուի, ինչպէս. ես, դու, այս, ինչ, որ, անկէն:

227. Դերանունը կը ծառայէ խօսքի մէջ գոյականը չկրկնելու, ինչպէս.

Անունով Դերանունով
Ծոյլ տղան դաստիարակ մէջ ծոյլ տղան դաստիարակ մէջ
չի յաջողիր. ծոյլ տղան չ'զբաղի չի յաջողիր. Ինք չ'զբաղի
դերանունով, որովհետեւ դերանունով, որովհետեւ անունը դժուար կու գան ծոյլ անունը դժուար կու գան խոն:

228. Դերանունը անունին պէս կրնայ ըլլալ ենթակայ, խնդիր, և այլն, ինչպէս. ես կը խօսիմ, գեղ կը յարգեմ:

229. Դերանունը ունի քիչ, հոյով և դեմք:

230. Դեմքը երեք է. առաջին, երկրորդ, երրորդ:

Ա. դէմքը խօսողը ցոյց կու տայ.

Բ. դէմքը զայն, որուն կը խօսուի:

Գ. դէմքը զայն, որուն վրայ կը խօսուի:

231. Դերանունները հինգ տեսակ են. Անձնական, Ցուցական, Ստացական, Յարաբերական, Անորոշ, ինչպէս. ես, այս, ին, որ, բոլորը:

232. Անձնական դերանուն.— Անձնական դերանունները անձեր ու զէմքեր կը ներկայացնեն, և հետեւեալներն են. ես, դու, ինք, ան կամ անիկա, մեկ, դուք, իրեմք, անոնք:

233. Անձնական են նաեւ գիրար, մեկզմեկ փոխադարձ դերանունները. Ինք դերանունը կրկնակ ձև մըն ալ ունի, որ է ինքզինիս, ինքզինից, ինքզինք, ևն.:

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐՈՒ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ

Ա. ԴԵՄԸ

ԵԶ.	ՅՈՒԲ.	ԵԶ.	ՅՈՒԲ.
Ո. Ես	Մենք	Դսւն	Դուք
Հ. Զիս	Զմեզ	Զքեզ	Զձեզ
Ս. Իմ, Իմին	Մեր, Մերին	Քու, Քուկին	Ձեր, Ձերին
Տ. Ինձ, Ինծի	Մեզ, Մեզի	Քեզ, Քեզի	Ձեզ, Ձեզի
Բ. Ինձմէ, Ինչ	Մեզմէ, Մենչ	Քեզմէ, Քենչ	Ձեզմէ, Ձենչ
Գ. Ինձմով	Մեզմով	Քեզմով	Ձեզմով

Գ. ԴԵՄԸ

ԵԶ.	ՅՈՒԲ.	ԵԶ.	ՅՈՒԲ.
Ո. Ինք	Իրենք	Ան, Անիկա	Անոնք
Հ. Զինք	Զիրենք	Զայն, Զանիկա	Զանոնք
Ս. Իր	Իրենց	Անոր	Անոնց
Տ. Իրեն	Իրենց	Անոր	Անոնց
Բ. Իրմէ	Իրենցմէ	Անկէ	Անոնցմէ
Գ. Իրմով	Իրենցմով	Անով	Անոնցմով

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐ

Ո.	—	—
Հ. Մէկզմէկ		Իրար, Զիրար
Ս. Մէկզմէկու		Իրարու
Տ. Մէկզմէկու		Իրարու
Բ. Մէկզմէկէ		Իրարմէ
Գ. Մէկզմէկով		Իրարմով

ԻՆԴ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐ ԿՐԿԵԱԿ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ

Ա. ԴԵՄԸ

ԵԶ.	—	ՅՈՒԲ.
Ո.	—	—
Հ.	Ինքզինքս	Ինքզինքնուս
Ս.	Ինքզինքիս	Ինքզինքնուս
Տ.	Ինքզինքիս	Ինքզինքնուս
Բ.	Ինքզինքէս	Ինքզինքնէս
Գ.	Ինքզինքովս	Ինքզինքովս

Բ. ԴԵՄԸ

ԵԶ.	—	ՅՈՒԲ.
Ո.	—	—
Հ.	Ինքզինքդ	Ինքզինքնդ
Ս.	Ինքզինքիդ	Ինքզինքնդ
Տ.	Ինքզինքիդ	Ինքզինքնդ
Բ.	Ինքզինքէդ	Ինքզինքնէդ
Գ.	Ինքզինքովդ	Ինքզինքովդ

Գ. ԴԵՄԸ

ԵԶ.	—	ՅՈՒԲ.
Ո.	—	—
Հ.	Ինքզինքը	Ինքզինքնու
Ս.	Ինքզինքի	Ինքզինքնու
Տ.	Ինքզինքի	Ինքզինքնու
Բ.	Ինքզինքէ	Ինքզինքնէ
Գ.	Ինքզինքով	Ինքզինքով

Փոխադարձ դերանունները, և ինքզինքս, ինքզինքդ, ինքզինքը, ինչպէս իրենց յոքնակները ուղղական չունին, որովհետեւ ենթակայ չեն ըլլար:—

ԽԱ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԱԾ. — ԶԻԹԵՆԻՆ

Զիթենին միշտ յարգուած ծառ մըն է: Իմաստութեան և խաղաղութեան խորհրդանշանն է ան: Հին Յոյները անով կը պսակէին ոլիմպիական խաղերու մէջ յաղթականները: Պոսիդոն և Աթենաս, երկուքն ալ փափաքելով իրենց անունով կոչել Յունաստանը նոր շինուած ատեն, Արամազդ, չաստուածներուն պետը, որոշեց քաղաքին տալ անունը անոր որ ամէնէն թանկագին նուէրը բերէր: Պոսիդոն երկիրը ճեղքեց, և դեանէն հանեց ձի մը որ պատերազմի խորհրդանշանն է: Աթենաս ձիթենի մը հանեց, և քաղաքը Աթենք կոչուեցաւ զիցո՛ւնոյն անունովը: Քրիստոնեաներուն համար ալ նուիրական է ան: Նոյի տապանին աղաւնին անով վերադարձաւ Ջրհեղեղին ցամքելը աւետելու համար, և անոր ոստերովը Քրիստոս փառաբանուեցաւ Երուսաղէմի մանուկներէն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

205. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել անձնական դերանունները:
206. Բացատրել հետեւեալ բառերը.
Զիթենի, իմաստութիւն, պսակել, կոչել, թանկագին, ճեղքել:
207. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ ցուցական դերանուններով.
Ասոնք, այդ, ան, անոնք, ատոնք, աս, ասիկա:
208. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ սեացական դերանուններով.
Մերինը, իրենցը, իմա, ձերինները, բուկդ, իրենը:
209. Օրինակել կրկին վերի հատուածը, եւ հարկ եղած անունը դնել անձնական դերանուններուն տեղը:
210. Յոյց տալ հետեւեալ դերանուններուն ղէմերը.
Այդ, իբր, իմա, ասիկա, ձերը, մերինները, ան, սա, բուկդ:

ԽԱ. Դ Ա Ս. — ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

234. Ցուցական դերանուն. — Ցուցական դերանունը կը ծառայէ ցոյց տալու այն անձերը և իրերը, որոնց տեղը դրուած է:

235. Ցուցական դերանուններն են.

	ԵԶ.	ՅՈՒՔ.
Ա. դեմք	Այս, աս, ասիկա, սա	Ասոնք
Բ. »	Այդ, աս, ասիկա	Ասոնք
Գ. »	Այն, ան, անիկա	Անոնք

236. Ցուցական դերանուններուն մէկ մասը ցուցական ածականներ են, որոնք առանց անունի, առանձին կը գործածուին, ինչպէս. այս իմ գիրքս է. սա ինչ է:

237. Այս յիշուած առարկայի մը կամ գաղափարի մը համար կը գործածուի, ինչպէս. պէտք է պզգիկները մեծերուն հնազանդիւն. այս է իմ կարծիքս: Սա՛ յիշուելիք առարկայի մը համար, ինչպէս. իմ կարծիքս սա է որ պզգիկները պէտք է մեծերուն հնազանդիւն:

238. Սեացական դերանուն. — Սեացական դերանունները ստացական ածականներէ՛ կը շինուին անոնց մուկները ստացական դերանուններէ՛ կը շինուին անոնց վրայ աւելցնելով ա, դ, և կամ ը զիմորոյ յօդերը, բանի մը որուն ըլլալը կը ցուցնեն, և առանձին կը գործածուին, ինչպէս.

	ԵԶ.	ՅՈՒՔ.	ՅՈՒ.
Ա. Դեմք Իմա, իմինս Մերը, մերինը Իմիններս, մերիններս			
Բ. » Բուկդ, բուկինդ Ձերը, ձերինը Բուկիններդ, ձերիններդ			
Գ. » Իրը, իրենը Իրենցը, իրենցները			

ՅՈՒՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

	ԵԶ.	Սյս	ՅՈՒՑ.
Ո . Հ .	Սյս , աա , սա , առիկա		Աստնք
Ս . Տ .	Ասոր		Աստնց
Բ .	Ասկէ		Աստնցմէ
Գ .	Ասով		Աստնցմով

	Սյդ		
Ո . Հ .	Այդ , աա , առիկա		Ատոնք
Ս . Տ .	Ատոր		Ատոնց
Բ .	Ատկէ		Ատոնցմէ
Գ .	Ատով		Ատոնցմով

	Սյն		
Ո . Հ .	Այն , աա , առիկա		Անոնք
Ս . Տ .	Անոր		Անոնց
Բ .	Անկէ		Անոնցմէ
Գ .	Անով		Անոնցմով

ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆԵՐՈՒ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ

	ԵԶ.	Ա. ԴԵՄԸ	ՅՈՒՑ.
Ո . Հ .	Իմա , Իմինա		Իմիններս
Ս . Տ .	Իմինիս		Իմիններուս
Բ .	Իմինէս		Իմիններէս
Գ .	Իմինովս		Իմիններովս

ԵԶ.

ՅՈՒՑ.

Ո . Հ .	Մերը , Մերինը	Մերինները
Ս . Տ .	Մերինին	Մերիններուն
Բ .	Մերինէն	Մերիններէն
Գ .	Մերինովը	Մերիններովը

Բ. ԴԵՄԸ

Ո . Հ .	Քուկդ , Քուկինդ	Քուկիններդ
Ս . Տ .	Քուկինիդ	Քուկիններուդ
Բ .	Քուկինէդ	Քուկիններէդ
Գ .	Քուկինովդ	Քուկիններովդ

Ո . Հ .	Ձերը , Ձերինը	Ձերինները
Ս . Տ .	Ձերինին	Ձերիններուն
Բ .	Ձերինէն	Ձերիններէն
Գ .	Ձերինովը	Ձերիններովը

Գ. ԴԵՄԸ

Ո . Հ .	Իրը , Իրենը	Իրենները
Ս . Տ .	Իրենին	Իրեններուն
Բ .	Իրենէն	Իրեններէն
Գ .	Իրենովը	Իրեններովը

Ո . Հ .	Իրենցը , Իրենցինը	Իրենցինները
Ս . Տ .	Իրենցինին	Իրենցիններուն
Բ .	Իրենցինէն	Իրենցիններէն
Գ .	Իրենցինովը	Իրենցիններովը

ԽՐԸՆԹԵՐՅՈՒՄԸ. — ՁԻՆ ԵՒ ՑՈՒԼԸ

Առայդ ձի մը մանուկ մ'առած իր վըրան,
Դաշտերուն մէջ, աղիին անդին կուգար ման.
Մերթ կը վազէր, կը վազվէր ոտոտտուն,
Եւ մերթ հազիւ կը դպչէր թարմ խոտերուն:
«Ի՜նչ, մըռնչեց ցուն անդիէն զայրացած,
«Ըդքեղ վարել՝ պղտիկ աըղճուն այդ մնաց:
«Շուտ պատժէ՛ զայն, և վըրայէդ նետէ՛ վար,
«Երթայ սորվի թէ ձիուն հետ չեն խաղար:
«— Ի՜նչ յաղթանակ, ի՜նչ փառք և ի՜նչ մեծ պատիւ,
Ըսաւ անոր ծիծաղելով ձին ազնիւ.
«Ամօթ չէ՞ ինձ, և չեն խնդար իմ վըրաս,
«Երբ վար նետեմ սա խեղճ մանուկն անվընաս»:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

211. Արծակի վերածել այս ոտանաւորը:
212. Մէյմէկ յարմար յարաբերական դերանուն դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ գտնուած կէտերուն տեղ:

Այն մարդիկը . . . վրայ խօսեցայ, եկեր են. Այն աշակերտը . . .
մրցանակ տրուեցաւ, հիւանդացի է: Այն գնդակները . . . կը խաղայինք,
կորսուեր են: Այն օգնութիւնը . . . կը յուսայի, պիտի մատուցանէ՞ք ինծի:
Հայրս . . . ամէն բան կ'սպասէի, մերժեց զիս: Քոյրս . . . հետ կը
բնակէի, մեկնեցաւ քաղաքէն:

213. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ յարաբերական դերանուններով:
- Որոնց, որմէ, որ, զորս, որոնք, որոնցմէ, որով, զոր, որուն:

ԽՐԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

239. Յարաբերական դերանուն. — Յարաբերական դերանունը որ բառն է, և իրմէ առաջ յիշուած անուն մը կամ դերանուն մը կը ցուցնէ, այդ անունը կամ դերանունը կ'ըսուի յարաբերեալ, ինչպէս. այն աղջիկը որ քեզի հետ էր: Դուն որ այնքան բարի ես:

240. Յարաբերական դերանունը ունի թիւ, հոլով և երեք դէմքի համար ալ կրնայ գործածուիլ, ինչպէս. ես որ գիտեմ, դուն որ գիտես, ան որ գիտէ:

241. Յարաբերական դերանունը սապէս կը հոլովուի:

	ԵԶ:	ՑՈՒՔ.
Ո .	Որ	Որոնք
Հ .	Զոր	Զորս
Ս .	Սրուն	Սրոնց
Տ .	Սրու	Սրոնց
Բ .	Սրմէ	Սրոնցմէ
Գ .	Սրով	Սրոնցմով

242. Յարաբերական դերանունին եղակին շատ անգամ յօքնակիւի տեղ ալ կրնայ գործածուիլ ուղղական և հայցական հոլովներու մէջ, երբ յարաբերեալին կից ըլլայ հայցական. Անոնք որ խօսիլ չեն գիտեր, պէտք է յուեն: Վար ինչպէս. Անոնք որ խօսիլ չեն գիտեր, քոռմեցան: Փոխանակ դերը զոր այնքան կը խնամէի, քոռմեցան: Փոխանակ ըսելու՝ Անոնք որոնք խօսիլ չեն գիտեր, վարդերը զորս այնքան կը խնամէի, և այլն:

Պարսկաստանէն եկած տունկ մըն է լիակը, և մշակութեամբ ու պատուաստով այնքան ճոխացած ու նրբացած է, որ բազմաթիւ տեսակներ արտադրած է։ Անոր նուրբ օղային գոյնը որ բաց կապոյտի և մանիշակի խառնուրդ մըն է, և տեսակին համեմատ կը փոխուի, գգլխի բուրումը որ ամբողջ պարտէզ մը խնկաւետէ, շատ լաւ կը բացատրեն այն նշանակութիւնը զոր տուած են իրեն ներդրացիք, խորհրդանշան անուանելով զայն յուզման և տկարութեան։ Լիննէ երեւելի բնագէտը սխռեակաւ անուանած է զանիկա, ինչ որ լատիներէն սրինգ կը նշանակէ, և կ'ուզէ ցոյց տալ թէ անոր ճիւղերովը սրինգ կը շինեն։ Տաճկաստանի մէջ ալ ծխափողեր կը շինեն անիէ։

ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

214. Օրինակել այս հատուածը, եւ սկզբնատառերով նշանակել
անձնական եւ յարաբերական դերանունները.
215. Նշանակել հետեւեալ խօսքերուն մէջ շեղագիր գրուած դերա-
նուններուն տեսակները.

Ոչինչ կրնայ զինքը սփոփել, — Շատ աշխատեցանք որ յաջողի ան,
— Ասոնք ըսողը ես չեմ, ուրիշ մըն է: — Ի՞նչ բան կ'արգիլէ զքեզ ճշ-
մարիտը խօսելէ: — Այսչափը բաւականէ այսօրուան համար: — Ամէն
ձեռքըն իրեն յարմար նուէր մը տրուեցաւ: — Ով որ կ'ուզէ տգէտ մնալ,
Թո՛ղ չաշխատի: — Շատեր կ'աշխատին, բայց միշտ կը յաջողին: — Ո՞ր
կրնայ զինքը համոզել: — Ով ո՞վ կը համարձակի դիտողութիւն ընել:

243. Անորոշ դերանուններ. — Անորոշ դերանունները հանդիպում են հաճախ նաև այնպիսի դեպքերում, երբ նրանք անհատական են, այսինքն՝

244. Անորոյ դերանուններուն մեծ մասը անորոյ
ածականներէն կը կազմուին, յօդ մը աւելցնելով անոնց
վրայ, և հետեւեալներն են.

[illegible]

245. Անորոշ գերանուններուն հոլովման ընդհանուր օրէն հոլովութիւն գոյականներուն հոլովման ընդհանուր օրէնքին համաձայն, և մեծ մասը յոգնակի ալ ունին, ինչպէս. ասանկը, ասանկին, ասանկէն, ասանկով, ասանկներ, ասանկներուն, ասանկներէն ասանկներով:

246. Բացառիկ են հետեւեալ հոլովումները :

Ո . Հ .	Ամէնը	Ոմանք	Որո՞նք
Ս . Տ .	Ամէնուն	Ոմանց	Որո՞նց
Բ .	Ամէնէն	Ոմանցմէ	Որո՞նցմէ
Գ .	Ամէնով	Ոմանցմով	Որո՞նցմով
Ո . Հ .	Ո՞վ , Զո՞վ	Ո՞րք	Մէկը
Ս . Տ .	Որո՞ւ	Որո՞ւն	Մէկուն
Բ .	Որմէ՞	Որմէ՞	Մէկէն
Գ .	Որով	Որով	Մէկով

ԽԴ ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԿԱՐՄԱԼԱՆՋԸ

Կարմրալանջը շատ կատաղի և միանգամայն շատ ընտանի կենդանի մըն է։ Իրեն վնաս հասցնողին հետ շատ կատաղի է, և շատ ընտանի՝ անոր հետ որ չար դիտաւորութիւն չունի։ Եթէ փորձես զայն բռնել, կը փախչի կտուցի հարուած մը տալով քեզի։ Իսկ եթէ չդպչես իրեն, գլխուդ բոլորտիքը կը պտուտկի։ Սոխակը և ծիծեռնակը կը մեկնին, ան կը կենայ, տանիքի թռչուններուն պէս, իր փոքրիկ տոտիկներովը կէտկիտելով գետնէ աւազը, կուռելով շատակեր հաւերուն հետ, տակն ու վրայ ընելով ախոռին յարդը և նիւթներով մտուրին մէջ։ Եթէ ձմեռը շատ ցուրտ ըլլայ, տուններէն ներս կը մտնէ, կարասիներուն վրայ կը թառի, և գլուխը ծռելով կը դիտէ ինքզինքը հայլիններուն մէջ։ Սրուակի մը բերանը թառած կը քնանայ, մերթ ընդ մերթ փոքրիկ հծծիւնով մը պատասխանելով վառարանին ճարձատման որմէ հաճոյք կ'զգայ։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

216. Օրինակել այս հատուածը. եւ ստորագծել բոլոր դճումունները։
217. Օրինակել եւ բերանացի սորվիլ այս հատուածին հետեւեալ դճումուններուն լուծումը։

Որ	Յր. դր. եզ. ուղ. ենթ. չունի բային։
Ձայն	Անձ. դր. եզ. հյց. սեռի խնդիր բային։
Քեզի	Անձ. դր. եզ. արկ. բնութ. խնդիր տալով բային։
Ան	Անձ. դր. եզ. ուղ. ենթ. կը կենայ բային։
Ինքզինքը	Անձ. դր. եզ. հյց. սեռի խնդիր կը դճեք բային։

218. Սկզբնատառերով ցոյց տալ հետեւեալ խօսքերուն մէջ դճումուններուն տեսակները։

Մի՛ ըներ ուրիշին ինչ որ չես ուզեր որ բեզի ընեն, — Մարդ դիւրաւ կը հաւատայ իր փափաքած բաներուն — Պէտք չէ կերպարանքէն դատել մէկը — Ինքզինքդ մի՛ գովեր — Դուն քեզ օգնէ՛, Աստուած ալ պիտի օգնէ բեզի — Բան մը զաշտնի մի՛ պահեր բու մօրմէդ — Արհապիտի օգնէ բեզի — Բան մը զաշտնի մի՛ պահէ, ինք ալ պիտի խաբուի մարմէ՛ բոլոր վատ մարդիկը — Ով որ կը խաբէ, ինք ալ պիտի խաբուի — Ոմանց համար, կամենալը կարենալ է, — Ներողամիտ եղի՛ր ուրիշներուն — Ով որ կը շողորբոյէ, կը խաբէ զքեզ։

219. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով։

Աղկեր, տորդիկ, մրջին, Թիթեռ, հրինկ, կարմրախայտ, բզէզ, իշամեղու, ճայ, փրփրուկ, շերեփաքի։

Օրինակ — Աղկերը լուղաթեւեր ունի, որովհետեւ ձուկ է։
Շերեփաքին վեց տար ունի, որովհետեւ միջատ է։

220. Նշանակել ձեր շինած խօսքերուն մէջ անուանները, յօդերը, անակոնները, դճումունները եւ բայերը սկզբնատառերով։

ԽԴ ԴԱՍ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

243. Դերանունները լուծելու համար պէտք է ցոյց տալ անոնց տեսակը, թիւը, հոլովը, դէմքը, և նախադասութեան մէջ ինչ պաշտօն կատարելը, ինչպէս.

Ես խօսեցայ { Անձնական դերանուն եզակի ուղղական
ենթակայ՝ խօսեցայ բային։

Այս լուծումը հետեւեալ ձեւով պէտք է կրճատել։
Անձ. դր. եզ. ուղ. ենթ. խօսեցային։

ԽՆԵ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԻՆ. — ԱՂԲԻՐՆ ՈՒ ԾՈՎԸ

Անհուն ծովուն մէջ շիթ առ շիթ
Կը կաթէր ջուր մ'ականակիտ,
Երբ շառաչեց ծովն ակասաստ
Ահեղագոյ. «Խնչ կ'ընես աստ.
«Ես ամպրոպն եմ, շանթն ու մրրիկ.
«Անսահման եմ, ինչպէս երկինք.
«Պէտք ունիմ քեզ, խեղճ աղբերակ,
«Մինչ փոքր ես դուն, ես՝ անյատակ:»
Եւ աղբիւրն ալ ըսաւ ծովուն.
«Ես անշաւք եմ, դուն ամենի՛.
«Բայց կը բերեմ քեզ, ծով անհուն,
«Կաթիլ մը ջուր որ կը խըմուի:»

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

221. Օրինակել այս ոտանաւորը եւ ստորագծել զիմաւոր բայերը:
222. Սորվիլ հետեւեալ բառերը.
Անհուն, շիթ առ շիթ, ականակիտ, շառաչել, ակասաստ, ահեղագոյ, ամպրոպ, շանթ, անյատակ, ամենի.
223 Արծակի վերածել այս ոտանաւորը:
224. Որոշել այս ոտանաւորին մէջ գտնուած անունները, յօդերը, ածականները, դերանունները:

225. Մէյմէկ յարմար դերանունն զննել հետեւեալ կէտերուն տեղ.
. . . չի կրնար երկու տէրոյ ծառայել. — Դուն . . . այնքան բարի-
ես, ինչո՞ւ չես ուզեր օգնել այդ խեղճին: — . . . կը գովեն զքեզ — Հե-
ռացէք այն հաճոյքէն . . . անպատուութիւնը կրնայ եղծել. — Ըսէ թէ . . .
հետ կը տեսնուիս, ըսեմ . . . Թէ . . . ես — Զկայ տխմար մը որ . . .
աւելի տխմար մը չգտնէ:

226. Մէյմէկ խօսք շինե հետեւեալ դերանուններով.
Դուք, ոչինչ, միւսը, անոր, զքեզ, ինծի, որոնք, որմէ, զիս, ամէնքը,
որո՞ւն, բեզի, իրենց, ամէն օր, այսչափը, զինքը, զիրար:

227. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.
Կը ճանչնա՞ս սա բարձրահասակ կինը — Ես մէկը չեմ տեսներ.
— Ես որ բարեկամ էի իրեն, կը դատապարտեմ զինքը. — Ճշմարիտ բարե-
կամներու կը վայլէ, անկեղծ ըլլալ. — Բոլոր տղաքը իմ սիրելիներս են.
— Զեր բոլորքը դպրոցէն վերադարձան. — Այս թռչունը կ'երգէ, ան-
չ'երգեր. — Ասոնք մեզմէ կը փախչին. — Իրենցմէ մէկը չեմ ճանչնար.
Ով որ կ'ըսէ, կը լսէ. — Այն աղջիկը, որուն ձայնը լսեցիր, մեկնեցաւ.

Բ Ա Յ

ԽՆԵ ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ

248. Նախադասութիւն. — Նախադասութիւնը դա-
տում մըն է, որով ընդհանրապէս առարկայի մը մէկ
հանգամանքը կ'արտայայտենք, ինչպէս. տղան աշխա-
տող է. հաւը երգիչ չէ. գրիչը կոտրած է:
249. Ամէն նախադասութիւն երեք մասէ կը բաղ-
կանայ. ենթակայ, ստորգեղի և բայ:
250. Ամէն նախադասութեան մէջ պէտք է դի-
մաւոր բայ մը ըլլայ:

Արեմա (ՏԵՄ Էջ 100)

Էրեմա (ՏԵՄ Էջ 116)

ԽՅ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ.— ԳԵՏԱԶԻՆ

Գետաձին կենդանի մըն է որ Նեղոս գետին և Ափ-
րիկէի ուրիշ մեծ գետերուն մէջ միայն կը գտնուի: Շատ
ամենի, ուժեղ և յաղթամարմին է: Կ'ապրի ջուրին մէջ,
բայց երբեմն գետեզերքը կ'ելլէ սէզեր, ցորեններ, թարմ
խոտեր և ծառի ճիւղեր ուտելու համար: Գետաձին
տեսքը շատ տգեղ է ցամաքին վրայ, որովհետև գլուխը
շափաղանց կարճ է: Իր գոյնը թուլս է. ականջները՝
մանր և սուր, ակունները ահաւոր են և այնքան կարծր
որ պողպատին զարնուելով կրակ կը հանեն, Մորթը
այնքան պինդ է որ մէջը ոչ սուր կը թափանցէ, ոչ սլաք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

228. Օրինակել այս հատուածը, եւ զատել բոլոր նախադասութիւն-
ները:
229. Այս հատուածին մէջ գտնուած բոլոր պակաս նախադասու-
թիւնները ամբողջացնել, բայ մը կամ եմբարայ մը աւելցնելով:
230. Բերանացի կրկնել այս հատուածը, յետոյ գրել զայն:
231. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ բառերով.
Նեղոս, Ափրիկէ, ամենի, ուժեղ, սէզ, եզերք, ճիւղ, ցամաք, սրունք,
Թուի, ականջ, սուր, ահաւոր, պողպատ, մորթ, կարծր, պինդ:
232. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ բառերով վարի
օրինակին համեմատ
Ենթակաճեր.— Ասեղ, կարագ, տաղաւար, վարագոյր, պարտէզ
Ստորոգելներ.— Սուր, Թարմ, խոշոր, նուրբ, շքեղ
Օրինակ.— Ասեղները (Ենթակայ) սուր (ստորոգելի) են (բայ):

233. Լուծել հետեւեալ բառերը:

Այս զեղին կօշիկը.— Մեր տան պարտէզը.— Երկու հաւկիթ.—
Բոլոր ձմեռը.— Առտուան զանգակը.— Ձեր գրիչը և իմս.— Անոնց
ղխարկը և բուկո:

Օրինակ.—Այս
զեղին
կօշիկը

Յուց. ած, կօշիկ բառին
Որակ. ած. կօշիկ բառին
Հաս. ան. եզ. ուղ. կամ հայց. ք որոշիչ յօդ

ԽՅ ԴԱՍ.— ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ (Շարունակութիւն)

251. Նախադասութեանց մէջ, ենթական ցոյց կու-
տայ անձ մը, անասուն մը կամ իր մը որուն հանգա-
մանք մը վերագրենք, ինչպէս. տղան, հաւը, գրիչը:
Ստորագրելին ցոյց կու տայ ենթակային մէկ հանգամանքը,
ինչպէս. աշխատող, երգիչ, կոտրած: Բայը կը հաստատէ
կամ կը թխտէ ստորոգելիին ցոյց տուած հանգամանքին
ենթակային պատշաճիւր, ինչպէս. ե կամ չե.

252. Ըրալ բայը վիճակ մը կը ցուցնէ և եական
բայ կը կոչուի:

253. Նախադասութիւնը կ'ըլլայ հաստատական, երբ
բայը ենթակային վերագրուած հանգամանքը կը հաս-
տատէ, ինչպէս. գրիչը կոտրած է:

254. Նախադասութիւնը կ'ըլլայ բացասական, երբ
բայը ենթակային վերագրուած հանգամանքը կը միսե,
ինչպէս. սագը երգիչ չէ:

ԽԵՆ ԳՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ — ԷԼԷՆ ՔԷԼԼԵՐ

Էլէն Քէլլըր խուլ համր և կոյր աղջիկ մըն է, ծնած Ամերիկայի մէջ, այնտեղ դաստիարակուած է Տօքթոր Հօուի հաստատութեան մէջ, և ուսած է, իր մայրենի լեզուէն զատ, լատիներէն, հին յունարէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն: Իր սիրելի զբաղումներէն մէկն է երկրաչափութիւնը: Ինք պայծառ իմացականութեան տէր ըլլալով, կրցած է հետեւիլ համալսարանական դասընթացքներու և ստացած է փիլիսոփայութեան, գրադիտութեան և գիտութեան վկայականներ: Միս Քէլլըր հիմայ 36 տարեկան է, և հեղինակած է երկու ուշագրաւ հատորներ, իմ կեանքիս պատմութիւնը և Աշխարհը որուն մէջ կ'ապրիմ: Ինք աշխատակիցն է ամերիկեան հանգէմներու, վերակացուն է Միացեալ-Նահանգներու խուլ-համր և կոյրերու հաստատութեանց որոնց մեծապէս օգտակար կ'ըլլայ իր անձնական փորձառութեամբ և հմտութեամբ:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

234. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել ստորագիծերը:

235. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորագիծերով վայի ենթականերուն յարմարցնելով.

Ստորագիծեր. — ձերմակ, սև, կարմիր, դեղին, մանիշակագոյն, կապուտ, կանանչ, գորշ, կաթնագոյն, վարդագոյն:

Ենթականեր. — Զարդ, խոտ, արիւն, մոխիր, կուսածաղիկ, կակաշոսկի, աղ, կրակ, երկիր, մանիշակ, ագռաւ, աղաւնի, արեւ, կաւիճ, մուկ նարինջ, վարունգ, զմրուխտ, փերուշակ:

236. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորագիծերուն յարմար ենթականեր գտնելով եւ յոգնակի ընելով զանոնք:

Հեղուկ, կազային, ծանր, Թեթև, բաղդր, դառն, անծափանց, Թժու, անհամ, դիւրամբ, լուսաւոր, Թափանցիկ, առածից:

237. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ստորագիծերուն յարմար երկերկու ենթակայ գտնելով.

Խորամանկ, բաղդրաբարոյ, հաւատարիմ, ապուշ, երկչոտ, յամառ, հլու ուշադիր, անողորմ, բմահաճ, զաղտնապահ, ինամոտ:

238. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ յոքնակի ստորագիծերը զործածելով.

Բարեբարներ, ճարտարապետներ, զիրբեր, ծաղիկներ, բանաստեղծներ, նուագարաններ, ծովեր, լեռներ, բաղաբներ. հերոսներ:

Օրինակ. — Մասին ու Արագածը լեռներ են:

ԽԵՆ ԴԱՍ. — ՍՏՈՐՈԳԵԼԻ

255. Ստորագիծ. — Ստորագիծն ընդհանրապէս ածական մը կամ ածականի իմաստով զործածուած գոյական մըն է, որ սովորաբար էական բային կ'ընկերանայ:

256. Ստորագիծին միշտ ուղղական կ'ըլլայ այս պարագային մէջ:

257. Ստորագիծին անփոփոխ կերպով եղակի կը մնայ նոյն իսկ յոքնակի ենթականերու հետ, ինչպէս. հաւերը երգիչ չեն. գրիչները կոստրաճ են:

258. Միայն այն պարագային մէջ ստորագիծին յոքնակի կը դուրսի, երբ իրմէ առաջ ածական մը կամ յատկացուցիչ մը կայ, ինչպէս. արտնք քաջ մարդիկ են. դուք կացուցիչ մը կայ, ինչպէս. արտնք քաջ մարդիկ են: Դուք դրացիներն եք. մեկն Մարիամին բոռներն են:

ԽԸ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՏՆՈՒ ՀԱՐՑՈՒՄ

— Հայրի՛կ, ո՞վ կ'անցնի ամէնէն արագ .
Հովն՞րը արդեօք, գե՛տը սրընթաց,
Արդեօք ասո՞ւնն որ կ'իյնայ վայրահակ
Առկայծ ակօսով բոցի պէս վառուած :

Արդեօք ամպերը, ծուխն եթերային,
Եւ կամ օդապար ծիծե՛ռն ուղեւոր .
Բոցածաւալ փո՛ւնջն արդեօք հրթիռին,
Երկինքին շա՛նթը թէ փայլակն անոր :

Աւա՞ղը խրլուած եղբքէն ծովուն,
Ճերմակ ճճառին պղպըճա՛կն ոսին,
Օդապարիկը, տերեւն ազազուն,
Երա՞ղը, արդեօք ոստա՞յնը սարդին :

— Իցի՛ւ թէ անգէտ մընաս միշտ, որդեա՛կ,
Անուշ և տըխուր սա փորձառութեան,
Թէ ի՛նչ որ կ'անցնի ամէնէն արագ,
Մեր երջանկութեան օրերն են միայն :

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Ք Ն Ե Ր

239. Օրինակել այս ոտանաւորը, արծակի վերածել, ամբողջացնելով նախադասութիւնները իրենց յարմար բայ մը դնելով ամէն մէկուն քով.

Օրինակ. — Հովն՞րը արդեօք ամէնէն շուտ կը սահին, թէ գետերը ամէնէն շուտ կը հոսին,

240. Մէյմէկ նախադասութիւն շինել հետեւեալ ենթականերով.

Ատուպ, ակօս, ծախն ու շոգին, ծիծեռ, հրթիռ, շանթ, պղպջակ, օդապարիկ, փորձառութիւն, ես և դուն, դուք և քոյրերնիդ, մենք և անոնք :

ԽԸ ԴԱՍ. — ԲԱՅ ԵՒ ԵԹԱԿԱՅ

259. Բայ. — Բայը բան մը ընել կամ ըլլալ կը ցուցնէ, այսինքն գործողութիւն մը կամ վիճակ մը, ինչպէս. ծեծել՝ ծեծի գործողութիւնը կը ցուցնէ, հիւանդանալ՝ հիւանդութեան վիճակը :

260. Էսական բայէն զատ, միւս բոլոր բայերը իրենց մէջ կը միացնեն ստորոգելիին գաղափարը ընդարձակելով կը միացնեն հետ, ինչպէս. ծեծել՝ կը նշանակէ ծեծող գաղափարին հետ, ինչպէս. ծեծեալ՝ կը նշանակէ ծեծող ըլլալ, հիւանդանալ՝ հիւանդ ըլլալ :

261. Ենթակայ. — Ենթակայ կը ներկայացնէ այն անձը, անասունը կամ իրը, որ գործողութիւնը կ'ընէ կամ բային տրտայտած վիճակը կը կրէ, ինչպէս. հայրս կը ծեծէ. ես հիւանդացայ :

262. Ենթական ընդհանրապէս անուն մը կամ դերանուն մըն է, ինչպէս. հայրս, ես :

263. Ենթական միշտ ուղղական կ'ըլլայ և ընդհանրապէս բայէն առաջ կը դրուի :

264. Բայը թուով կամ դէմքով կը համաձայնի ենթակային հետ, ինչպէս. ես հիւանդացայ, դուք հիւանդացաք :

265. Բայ մը որուն ենթակաները մէկէ աւելի եղակի անուններ են, յօքնակի Գ դէմք կը դրուի, ինչպէս. Մարիամը, Բոյրս, եւ իր զաւակը մեկնեցան :

266. Երբ բայը տարբեր դէմքով ենթականեր ունի միշտ նախադասիչ դէմքին հետ կը համաձայնի և յօքնակի կը դրուի, Առաջին դէմքը երկրորդին նկատմամբ նախադասիչ կը դրուի, Առաջին դէմքը երկրորդին, ինչպէս. ես եւ դուն պաիւ է, և երկրորդը՝ երկրորդին, ինչպէս. ես եւ դուք մեկնեցանք. դուք եւ անոնք հոս պիտի մնաք. մեկնք եւ քոյրդ չեցիք :

267. Անուն ենթակաները միշտ Գ դէմք կը նկատուին :

ԽԹ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄԱՆ՝ — ԱՌԻԻՄԻ ՄԸ ՎԵՂԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆԸ

Դիւղի մը մէջ հանրային հանդէս մը կը կատարէին, երբ յանկարծ անտառին մէջէն առիւծ մը երեւան ելաւ: Ամէնքը ձգեցին փախան. Այս ընդհանուր շփոթութեան մէջ, կին մը սարսափէն շլփորած, երբ մանկիկը գրկած կը վազէր, թեւերը, ծունկերը կթռտեցան, և տղան վար ինկաւ գրկէն: Վայրկեան մը ետքը առիւծին բերանն էր խեղճ երախան: Դժբախտ մայրը այս տեսարանէն սթափեցաւ, սիրտ առաւ, ողբերգութեամբ և առիւծին առջև ծունկի գալով. «Չաւա՛կս, զաւակս տո՛ւր» աղաղակեց պաղատագին: Առիւծը, անոր ձայնէն յուզուած, կանգ առաւ, կարծես հասկցաւ մօր մը անհուն ցաւը, և մանկիկը կամաց մը գետինը դնելով, անտառին մէջ անուրբելոյթ եղաւ:

ՀՐԱ ՀԱՆԳՆԵՐ

241. Օրինակել այս հատուածը, ստորադծել եւթականները, խաչանիշ դնել սեռի խնդիրներուն վրայ:
242. Բերանացի պատմել այս հատուածը, յետոյ գրել զայն:
243. Հետեւեալ նախադասութեանց թայերը եական բայի վերածել, եւ մէջերնին գտնուած ստորագելիները դնելով նոր նախադասութիւններ շինել:

Ամանը ջուրով լեցուեցաւ: Այս աղջիկները կը տրտմին: Շունները կը հաչեն: Ծառերը պտուղ կուտան: Այս մարդը կը նուագէ: Շօգին կը ցնդի: Թանաքը կ'ազդոտէ: Ժամացոյցը կը հնչէ: Կառքը կը թաւալի: Աղբիւրը կը հոսի:

Օրինակ.— Ամանը ջուրով լեցուն է. Այս աղջիկները տրտում են:

244. Մէյմէկ սեռի խնդիր դնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ.
Վառարանի խողովակներ պիտի շինեմ, բայց . . . չունիմ: Պողպատէ գեղեցիկ զմելի մը ունէի . . . կորսնցուցի: Ձուլածոյ երկաթէ . . . կը շինեն: Զինկով պատեցինք մեր . . . որպէս զի անձրեւը ներս չծախանցէ: Ձոյգ մը արոյրէ . . . նուիրեցի իրեն: Զմեռուան ճամար աւելի կ'ընտրեմ թաղիէ՝ բան թաւիշէ . . . մը, իսկ ամառուան ճամար յարդէ . . . կը սիրեմ, Այնքան հաւնեցալ այս մատնիին որ գնել ուզեցի . . . :

245. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.
Ցից է այն ճամբան որուն զառիվերը զգալի է: Զրային կենդանիները ջուրը կը սիրեն: Ապարդիւն է գործ մը որմէ օգուտ մը չենք բաղեր: Անպատշաճ է այն խօսքը որ հակառակ է բաղաբաղարուծեան:

ԽԹ ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԸ

268. Խնդիր. — Բայի մը խնդիրը անոր արտայայտած իմաստը կը լրացնէ, և այդ պատճառաւ յաջուցից ալ կ'ըսուի:

279. Երկու տեսակ խնդիր կայ. սեռի խնդիր և բնութեան խնդիր:

270. Սեռի խնդիր. — Սեռի խնդիրը ցոյց կու տայ այն առարկան, որուն վրայ ենթական գործողութիւն մը կը կատարէ, ինչպէս. հայրս ծեծեց իր ծառան. ես կոտորեցի գրիշը. դուն ազատեցիր զայն:

271 Սեռի խնդիրը ընդհանրապէս անուն մը կամ չեբանուն մըն է, և հայցական հոլով կ'ըլլայ:

272. Սեռի խնդիրը կը գտնուի զո՞վ կամ ի՞նչ բանը հարցումով, ինչպէս. զո՞վ ծեծեց. — ծառան. ի՞նչ բանը կոտորեցիր. — գրիշը:

273. Սեռի խնդիրը ներգործական բայերուն հետ միայն կը գրուի:

ԾԱԼՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Թէ տան ինծի պալատներ ճշի ու մեծափառ,
Ոսկի, արծաթ քանդակներով շինուած համակ,
Կը նախընտրեմ ես իմ տընակս հէք ու խոնարհ
Պատերն անզարդ ծեփուած միայն կիրով ճերմակ:

Ո՛վ տուն, քաղցրիկ տո՛ւն,
Չըկայ տեղ մը քեզ հանգոյն:

Ոչ կռք կ'ուզեմ, ոչ պարտէզներ իշխանական.
Տուէ՛ք ինծի խեղճուկ արօտս իմ հայրենի.

Իմ պուրակներս, հովանիներս իմ մանկութեան,
Գեղջուկ կեանքիս խաղաղութիւնն իմ սիրելի:

Ո՛վ տուն, քաղցրիկ տո՛ւն,
Չըկայ տեղ մը քեզ հանգոյն:

Հ Ի Ս Հ Ա Ն Դ Ն Ե Ր

253. Արծակի վերածել այս ոտանաւորը, յորձակիի դարձնելով եւ-
թակաները, բայերը, խնդիրները:

254. Որոշել հետեւեալ խօսքերուն մէջ ներկայ, անցեալ եւ ապա-
նի ժամանակները:

Ծուլութիւնը մարդու միտքը կ'սպառէ, աշխատութիւնը՝ մարմինը:
Սախտութիւնը ամէնէն զգուշի մոլութիւնն է: Մարդու ամէնէն զխաւոր
Թշնամին իր կիրքերն են: Մարդ աւելի իր բարեկամէն կը վախճայ բան
Թշնամիէն: Եթէ կ'ուզես հրամայել, նախ հնազանդիլ պիտի սորվիս: Քրիս-
տոս չարչարուեցաւ, խաչուեցաւ և մեռաւ խաչին վրայ: Պետրոս Դուրեան
և Միսաք Մեծարենց բանաստեղծները շատ երիտասարդ մեռան: Շիրվան-
զատէ նշանաւոր թատերագիր մըն էր: Գրիգոր Արծրունի ոռոգահայ նըշա-
նաւոր հրապարակագիր մըն էր:

255. Գտնել հինգ վերացական անուն, հինգ նիւթական անուն եւ հինգ
յառուկ անուն, եւ մէյմէկ խօսք շինել անոնցմով ներկայ, անց-
եալ եւ ապառնի բայեր գործածելով:

Օրինակ. — Վրէժխնդրութիւնը անուշ է, բայց հետեւանքը դառն:
Պետրոս երէկ ձեզի պիտի գար:
Մեր քովի տունը բռնկեցաւ:

ԾԱ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

281. Բային փոփոխութիւնները. — Բայը չորս
տեսակ փոփոխութիւն ունի. թիւ, դիմք, ժամանակ և
եղանակ:

282. Թիւ. — Բայը կրնայ ըլլալ եղակի կամ յոք-
նակի, ինչպէս. կը խօսիմ, կը խօսինք:

283. Դիմք. — Բայն ալ դերանունին պէս երեք
դէմք ունի, Ա. Բ. Գ. ինչպէս. կը խօսիմ, կը խօսիս,
կը խօսի:

284. Ժամանակ. — Բային ժամանակը գործու-
ղութեան երբ կատարուիլը կը ցուցնէ:

285. Ժամանակը երեք է. ներկայ, անցեալ եւ
ապառնի:

286. Ներկայ. — Ներկան կը ցուցնէ այն ժամա-
նակը, ուր գործողութիւնը կը կատարուի, ինչպէս. կը
խօսիմ, կը կարեմ:

287. Անցեալ. — Անցեալը կատարուած, անցած
գործ մը կը յայտնէ, ինչպէս. խօսեցայ, կը կարէի:

288. Ապառնի. — Ապառնին կատարուելիք գործ
մը կը ցուցնէ, ինչպէս. պիտի խօսիմ, պիտի կարեմ:

289. Ներկան մէկ ձեւ ունի. 1. անցեալ ան-
290. Անցեալը երկու ձեւ ունի. 1. բացարձակ
կատար, կը կարէի. 2. անցեալ կատարեալ, խօսեցայ:

291. Ապառնին երկու ձեւ ունի. 1. բացարձակ
ապառնի, պիտի խօսիմ. 2. անկատար ապառնի, պիտի
կարէի:

ԾՌ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՇԱՐԱՅ ԵՒ ՇԻՐԱԿ

Շիրակ Հայաստանի հին գաւառներէն մէկն էր եւ նշանաւոր դարձած՝ իր արգաւանդ արտերով ու բարեբեր այգիներով: Խորենացի, ծանօթ պատմիչը կ'ըսէ թէ Շիրակ անունը պէտք է ծագած ըլլայ Շարայէն որ Հայ նահապետի մը զաւակն է: Շարայ այնքան շատակեր էր որ իր այս մոլութիւնը առակի կարգ անցաւ: Իր երկրին բերքերուն առատութիւնը թերեւս պատճառ եղած ըլլայ իր որկրամոլութեան: Տարիներ ետքը, Խորենացին կը յայտնէ թէ իրեն ժամանակակից գիւղացիք երբ շատակեր մարդու մը հանգիպէին, կ'ըսէին: «Թէ քոյ Շարայի որկորն է, Մեր Շիրակայ ամբարքն չեն»:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

256. Օրինակել այս հատուածը, ստորագծել այն բայերը որոնք ստոյգ բան մը կը յայտնեն, խաչանիշ դնել անոնց ներքեւ որոնք պայմանաւոր կամ տարակուսական իմաստ մը ցոյց կուտան:

257. Գրել հետեւեալ բայերուն ներքեւ իրենց եղանակները.

Ձանացէ՛ք բարիք ընել ամէն անգամ որ առիթը պատահի: Ի՞նչ պիտի ընէինք մեր դժբախտութեան մէջ, եթէ հաւատք չունենայինք՝ Աւելի բազոր է բարիք ընելը քան թէ ընդունիլը:

258. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ սահմանականներէն մէկը գործածելով.

Կը հարցնէի, ջանացի, կ'աշխատիմ, զրեցի, կը յուսայի:

259. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ հրամայականները գործածելով.

Դացէ՛ք, որովէ՛, հաւատա՛նք, գրեցէ՛ք, մի՛ վստահիք:

260. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ ապառնիւնները գործածելով.

Պիտի գրէի, պիտի երգէ, պիտի ըսէք, պիտի կարեմ:

261. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ անորոշ եղանակները գործածելով.

Գրելու, գացած, տեսեր, մոռնալու, երթալ, գտած, խօսելիք:

ԾՌ ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

292. Եղանակ. — Բային եղանակը գործողութեան փերպը կը ցուցնէ:

293. Եղանակը չորս է. Սահմանական, Հրամայական, Ստորադասական եւ Անորոշ:

294. Սահմանական. — Սահմանականը գործողութիւնը որոշ և իրական կերպով կը ներկայացնէ. ինչպէս. կը խօսիմ, կը գործեմ:

295. Հրամայական. — Հրամայականը գործողութիւնը կը հրամայէ, ինչպէս. խօսե՛, խորհե՛:

296. Ստորադասական. — Ստորադասականը գործողութիւնը կասկածով ու թէական կերպով կը ցուցնէ, շատ անգամ ուրիշ բայէ մը կախում յայտնելով, ինչպէս. կ'ուզե՞մ որ խօսիմ, եթէ խորհէի:

297. Անորոշ. — Անորոշը գործողութիւնը ընդհանուր կերպով կը ներկայացնէ, ինչպէս. խօսի՛, խորհա՛ծ:

ԾԳ ԸՆԹԱԵՐՅՈՒՄԸ — ՀՐԱԲՈՒԽԸ

Հրաբուխը ահագին թնդանօթ մըն է, որուն ճեղքուածքին մէկ ծայրէն միւսը շատ անգամ փարսախ մը կը տեսէ։ Այդ լեռան բերնէն կը ժայթքին ծուխի և բոցի հեղեղներ, կուպրի, հալած մետաղի, եռացող ջուրի, մոխիրի, չեչաքարի ամպեր։ Երբեմն քանի մը փարսախ հեռուն կը նետէ ահագին ժայռի կտորուանք, ծծմբական ցեխեր, սարսափելի պայթումներով։ Այդ քարերը օդին մէջ կը փչուին և ամէն կողմ կը ցրուին աւերում և մահ պատճառելով։ Եւրոպայի մէջ երեք նշանաւոր հրաբուխ կայ. Ետնա լեռը՝ Սիկիլիոյ մէջ, Հեքլա լեռը՝ Իսլանտայի մէջ և Վեսուվ լեռը՝ Նաբոլիի մօտ, որուն հրաբուխին պայթումէն կործանած են Հերկուլանում և Պոմպէի հռոմէական նշանաւոր քաղաքները։

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

262. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել բայերը։
263. Ձատել հետեւեալ բայերուն աւանդները վերջաւորութիւններէն.
- Տեսել, ժայթքել, նետել, փչուել, ցրուել, պատճառել.
264. Մէյմէկ բայ շինել հետեւեալ արմատներուն ծայրը ել, իլ, ալ, վերջաւորութիւնները դնելով.
- Երգ, ծաղր, պար, ծիծաղ, անձրեւ, ներկ, յոյս, սէր, տէր, բեր, եռտաք, դէր, խօսք, գիծ։
265. Մէյմէկ բայ գտնել հետեւեալ անուններուն համապատասխանող.
- Բրիչ, պատասխան, յուզում, տրտմութիւն, վաճառք, ընթրիք, խաւար, յապաղում, կարգ ծաղիկ, ցօղ, կոչում.
- Օրինակ.**— Բրիչ, բռել։

266. Գտնել հետեւեալ բայերուն համապատասխան անուններ.

Բարդել, Պոչիլ սուլել, ճչել, խոյանալ, պարծիլ, տքնիլ, քրտնիլ, հեւալ, նաւարկել, սողալ, Թրթռալ։

Օրինակ.— Բարդել, բարդութիւն

267. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերով.

Տեսել, արդարանալ, ներել, հիանալ, դիմանալ, դատել, ժպտիլ, շիկնիլ, փչիլ, խզուիլ, դադրիլ.

Օրինակ.— Երջանկութիւնը երկար չի տեսնու.

268. Գտնել հետեւեալ ածականներուն համապատասխան բայեր.

Ձարդարուն, ուսեալ, կասկածոտ, նկարիչ, յաղթական, բարձրաբերձ, խորունկ, ծածուկ, փափուկ, Թրթռուն.

Օրինակ.— Ձարդարուն, զարդարել։

ԾԳ ԳԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

298. Բայերուն կազմութիւնը. — Էականէն զատ, ամէն բայ երկու մասէ կը բաղկանայ. աւանդ և վերջաւորութիւն։

299. Աւանդ. — Աւանդը բային առաջին մասն է որ չի փոխուիր, և բային զլիաւոր իմաստը կը յայտնէ, ինչպէս. խօսիչ, արմատն է խօս. կարել, արմատն է կար. խաղալ, արմատն է խաղ։

300. Վերջաւորութիւնը. — Վերջաւորութիւնը բային երկրորդ մասն է որ կը փոխուի եղանակին ու ժամանակին, թիւին ու դէմքին համեմատ, ինչպէս. խօսմանակին, թիւին ու կար-եցիմք, կար-եք։

301. Խոնարհում. — Բայի մը բոլոր ժամանակներն ու եղանակները իրենց թիւերովն ու դէմքերովը բերանացի ըսել կամ գրելուն խոնարհում կ'ըսուի։

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

Ա. Ձեռ

եզ. Յոր.
Եմ Ենք
Ես Էք
Է Են

Բ. Ձեռ

եզ. Յոր.
Կ'ըլլամ Կ'ըլլանք
Կ'ըլլաս Կ'ըլլաք
Կ'ըլլայ Կ'ըլլան

Անցեալ անկասար

Էի Էինք
Էիր Էիք
Էր Էին
Կ'ըլլայի Կ'ըլլայինք
Կ'ըլլայիր Կ'ըլլայիք
Կ'ըլլար Կ'ըլլային

Անցեալ կասարեալ

եզ. Յոր.
Եզայ Եզանք
Եզար Եզաք
Եզաւ Եզան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի ըլլամ Պիտի ըլլանք
Պիտի ըլլաս Պիտի ըլլաք
Պիտի ըլլայ Պիտի ըլլան

Անկասար ապառնի

Պիտի ըլլայի Պիտի ըլլայինք
Պիտի ըլլայիր Պիտի ըլլայիք
Պիտի ըլլար Պիտի ըլլային

Հրամայական եղանակ

եզ.

Յոր.

Ըլլա՛նք

Եղէ՛ք

Եղի՛ր

Ստորադասական եղանակ

Ներկայ

Ըլլա՛մ

Ըլլա՛նք

Ըլլաս

Ըլլաք

Ըլլայ

Ըլլան

Անկասար

Ըլլայի

Ըլլայինք

Ըլլայիր

Ըլլայիք

Ըլլար

Ըլլային

Անորոշ եղանակ

Աներեւոյթ

Ըլլալ

Ներկայ ընդունելութիւն

Եղող

Անցեալ ընդունելութիւն

Եղած, եղեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Ըլլալու, ըլլալիք

Ծանօթութիւն. — Էական բայը սահմանական ներկայի եւ անկասարի համար երկու ձեւ ունի. եմ եւ կ'ըլլամ, էի եւ կ'ըլլայի որոնք իմաստով ալ քիչ մը կը տարբերին իրարմէ:

ԾԴ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԵԿՔԱՆԻԿԸ

Թռչուն մ'է եկեր պատուհանիս քով,
 Եկքանիկիս հետ կը խօսի, կ'երգէ հազար գրգանքով:
 Երբ կը մօտենամ, ձայնէս ահաբեկ՝
 Կը թռի, կ'երթայ իր վանդակին մէջ թողլով թռչունս հէք,
 Որ կը հետեւի անոր սըլացքին
 Ցաւօտ ճիչերով, խաբուած իղձերով, արցունքը աչքին,
 Մինչև ամպերուն աշխարհքը հեռուն:
 Յանկարծ կը յուզուի, և կը յարձակի երկաթ ձողերուն,
 Հոս հոն նետուելով ճիգով անհամար,
 Եւ ոգորելով իր վանդակին մէջ տենդով մը յիմար:
 Ո՛հ, իր ցաւերուն հաղորդ է հոգիս.
 Արդեօք, կը խորհիմ, բանա՞մ իր առջև դուռը վանդակիս
 Որ երթայ թռչի լոյսին մէջ ազատ,
 Որ երգէ ապրի լայն երկնքին մէջ իր կեանքն հարազատ:
 Սակայն կը պահեմ. զոհել չեմ ուզեր
 Իր երջանկութեան, զինքը տեսնելու հաճոյքս անձնասէր:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

269. Թրինակել այս ոտանաւորը սկզբնատառերով ցոյց տալ ներգործական, չեզոք, կրաւորական բայերը:
270. Դոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
271. Ձատել այս հատուածին սեռի խնդիրները, եւ մէյմէկ խօսք շինել անոնցմով.
272. Արձակի վերածել այս ոտանաւորը:
273. Ձատել այս հատուածին մէջէն բնութեան խնդիրները, եւ որոշել անոնց հոլովները.
- Օրինակ.** — Ոչնաճայնես, բցուկ. հլվ. բնութ. խնդիր:
274. Մէյմէկ ներգործական բայ դնել կէտերուն տեղ.
- Ձկնորսը իր ուռկանը ... : Ձուկը խայծը ... : Սարդը իր ոտաւանը ... պատերուն անկիւնը, կառապանները կառքը ... :

ԾԴ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

- 302.** Էական բայէն զատ, չորս տեսակ բայ կայ. ներգործական, չեզոք, կրաւորական և անցողական:
- 303.** Ներգործական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը ուրիշի մը (սեռի խնդրին) վրայ կը կատարէ, ինչպէս. ես կը կարդամ այս գիրքը. կարդալու գործողութիւնը գրքին վրայ կը կատարեմ. Կը բանամ դուռը. բանալու գործողութիւնը դուռը վրայ կը կատարեմ:
- 304.** Միայն և միշտ ներգործական բայերը սեռի խնդիր կ'առնեն:
- 305.** Չեզոք կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը ինք իր վրայ կը կատարէ, ինչպէս. կը փայտեմ, կ'արտատեմ:
- 306.** Կրաւորական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթական ուրիշի մը կողմէ կատարուած գործողութիւնը իր փայտեմ, կ'արտատեմ թշնամիէ:
- 307.** Անցողական կ'ըսուին այն բայերը, որոնց ենթական գործողութիւնը ուրիշի մը ընել կուտայ, ինչպէս. կը հագցնեմ, կարել կուտամ, կը կարդացնեմ:

ԾԵ ԸՆԹԱՆԳՈՒԱԾ. — ՓԻՂԸ

Փիղը շատ ազնիվ կենդանի մըն է. այնքան խոշոր գլուխ մը ունի, և աչքերը ահագին դէմքին վրայ՝ այնքան պզտիկ են, որ գրեթէ չեն երեւար: Ականջները լայն են, կոնակը բարձր՝ ոտքերը տձեւ՝ մորթն ալ աղտոտ գորշ գոյն մը ունի. բայց հակառակ իր վիթխարի անշնորհ կերպարանքին՝ ինքը բարեբարոյ և հեզ է, ցորչափ չմտասեն իրեն: Ընկերական և աշխատասէր, բարեկամն է մարդուն, և իր ուժը, գործունէութիւնն ու ճարտարութիւնը անոր օգտին կը գործածէ, բայց ահաբկու թշնամի մը կը դառնայ, երբ անիրաւութիւնընեն իրեն: Իր միակ զեղեցիկ բանն է՝ երկու խոշոր ակռաները, որոնք մինչև եօթը ութը ոտք կ'երկնան, և որոնցմէ կը շինուին այնքան սիրուն գողորներ, փղին կնճիթը ձեռքի տեղ է իրեն համար, որով ամէն գործողութիւն կրնայ կատարել:

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

275. Օրինակել այս հատուածը, եւ ա, բ, գ գիրերով նշանակել բոլոր բայերուն վրայ իրենց լծորդութիւնները:
276. Գրել այս հատուածը դասարանին մէջ:
277. Ըսել թէ ո՞ր լծորդութեան կը վերաբերին հետեւեալ բայերը՝
Պատրաստուեցայ, պիտի երգեմ, կը հետեւին, կը լողայի, խաղա՛լ, պարեցէ՛ք, խնդա՛նք, ծիծաղէ՛ պիտի պարես, վազեցիր, հծծեց:
278. Մէյմէկ չեզոք բայ դնել կէտերուն տեղ.

Այս տղան պատուհանէն վար . . . : Սանդուխին աստիճանները այնքան ցից են որ մարդ . . . : Այս տխուր տեսարանէն . . . : Գիշերը չեմ կրնար . . . : Շատ կ'ախորժիմ սառոյցին վրայ . . . :

ԾԵ ԴԱՍ. — ԵՐԵՔ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

308. Միեւնոյն վերջաւորութիւնը ունեցող բայեր շփոթողութիւն մը կը կազմեն:

309. Երեք լծորդութիւն կայ, որոնք աներեւոյթին վերջաւորութեամբ իրարմէ կը զանազանուին:

Ա.	ել	ինչպէս.	սիրել
Բ.	իլ	»	խօսիլ
Գ.	ալ	»	կարդալ

310. Այս երեք լծորդութիւնները իրարմէ տարբեր խոնարհումներ ունին, որոնք կանոնաւոր բայերը կը կազմեն:

311. Ուշ վերջացող քանի մը բայեր ալ կան որոնք անկանոն խոնարհումներ ունին:

Գրիգոր Արծրունի
(ՏԻՄ Էջ 124)

Շիրվանգուշ:
(ՏԻՄ Էջ 124)

Պարոն Գուրգուհի
(ՏԻՄ Էջ 124)

Միսակ Միսակյան
(ՏԻՄ Էջ 124)

ԾԶ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄՆԵՐ — ԲԱՐԻՔՈՎ ՋՈՒԱՐՃԱՆԱԼ

Ջարեհ հարուստ ընտանիքի մը զաւակն էր : Ամառ օր մը իր դաստիարակին հետ դաշտերը պտըտած միջոցին , մացառի մը տակ զոյգ մը կօչիկ տեսաւ , զոր հոն մօտերը աշխատող աղքատ մշակ մը ձգեր էր : Տղան ուղեց այդ կօչիկները առնել պահել գործաւորին խաղ մը ընելու՝ և անոր յուզումը դիտելով զուարճանալու համար : Բայց դաստիարակը ըսաւ իրեն . «Աւելի ազնիւ միջոց մը ընարէ՛ զուարճանալու :» Եւ խրատեց որ փոխանակ այդ կօչիկները վերցնելու՝ քանի մը զրուշ դնէ անոնց մէջ : Տղան հնազանդեցաւ : Գիշ մը ետքը գործաւորը եկաւ կօչիկները հագնելու , և մէջի զրամը տեսնելով՝ ուրախութենէն յուզուեցաւ , ծունկի վրայ եկաւ ու շնորհակալ եղաւ Աստուծոյ այս անակնկալ օգնութեան համար : Ջարեհ հեռուէն զայն դիտելով՝ անկէ շատ աւելի երջանիկ եղաւ , որովհետեւ ինք եղեր էր այդ երջանկութեան պատճառը :

Հ Բ Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

279. Որինակել այս հասուածը, եւ ստորագծել բայերը:
280. Սահմանական ներկայի վերածել բոլոր բայերը.
281. Սահմանական անկասարի վերածել բոլոր բայերը:
282. Հրամայականի վերածել բոլոր բայերը:
283. Կասաւեայ Ա. դէմքի վերածել բոլոր բայերը:
284. Աներեւոյթի, ներկայ, անցեայ, եւ ապառնի ընդունելութեան վերածել բոլոր բայերը:
285. Գրել այս հասուածը աւելի ընդարձակելով:

ԾԶ ԴԱՍ. — ԲԱՅԵՈՒՆ ՎԵՐՋԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

312. Բայերուն վերջաւորութիւնները ամէն մէկ լծորդութեան մէջ կը տարբերին իրարմէ :

313. Սահմանական եւ ստորագասական ներկային ու բացարձակ ապառնիին վերջաւորութիւններն են .

Ա. լծորդութեան մէջ. եւ, ես, ե, եմ, եք, եմ.
Բ. » » իւ, իս, ի, իմ, իք, ին.
Գ. » » աւ, աւս, այ, ան, անք, անք :

314. Սահմանական , ստորագասական և ապառնի անկատարին վերջաւորութիւններն են .

Ա. լծորդութեան մէջ. եի, եիր, եր, եիմ, եիք, եին.
Բ. » » եի, եիր, եր, եիմ, եիք, եին.
Գ. » » այի, այիր, ար, այիմ, այիք, ային :

315. Անցեայ կատարեալին վերջաւորութիւններն են.

Ա. լծորդութեան մէջ. եցի, եցիր, եց, եցիմ, եցիք, եցին.
Բ. » » եցայ, եցար, եցաւ, եցանք, եցաք, եցան.
Գ. » » ացի, ացիր, աց, ացիմ, ացիք, ացին :

316. Հրամայականին վերջաւորութիւններն են .

Ա. լծորդութեան մէջ. ե՛, ե՛մ, եցե՛ք.
Բ. » » ե՛, ի՛մ, եցե՛ք.
Գ. » » ա՛, ա՛մ, ա՛ցե՛ք :

317. Ներկայ ընդունելութեան վերջաւորութիւններն են երեք լծորդութեանց մէջ՝ ող :

318. Անցեայ ընդունելութեան վերջաւորութիւններն են երեք լծորդութեանց մէջ՝ ած , եր :

311. Ապառնի ընդունելութեան վերջաւորութիւններն են Ա. , Բ լծորդութեանց մէջ՝ եղու, եղիք. Գ լծորդութեան մէջ՝ աղու, աղիք :

Ա ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — ՍԻՐԵԼ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

զ.	Յոք.
Կը սիրեմ	Կը սիրենք
Կը սիրես	Կը սիրէք
Կը սիրէ	Կը սիրեն

Անցեալ անկասար

Կը սիրէի	Կը սիրէինք
Կը սիրէիր	Կը սիրէիք
Կը սիրէր	Կը սիրէին

Անցեալ կասարեալ

Սիրեցի	Սիրեցինք
Սիրեցիր	Սիրեցիք
Սիրեց	Սիրեցին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրեմ	Պիտի սիրենք
Պիտի սիրես	Պիտի սիրէք
Պիտի սիրէ	Պիտի սիրեն

Անկասար ապառնի

Պիտի սիրէի	Պիտի սիրէինք
Պիտի սիրէիր	Պիտի սիրէիք
Պիտի սիրէր	Պիտի սիրէին

Հրամայական եղանակ

եզ.	Յոք.
—	Սիրենք
Սիրէ՛	Սիրեցէ՛ք

Ստորադասական եղանակ
Ներկայ

Սիրեմ	Սիրենք
Սիրես	Սիրէք
Սիրէ	Սիրեն

Անկասար

Սիրէի	Սիրէինք
Սիրէիր	Սիրէիք
Սիրէր	Սիրէին

Անորոշ եղանակ

Անեղբույր

Սիրել

Ներկայ ընդունելութիւն
Սիրող

Անցեալ ընդունելութիւն
Սիրած, սիրեր

Ապառնի ընդունելութիւն
Սիրելու, սիրելիք

ԾԷ ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՍԻՐԷ՛

Սիրէ՛ հայրիկդ . ան քեզ սիրեց կաթողին ,
Մինչ դուն մատաղ մանուկ էիր տակաւին .
Ան քու լեզուէդ ինկած նախկին սուրբ վանկեր
Հաւաքելով՝ անմեղ խաղիդ էր ընկեր :
Սիրէ՛ հայրիկդ . ան ծերացած է հիմայ ,
Ալեծաղիկ մազերն իրեն քեզ վըկայ .
Երբեմն արի քայլերն հիմայ տկար են .
Սիրէ՛ հայրիկդ որ ալ քեզ հիւր մ'է արդէն :
Սիրէ՛ մայրիկդ , ո՛հ , չըլլայ որ ճակտին վըրայ
Աղէտաբեր արտառութեան հետք մ'երեւայ :
Ջանա՛ գգուել ու փայփայել զայն սիրով :
Ան քեզ համար երբեմն համակ էր գորով :
Յիշէ՛ մայրիկդ որ իր բոլոր կեանքին մէջ
Կաղօթէ քեզ համար սիրով դեռ անշէջ .
Սիրոյ շեշտով ընկերացի՛ր մօրըդ հէք
Մինչև մըռայլ մահուան հովիտն անցորեկ :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

286. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ ցոյց տալ բոլոր բայերուն յծորդութիւնները .
287. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերով .
Սիրէ՛, հաւաքելով, ծերացած, երեւայ, ջանա՛, գգուել, փայփայել, յիշէ՛, կ'աղօթէ, ընկերացիր :
288. Խոնարհել հետեւեալ բայերուն կասարեալն ու հրամայականը .
Մտեցանել, մատուցանել, զարմանել, սերմանել, վատնել, յանձնել, խառնել :
289. Խոնարհել եղել եւ հեծնել բայերը գրաւոր :
290. Խոնարհել ծանուցանել եւ զննել բայերը բերանացի :

ԾԷ ԴԱՍ. — «ՆԵԼ» ԵՒ «ՌԻՑԱՆԵԼ» ՎԵՐՋԱՅՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

320. Նեղ վերջացող բայերէն ոմանք Ա լծոր-
շութեան , սիրելին պէս կը խոնարհուին , ինչպէս . ֆննել ,
զննել , շինել , ժամանել , յանդիմանել , հիւնել , բռնել ,
օգնել , մասնել : Ասոնց և գիրը արմատական է , որով-
հետեւ այս բայերուն արմատն է ֆնին , զնին , շեն , ժա-
ման , յանդիման , հիւն , բռն , օգն . մասն :

321. Նեղ վերջացող ինը բայեր կան , որոնց և
գիրը արմատական չէ , և որոնք բացառիկ ձեւեր ունին
կասարեալին և հրամայականին մէջ .

322. Ասոնցմէ հինգը՝ գտնել , մտնել , եղել (եղնել) ,
իջնել , հեծնել կատարեալի մէջ կ'ըլլան՝ գտայ , մտայ ,
եղայ , իջայ , հեծայ և հրամայական եզակիի մէջ՝ գտի՛ր ,
մտի՛ր , եղի՛ր , իջի՛ր , հեծի՛ր : Իսկ չորսը՝ առնել , խած-
մսի՛ր , եղի՛ր , իջի՛ր , հեծի՛ր : Իսկ չորսը՝ առնել , խած-
մսի , խածի , թռի՛ս , պագի . հրամայականի մէջ կ'ըլլան
առի , խա՛ծ , թռի՛ս , պագ :

323. Ուցանել վերջացող բայերը , ինչպէս ծանու-
ցանել , կատարեալի մէջ կ'ըլլան ծանուցի , և հրամա-
յականի մէջ ծանուցո՛ւր :

324. Այսպէս կը խոնարհուին մասուցանել , կա-
ուցանել , սնուցանել , հասուցանել , եայլն :

Բ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — Խ Օ Ս Ի Ն

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

եզ.	Յոր.
Կը խօսիմ	Կը խօսինք
Կը խօսիս	Կը խօսիք
Կը խօսի	Կը խօսին

Անցեալ անկասար

Կը խօսէի	Կը խօսէինք
Կը խօսէիր	Կը խօսէիք
Կը խօսէր	Կը խօսէին

Անցեալ կարարեալ

Խօսեցայ	Խօսեցանք
Խօսեցար	Խօսեցաք
Խօսեցաւ	Խօսեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի խօսիմ	Պիտի խօսինք
Պիտի խօսիս	Պիտի խօսիք
Պիտի խօսի	Պիտի խօսին

Անկասար ապառնի

Պիտի խօսէի	Պիտի խօսէինք
Պիտի խօսէիր	Պիտի խօսէիք
Պիտի խօսէր	Պիտի խօսէին

Հրամայական եղանակ

եզ.	Յոր.
—	Խօսի՛նք
Խօսէ՛	Խօսեցէ՛ք

Ստորագասական եղանակ
Ներկայ

Խօսիմ	Խօսինք
Խօսիս	Խօսիք
Խօսի	Խօսին

Անկասար

Խօսէի	Խօսէինք
Խօսէիր	Խօսէիք
Խօսէր	Խօսէին

Անորոշ եղանակ

Անհերեւոյթ

Խօսիլ

Ներկայ ընդունելութիւն
Խօսող

Անցեալ ընդունելութիւն
Խօսած, Խօսեր

Ապառնի ընդունելութիւն
Խօսելու, Խօսելիք

Գ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — ԿԱՐԴԱԼ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

Եզ.

Յոր.

Կը կարդամ

Կը կարդանք

Կը կարդաս

Կը կարդաք

Կը կարդայ

Կը կարդան

Անցեալ անկասար

Կը կարդայի

Կը կարդայինք

Կը կարդայիր

Կը կարդայիք

Կը կարդար

Կը կարդային

Անցեալ կասարեալ

Կարդացի

Կարդացինք

Կարդացիր

Կարդացիք

Կարդաց

Կարդացին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի կարդամ

Պիտի կարդանք

Պիտի կարդաս

Պիտի կարդաք

Պիտի կարդայ

Պիտի կարդան

Անկասար ապառնի

Պիտի կարդայի

Պիտի կարդայինք

Պիտի կարդայիր

Պիտի կարդայիք

Պիտի կարդար

Պիտի կարդային

Հրամայական եղանակ

ՅՈՔ

ԵԶ.

Կարդա՛նք

Կարդացէ՛ք

Կարդա՛

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

Կարդամ

Կարդանք

Կարդաս

Կարդաք

Կարդայ

Կարդան

Անկասար

Կարդայի

Կարդայինք

Կարդայիր

Կարդայիք

Կարդար

Կարդային

Անորոշ եղանակ

ԱՆԵՐԵՆՈՅ

Կարդալ

Ներկայ ընդունելութիւն

Կարդացող

Անցեալ ընդունելութիւն

Կարդացած, կարդացեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Կարդալու, կարդալիք

ԾԹ. ԸՆԹԵՐՅՈՒՆԱԾ. — ԵՐԵՒԱԼՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

Փիլիսոփայ մը կ'ըսէր իր աշակերտներուն. «Եթէ կ'ուզէք երջանիկ ըլլալ, աղքատ ապրեցէ՛ք. բնաւ մի՛ փափաքիք ունենալ բան մը որմէ՛ զուրկ ըլլան ուրիշները. և եթէ ունենաք, ծածկեցէ՛ք զայն: Եթէ կ'ուզէք թշնամի չունենալ, ջանացէ՛ք բնաւ չերեւալ, ծածկեցէ՛ք ձեր տաղանդները, ձեր կարողութիւնները: Թո՛ղ ոչ ոք գիտնայ թէ ինչեր սորված էք, և ինչեր կրնաք ընել, և ոչ ոք պիտի նախանձի ձեզմէ, և ոչ ոք պիտի հարուածէ և զրպարտէ զձեզ: Արժանիք չունեցող մարդիկ նախանձ չեն ազդեր: Ձեր փառքը փնտռեցէ՛ք ձեր անձնական յատկութեանց ներքին գիտակցութեան մէջ, և ձեր երջանկութիւնը վայելեցէ՛ք ձեր խղճին անդորրութեան մէջ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

298. Օրինակել այս հատուածը, եւ նշանակել բոլոր բայերուն վրայ շփոթութիւնները:
299. Գրել այս հատուածը աւելի ընդարձակելով:
300. Յոյց տալ այս հատուածին մէջի բայերուն ժամանակները եւ եղանակները:
301. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերուն աներեւոյթներովը.
Կը յուզուի, կը բարկանայ, գրկուած է, կը հսկէ, չեն համարձակիր, չի վարանիր, ամբաստանե՛նք:
302. Խոնարհել կեանք եւ կամեանք բայերը՝ գրաւոր:
303. Խոնարհել հեռանալ եւ հասկնալ բայերը՝ բերանացի:

304. Յնել վերջացող ներգործական կամ անցողական մէյ մէկ բայ գնել հետեւեալ խօսքերուն մէջ, կէտերուն տեղ.

Երբ կ'ուզենք հիւրի մը բան մը . . . պէտք է բաղաբաղարութեամբ . . . պնակը իրեն: Այս պատերը . . . համար շատ ծախք ըրի: Խանութս . . . տուի և նորէն շինեցի: Տղաքը . . . համար մասնաւոր թատրոններ կան Եւրոպայի մէջ: Ձին շատ . . . վտանգաւոր է: Ձիս . . . համար այդ թերութիւններս կը յիշէք:

305. Հետեւեալ բայերուն արմատները գտնել.

Ծերանալ, խնդալ, ծանրանալ, գիրնալ, մեծնալ, խուշնալ, հազալ, հիննալ, դիմանալ, տիրանալ, բարանալ, սեւնալ:
306. Խոնարհել գրաւոր այս բայերուն կառարեալներն ու հտաւայա-կանները:

ԾԹ. ԳՍՍ — «ՆԱԼ» ՎԵՐՋԱՑՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

- 330.** Նալ վերջացող բոլոր բայերը բացառիկ խոնարհումներ ունին կատարեալի և հրամայականի մէջ, նախադաս. բարկացալ, բարկացի՛ր: Այսպէս ինչպէս. բարկանալ, փրսնալ, հասկնալ, շատնալ, ստանալ, են խոստանալ, փրսնալ, ճանցնալ, գիտնալ, գողնալ, հիշանդանալ, խնանալ, մօտենալ, մերձենալ, հեռակենալ, աւցնալ, սալնալ, մօտենալ, բայերը:
- 311.** Նալ վերջացող բայերէն ջանալ բայը միայն կը հետեւի Գ ընդգրկութեան, կարդալին, որովհետեւ 6 գիրը արմատական է:

Կ ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ՈՐԲԸ ԵՒ ՍԱՐԴԸ

Փոքրիկ որբ տղեկ մը, որուն մայրը մեռած ըլլալով հայրը կրկին ամուսնացեր էր, միայնակ ու լքուած կ'ապ-բէր տանը մէջ: Իր տրամութեան սիւսիւսնք մը գտնելու համար, ինքզինքը երաժշտութեան տուաւ, և այնքան մեծ տաղանդ երեւան բերաւ որ, ութը տարեկան հասակին մէջ, արդէն իր ջութակով ամէնքը կը հմայէր, կը դիւթէր: Այդ հիացողներուն կարգէն էր նաև . . . սարդ մը, որ պա-տին անկիւնը սքլած, զինքը մտիկ կ'ընէր հեռուէն, և որ քիչ քիչ համարձակութիւն առնելով փոքրիկ նուագածունին մօտեցաւ: Այլ ամէն օր կու գար անոր թեւին վրայ կը կենար: Տղան ալ իր արուեստագէտի սրտով հաճոյք կ'զգար այս ունկնդրութենէն ու օրէ օր կը կապուէր անոր: Դժբախտաբար, օր մը, մօրուն սենեակէն ներս մտնելով՝ հարուածով մը սպաննեց այդ զգայուն բարեկամը: Տղան մարեցաւ ինկաւ ու երեք ամիս հիւանդ պառկեցաւ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

307. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել բայերը:
308. Սահմանական ներկայի վերածել բոլոր բայերը:
309. Դրել այդ բայերուն յոգնակի հրամայականները:
310. Դրել այն առարկաները որոնց միջոցաւ հետեւեալ գործո-ղութիւնները կը կատարուին.
Սղոցել, հերկել, հնձել, սանտրել, ամիլել, խնկարկել, կարել, Թիա-վարել, նկարել, մանել, ձեւել աւել,
311. Դրել վերի հատուածը աւելի մանրամասնօրէն:
312. Խոնարհել շաշ եւ գաշ բայերը բերանացի:
313. Լուծել հետեւեալ նախատութիւնները:
Կ'ուզէի մամը հինգի շոգենալին հասնիլ: Երկու ժամ հորէն ջուր բաշեցի չուանով: Երբ մարդ կ'ուզէ բան մը գնել, պէտք է անոր արժէքը գիտնայ: Ծիծեռնակները բնագոյամբ կը զուշակեն մրրիկին մօտենալը: Հէրկիւլանում և Պոմպէի բաղաբները վետով լերան հրաբուխէն գետնին տակ ծաղուեցան: Տիկին Վիմէ լը Պէտօն ֆրանսացի նշանաւոր նկար-չուհի մըն է:

Կ ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԺԱՍՆԱԿՆԵՐՈՒՆ
ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

332. Սահմանական ներկան և անկասարը, բացառ-ական ապառնին և անկասարը, հրամայականին յոգնակին, աներեւոյթը, ներկայ, անցեալ և ապառնի ընդունելու-թիւնները հետեւեալ օրէնքին համաձայն կը կազմուին:

333. Սահմանական ներկան և անկասարը, ստորա-դասական ներկային և անկատարին առջև կը աւելցնելով կը կազմուին: Տեսնեմ, կը տեսնեմ:

334. Գալ, տալ, շալ բայերը կու կ'առնեն փոխանակ կըլի. կու գամ, եւ այլն:

335. Կըլին ը գիբը կը ջնջուի ձայնաւորով սկսող բայերուն առջև, ու սա (') նշանը կը դրուի, որ կը կոչուի ապաքարց, ինչպէս. կ'երգեմ, փոխանակ կը երգեմ ըսելու: ապաքարց, ինչպէս. կ'երգեմ, փոխանակ կը երգեմ երբեք

336. Եմ, կամ, կրնամ, ունիմ, գիտեմ բայերը երբեք կը չեն առնիր:

337. Բացառական ապառնին և անկասար ապառնին ստորադասական ներկային և անկատարին առջև պիտի աւելցնելով կը կազմուին. երգեմ, պիտի երգեմ. երգիի, պիտի երգիի:

338. Հրամայական յոգնակի Բ դիմքը անփոփոխ կեր-պով ստորադասական ներկային յօքնակի Ա դէմքն է, վրան չեշտով մը. երգեմ, երգեմ:

339. Հրամայական յոգնակի Բ դիմքը կը կազմուի ի և այ վերջաւորութեանց տեղ Է՛ք դնելով. ինչպէս. երգեցի, երգեցի՛ք, չեշտով մը:

Միամիտ քաղքենի մը, որ բնաւ հրացան գործածած չունէր, որսորդութեան փափաք տուաւ: Բայց ամէն որսի երթալուն՝ ձեռնունայն ետ կը դառնար, ու ամէնքը կը ծաղրէին զինքը: Օր մը, երբ նորէն յոգնեւր դադրեւր ու չէր կրցեւր բան մը զարնել, ճամբան տղու մը հանդիպեցաւ որ ճազար մը գրկած կը տանէր: «Այս տնգամ բախտս բանեցաւ,» ըսաւ ինքնիրեն: Ծագարը գնեց, և պարտան մը առնելով, մէկ ծայրը կենդանիին ոտքին կապեց, ու միւս ծայրը՝ ծառի մը ճիւղին: Յետոյ քանի մը քայլ ետ գնաց, և նշան առնելով, հրացանին բլթակը քաշեց. կապարը զնաց լարը փրցուց. և ճազարը արշաւանոյր փախաւ, մեծ ապշութեան մէջ թողլով խեղճ որսորդը:

ՀՐԱՀԱՆՔՆԵՐ

321. Յորինակեի այս հատուածը, եւ ստորագծել անկանոն բայերը,
322. Աւելի ընդարձակելով գրել այս պատմութիւնը,
323. Խոնարհել մտախ, ուսել դնել: բայերը,
324. Մէյ մէկ անկանոն բայ դնել հետեւեալ կէտերուն տեղ.
Սա մարդը զոր . . . մեր պարտիզպանն է. Այս թռչունը ես . . .
Այսօրունն է . . . զպրոց երթալ, Այս ծառին պտուղները մենք . . .
Երէկ եղբայրս այնչափ հրահող էր որ մինչեւ լոյս . . . Չեմ կրնար այս
արկղիկը . . . , որովհետեւ բանալին կորսուած է:
325. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ անկանոն բայերուն բացար-
ձակ ականջներով.
Փրթիլ, ինչալ, գալ, դառնալ, մնալ, տանիլ, նստիլ, զարնել, ընել,
ուտել, դնել տալ,
326. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.
Մեր զրացիին զաւակը հրահող է, Դուռը բանալիով կղպեցէ՛ք,
Իր դիրքերը այլեցան, Աստիք հին հագուստներ են, Ոմանք կը կարծեն թէ
պաղջուրը օգտակար է, Կիզէի մէծ Սիւնըսը ժայռերու մէջ փորուած
հսկայ արձան մըն է:

344. Կանոնաւոր բայեր. — Երեք լծորդութեանց
Ֆետեւոզ բայերը կը կոչուին կանոնաւոր բայեր:

345. Զարսուղի բայեր. — Երեք լծորդութեանց հետեւող բայերը, որոնք իրենց յատուկ վերջաւորութիւններ ունենալով, կը զարտուղին հրամայականի եւ կատարեալի մէջ, կը կոչուին զարսուղի բայեր, ինչպէս. նեղ, ուցանել, նիռ, չիռ, նալ վերջաւորողները:

346 . ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ . — Անոնցմէ զատ քսան բայ
կայ , որոնք զանազան վերջաւորութիւններ ունին , և կը
տարբերին ընդհանուր կանոնէն կատարելալին կամ եղակի
հրամայականին և կամ երկուքին մէջ միանգամայն :
Ասոնք անկանոն բայեր կ'ըսուին , և հետեւեալներն են .
բերել , դնել , զարնել , ընել , ըսել , ուտել , տեսնել , նստիլ ,
թերել , դնիլ , գարնիլ , իրթիլ , գալ , լալ , սալ , քանալ ,
պոծիլ , սկսիլ , սանիլ , չորթիլ , գալ , լալ , սալ , քանալ ,
յառնալ , երթալ , իյնալ , մնալ :

347. Թէ՛ զարտուղի և թէ՛ անկանոն թայերուն , սահմանական և ստորադասական ներկան և անկատարը , բացարձակ ապառնին և անկատար ապառնին , յոքնակի հրամայականը , անհրեւոյթը , ներկայ , անցեալ և ապառնի ընդունելութիւնները՝ կանոնաւոր բայերու երեք լծորդութեանց օրինակներով կը կազմուին :

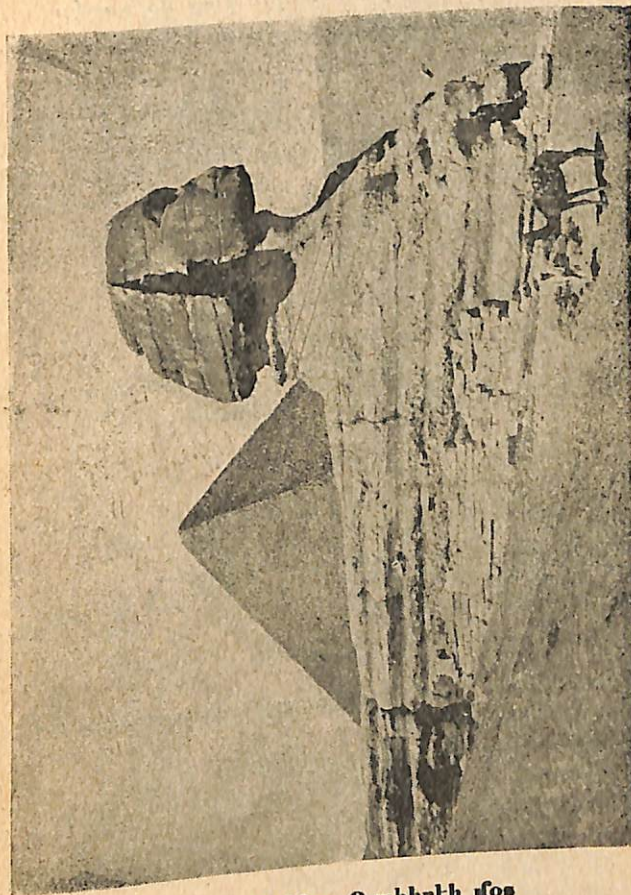
ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ

ԱճԵՐԵԼՈՅՐ	ԱճԵՐԵԼ ԿԱՏԱՐԵԱԿ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ
Բերել ,	Բերի , բերիր , բերաւ , բերինք , բերիք , բերին ,	Բե'ր :
Դնել ,	Դրի , դրիր , դրաւ , դրինք , դրիք , դրին ,	Դի'ր :
Զարնել ,	Զարկի , զարկիր , զարկաւ , զարկինք , զարկիք , զարկին ,	Զա'րկ :
Ընել ,	Ըրի , ըրիր , ըրաւ , ըրինք , ըրիք , ըրին ,	Ըրէ' :
Ըսել ,	Ըսի , ըսիր , ըսաւ , ըսինք , ըսիք , ըսին ,	Ըսէ' :
Ուտել ,	Կերայ , կերար , կերաւ , կերանք , կերաք , կերան ,	Կե'ր :
Տեսնել ,	Տեսայ , տեսար , տեսաւ , տեսանք , տեսաք , տեսան ,	Տե'ս :
Նստիլ ,	Նստայ , նստար , նստաւ , նստանք , նստաք , նստան ,	Նստէ' :
Պրծիլ ,	Պրծայ , պրծար , պրծաւ , պրծանք , պրծաք , պրծան ,	Պրծէ' :
Սկսիլ ,	Սկսայ , սկսար , սկսաւ , սկսանք , սկսաք , սկսան ,	Սկսէ' :

ԱճԵՐԵԼՈՅՐ	ԱճԵՐԵԼ ԿԱՏԱՐԵԱԿ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ
Տանիլ ,	Տարի , տարիր , տարաւ , տարինք , տարիք , տարին ,	Տա'ր :
Փրթիլ ,	Փրթայ , փրթար , փրթաւ , փրթանք , փրթաք , փրթան ,	Փրթէ' :
Դալ ,	Եկայ , եկար , եկաւ , եկանք , եկաք , եկան ,	Եկո'ւր :
Լալ ,	Լացի լացիր , լացաւ , լացինք , լացիք , լացին ,	Լա'ց :
Տալ ,	Տուի , տուիր , տուաւ , տուինք , տուիք , տուին ,	Տա'ւր :
Բանալ ,	Բացի , բացիր , բացաւ , բացինք , բացիք , բացին ,	Բա'ց :
Դառնալ ,	Դարձայ , դարձար , դարձաւ , դարձանք , դարձաք , դարձան ,	Դարձի'ր :
Երթալ ,	Գացի , գացիր , գնաց , գացինք , գացիք , գացին ,	Գնա' :
Իյնալ ,	Ինկայ , ինկար , ինկաւ , ինկանք , ինկաք , ինկան ,	Ինկի'ր :
Մնալ ,	Մնացի , մնացիր , մնաց , մնացինք , մնացիք , մնացին ,	Մնացի'ր :

Տիկին Վիմե իր Պառնոս եւ իր աղջիկը
(Տե՛ս էջ 152)

Կիզի Սփինգաբ Դաւիթի մօտ
(Տե՛ս էջ 156)

ԼԸ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿ

Պանդուխտ էր ան. յաճախ կու գար կը նստէր
Ու կը պատմէր ինծի ցաւերը սրտին.

Լըքեր էր իր դեռահաս կինն ու որդին.

Եւ օրն իբրեւն քրտնավաստակ կ'աշխատէր:

Օր մը ըսաւ. «Քեզի նուէր մը բերի

Հայաստանէն, որ սուրբ կարօտդ առնես.

Գրբեր էի քոյրերուս որ զրկեն մեզ

Արտամէտի խնձոր հասած այս տարի:»

Ծոցէն երկու խնձոր հանեց ան քնքուշ,

Կարծես խայծած արշալոյսի տակ միայն.

Միրգն էր համեղ, կարմրափայլ ու անըման

Եւ կը բուրէր անմահական հոտ անուշ:

Յետոյ կիսեց: Ինծի առաւ չերտ մ'այսպէս:

Կարօտանքով բերանս առի ճաշակել.

Բայց թունդ ելաւ հոգիս, արցունք անարգել

Կաթիլ կաթիլ վար հոսեցան աչքերէս:

Վ. ՍՎԱՃԵԱՆ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

327. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ սահմանական անկասարի վե-
րածել բոլոր բայերը:

328. Լուծել այս ոտանաւորին բոլոր բայերը:

329. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերուն սահմանական ներ-
կայ Գ ղէմքը գործածելով.

Յենուլ, զարթնուլ, ոստնուլ, թողուլ, երդնուլ, զբօսնուլ:

330. Խոնարհել երդնուլ բայը գրաւոր:

331. Փոխել հետեւեալ խօսքերուն մէջի բայերը եւ տեղը ուշ
վերջացող բայեր դնել.

Վաղը պիտի հագնէր իր նոր զգեստը: Այսօր եկեղեցին Դանիէլ
Մարգարէին զիրքը կը կարդան: Պէտք չէ մարդ իր Թշնամիին ձեռքը
համբուրելու չափ խոնարհի: Խեղճ կինը Լուիկ արցունք կը քափէր:

ԿԳ ԴԱՍ. — «ՈՒԼ» ՎԵՐՋԱՑՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

348. Ուշ վերջացող բայերէն միայն թողուլ և
զբօսնուլ բայերն են որ ամբողջապէս կը խոնարհուին
աշխարհաբարի մէջ, և երկուքն ալ իրարմէ տարբեր
ձեւեր ունին կասարեալի և հրանայականի մէջ:

349. Ուշ վերջացող միւս բայերը սահմանական և
ստորադասական ներկային և անկասարին, քացարձակ
սպառնիին, անկասար սպառնիին և հրանայական յոգ-
նակի Ա դիմէին մէջ միայն կը գործածուին:

350. Երդնուլ, շնուլ, հեղուլ, յեկուլ, ընթեռնուլ,
զարթնուլ, զգեկուլ, այնուլ, ցամուլ, ցածնուլ,
զարթնուլ, զգեկուլ, բայերուն տեղ, աշխարհաբարի մէջ ընդ-
գեկնուլ, յեկուլ բայերուն տեղ, աշխարհաբարի մէջ ընդ-
հանրապէս կը գործածուին երդում ընել, յեկնել, քափել,
կոթնիլ, կարդալ, արթննալ, հագնիլ, ցատել, ուռննալ,
քարկանալ, խոնարհիլ, մոռնել, շարել բայերը:

ԼԸ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՀԱՅՐԵՆԻ ՅԻՇԱՍԱԿ

Պանդուխտ էր ան. յաճախ կու գար կը նստէր
Ու կը պատմէր ինծի ցաւերը սրտին.
Լըքեր էր իր դեռահաս կինն ու որդին.
Եւ օրն իբրեւն քրտնալսատակ կ'աշխատէր:

Օր մը ըսաւ. «Քեզի նուէր մը բերի
Հայաստանէն, որ սուրբ կարօտող առնես.
Գրբեր էի քոյրերուս որ զրկեն մեզ
Արտամէտի խնձոր հասած այս տարի:»

Ծոցէն երկու խնձոր հանեց ան քնքուշ,
Կարծես խայծած արշալոյսի տակ միայն.
Միրգն էր համեղ, կարմրափայլ ու աննրման
Եւ կը բուրէր անմահական հոտ անուշ:

Յետոյ կիսեց. ինծի առաւ չերտ մ'այսպէս.
Կարօտանքով բերանս առի ճաշակել.
Բայց թունդ ելաւ հոգիս, արցունք անարգել
Կաթիլ կաթիլ վար հոսեցան աչքերէս:

Վ. ՍՎԱՃԵՍՆ

Հ Ի Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

327. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ սահմանական անկասարի վե-
րածել բոլոր բայերը.
328. Լուծել այս ոտանաւորին բոլոր բայերը.
329. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերուն սահմանական ներ-
կայ Գ դէմքը գործածելով.
Յենուլ, զարթնուլ, ոստնուլ, թողուլ, երդնուլ, զրօնուլ.
330. Խոնարհել երդնուլ բայը գրաւոր.
331. Փոխել հետեւեալ խօսքերուն մէջի բայերը եւ տեղը ուլ
վերջացող բայեր դնել.
Վաղը պիտի նազնեւ իր նոր զգեստը. Այսօր եկեղեցին Դանիէլ
Մարգարէին գրբը կը կարդան. Պէտք չէ մարդ իր Թշնամիին ձեռքը
համբուրելու չափ խոնարհի. Խեղճ կինը լսիկ աչքունք կը քափեւ:

Կ. ԴԱՍ. — «ՈՒԼ» ՎԵՐՀԱՅՈՂ ԲԱՅԵՐԸ

348. Ուլ վերջացող բայերէն միայն թողուլ եւ
զրօնուլ բայերն են որ ամբողջապէս կը խոնարհուին
աշխարհաբարի մէջ, և երկուքն ալ իրարմէ տարբեր
ձեւեր ունին կասարեալի և հրամայականի մէջ:

349. Ուլ վերջացող միւս բայերը սահմանական և
ստորադասական ներկային և անկասարին, բացարձակ
սպառնիին, անկասար սպառնիին և հրամայական յոգ-
նակի Ա դեմքին մէջ միայն կը գործածուին:

350. Երդնուլ, շնուլ, հեղուլ, յենուլ, ընթեռնուլ,
զարթնուլ, զգենուլ, ոսնուլ, այնուլ, ցանուլ, ցածնուլ,
զարթնուլ, յեռնուլ բայերուն տեղ, աշխարհաբարի մէջ ընդ-
հանրապէս կը գործածուին երդում ընել, չեցնել, քափել,
հանրապէս կը գործածուին երդում ընել, չեցնել, քափել,
կոթնիլ, կարդալ, արթննալ, հագնիլ, ցատել, ուռննալ,
բարկանալ, խոնարհիլ, մոռնել, շարել բայերը:

Թ Ո Ղ Ո Ւ Լ

Սահմանական եղանակ

Ներկայ

եզ.	Յոր.
Կը թողում	Կը թողունք
Կը թողուս	Կը թողուք
Կը թողու	Կը թողուն

Անցեալ անկասար

Կը թողուի	Կը թողուինք
Կը թողուիր	Կը թողուիք
Կը թողուր	Կը թողուին

Անցեալ կասարեալ

Թողուցի	Թողուցինք
Թողուցիր	Թողուցիք
Թողուց	Թողուցին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի թողում	Պիտի թողունք
Պիտի թողուս	Պիտի թողուք
Պիտի թողու	Պիտի թողուն

Անկասար ապառնի

Պիտի թողուի	Պիտի թողուինք
Պիտի թողուիր	Պիտի թողուիք
Պիտի թողուր	Պիտի թողուին

Հրամայական եղանակ

եզ.	Յոր.
—	Թողո՛ւնք
Թո՛ղ	Թողուցե՛ք

Ստորադասական եղանակ

Ներկայ

Թողում	Թողունք
Թողուս	Թողուք
Թողու	Թողուն

Անկասար

Թողուի	Թողուինք
Թողուիր	Թողուիք
Թողուր	Թողուին

Անորոշ եղանակ

Անեբեւոյթ

Թողուլ

Ներկայ ընդունելութիւն

Թողող

Անցեալ ընդունելութիւն

Թողած, Թողեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Թողելու, Թողելիք

Զ Ր Օ Ս Ն Ո Ւ Լ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

Եզ.	Յոր.
Կ'զբօնում	Կ'զբօնունք
Կ'բօնուս	Կ'զբօնութ
Կ'զբօնու	Կ'զբօնուն

Անցեալ անկասար

Կ'զբօնութի	Կ'զբօնութինք
Կ'զբօնութիր	Կ'զբօնութիք
Կ'զբօնուր	Կ'զբօնութին

Անցեալ կասարեալ

Զբօնեցայ	Զբօնեցանք
Զբօնեցար	Զբօնեցաք
Զբօնեցաւ	Զբօնեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի զբօնում	Պիտի զբօնունք
Պիտի զբօնուս	Պիտի զբօնութ
Պիտի զբօնու	Պիտի զբօնուն

Անկասար ապառնի

Պիտի զբօնութի	Պիտի զբօնութինք
Պիտի զբօնութիր	Պիտի զբօնութիք
Պիտի զբօնուր	Պիտի զբօնութին

Հրամայական եղանակ

Եզ.	Յոր.
—	Զբօնո՛ւնք
Զբօնե՛	Զբօնեցե՛ք

Ստորագրասական եղանակ
Ներկայ

Զբօնում	Զբօնունք
Զբօնուս	Զբօնութ
Զբօնու	Զբօնուն

Անկասար

Զբօնութի	Զբօնութինք
Զբօնութիր	Զբօնութիք
Զբօնուր	Զբօնութին

Անորոշ եղանակ

Անեղծութիւն

Զբօնու

Ներկայ ընդունելութիւն
Զբօնող

Անցեալ ընդունելութիւն
Զբօնած, զբօնեք

Ապառնի ընդունելութիւն
Զբօնելու, Զբօնելիք

ԿԻՆՆԵՐԹՈՒԱՆՐ. — ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երկու տեսակ քաղաքավարութիւն կայ. բնական և արուեստական. Արուեստական քաղաքավարութիւնը կարգ մը ընկերային սովորութեանց մէջ կը կայանայ, որոնք մէջէն անկիրթ և յոռի բնաւորութեան տէր անձնաւորութիւններ, և կրնայ գործադրել ուղած տեղը. և սակայն անով չի կրնար հաճելի ըլլալ: Բնական քաղաքավարութիւնը չի սորվուիր. անիկա հոգիէն կը բխի և օրօրոցէն կ'սկսի. անոր հրապոյրը նայուածքի մը կամ ժպիտի մը պարզութեան և անկեղծութեան մէջ է. օրաօր քաղաքավարութիւնն է ան որ անբաժան կը մնայ անձէն, ամէն տեղ և ամէն ժամանակ. և այս թանկագին յատկութեամբ է որ մարդ ամէնուն բարեկամութիւնը կը գրաւէ, ու սիրելի կը դառնայ ամէնուն:

ՀՐԱՆԱՐԿՆԵՐ

332. Օրինակել այս հատուածը, ստորագծել պակասաւոր բայերը:
333. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ պակասաւոր բայերուն անկախ օտարովը.
- Կամ, ունիմ, կրնամ, գիտեմ, կը զենում, կ'այտնում:
334. Բերանացի խոնարհել այս բայերուն սահմանական ներկայ և անկառարը:
335. Գրաւոր խոնարհել կրնամ եւ գիտեմ բայերը՝ ամբողջացնելով զանոնք:
336. Լուծել հետեւեալ նախադասութիւնները.
- Պէտք է գիտնալ թէ մարդոց մեծ մասը խելացի չէ: Հարկ է ըսել թէ շողորթները լաւագոյն բնաւորութիւնները կ'ընեն: Չեմ կրնար վստահիլ այն անձին որ կեղծել գիտէ:

ԿԻՆՆԵՐԹՈՒԱՆՐ. — ՊԱԿԱՍԱՒՈՐ ԲԱՅԵՐ

351. Պակասաւոր կ'ըսուին այն բայերը որոնց ամէն ժամանակները չեն գործածուիր, և պակաս ժամանակները ուրիշ բայով մը կը լրանան: Ասոնցմէ գլխաւորները հետեւեալներն են.

352. Կաւ, որ կը գործածուի սահմանական ներկայի և անկասարի մէջ միայն. այս բայը կրնայ լրանալ յղալ կամ գտնուիլ բայերով:

353. ունիմ, որ կը գործածուի սահմանական ներկայի և անկասարի մէջ միայն, և կը լրանայ ունեւալ բայով:

354. Կրնամ, որ կը գործածուի ամէն եղանակներու և ժամանակներու մէջ, բացի ստորադասականէն, և կ'ամբողջանայ կարենալ բայով:

355. Կարենամ, որ միայն ստորադասական ներկայի ու անկասարի մէջ կը գործածուի:

356. Գիտեմ, որ միայն սահմանական ներկայ ու անկասար ունի, և կ'ամբողջանայ գիտնալ բայով:

357. Պակասաւոր են նաեւ ուշ վերջացող այն բայերը, որոնք ամբողջութեամբ չեն խոնարհուիր աշխարհաբարի մէջ:

ԿԵ ԸՆԹԵՐՅՈՒՆՆԵՐ — ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ

Օղբ չատ տաք էր. ճամբորդ մը սաստիկ ծարաւցած բլրակի մը ստորոտէն կը քալէր, և մօտերը ջուր չկար։ Բայց դիմացի կողմը ընդարձակ այսի մը կը տարածուէր որուն մօտենալու համար պէտք էր տղմուտ ճահիճէ մը անցնիլ։ Մարդը մտածեց թէ կարելի է եղտիւրը խորունկ չէր, և կօշիկները միայն պիտի աղտոտէին, դորա դիւրին էր մաքրել. և առաջ քալեց։ Բայց հետզհետէ ոտքերը սկսան խրիլ, աղտոտ ջուրը մինչև ծունգերը ելաւ։ Այն ատեն ճամբորդը կանգ առաւ, կը թուի թէ վարանեցաւ, բայց անգամ մը ցեխին մէջ մտեր էր, խաղողները աւելի աղուոր կ'երեւային, քանի կը մօտենար։ Ուստի քալեց նորէն, մինչև որ կուրծքը, վիզը ծածկուեցան դայռի մէջ. ուզեց ետ դառնալ բայց անհնար էր։ Վերջապէս խաղողին հասաւ, ու այնչափ կերաւ որ յափրացաւ։ Հիմայ ցեխին սև կեղտոտ ջուրը կը վազէր ամբողջ մարմնէն վար։ Ճամբորդը ինքնիրեն ամչցաւ, զղջաց ըրածին վրայ։ Ի՞նչպէս պիտի մաքրուէր այդ աղտեղու-թենէն...

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

337. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել միադիմ թայերը։
338. Բերանացի պատմել, յետոյ գրել այս հատուածը աւելի ընդարձակ եւ մանրամասն նկարագրութեամբ։
339. Խոնարհել՝ բերանացի փաշէլ եւ ծառանայ թայերը։
340. Խոնարհել՝ գրաւոր՝ յափրանալ եւ գանիլ թայերը։

341. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ միադիմ թայերով.

Կ'ըսեն Թէ, հերիք է, հարկ է, կը ձիւնէ, մեղք է, չի վայելի, չի բաւեր, անկարելի է, անտեղի է, ամօթ չէ՞, հնար չէ, կ'երեւայ Թէ, պէտք չէ, արդար է որ։

342. Մէյմէկ բայ եւ մէյմէկ ածական շինել հետեւեալ անուններէն.

Դառնութիւն, զմայլանք, Թշնամանք, սովորութիւն, զրպարտութիւն, զարհուրանք, խոնարհութիւն, ձանձրոյթ, տաղտուկ, խոնջէնք, զայծակողութիւն, ճշդութիւն, համա

ԿԵ ԴԱՍ. — ՄԻԱԴԷՄ ԲԱՅԵՐ

358. Միադիմ կ'ըսուին այն բայերը, որոնց միայն եղակի Գ դէմքը կը գործածուի ամէն ժամանակի ու եղանակի մէջ, և որոնք որոշ ենթակայ մը չունին ընդհանրապէս։ Միադիմ են այն բայերը, որոնք միջնորդ տին երեւոյթները կը ցուցնեն, ինչպէս, կ'անձրեւէ, կը ձիւնէ, կը փայրասակի, ցուրտ է, ևայլն։ Միադիմ են նաեւ, կը թռի, կ'երեւայ, պիտի, հարկ է, հնար է, վեղի է, կը վայրէ, կարելի է, բաւական է, ամօթ է, կ'ըսուի, ևայլն։

ԼՁ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՈՐԲ ՏՂԱՆ

Աշխարհի մէջ երբ ամէն մարդ
Բախտէն աւար մ'առած կ'երթայ,
Խնչու կուլաս դուն, որը տըղա՛յ,
Մանուկ կեանքիդ վըրայ դըժբախտ:

Տե՛ս, կարճ են կեանքն ու իր ժամեր,
Պիտի բերեն ճակտիդ ալիք.
Մ'ըլլար յիմար ու խաղալիք.
Գընա՛ յառաջ, միշտ դէպի վե՛ր:

Որք ես եղեր, ի՛նչ փոյթ քեզի.
Բիւրաւորներ կան քեզի պէս.
Քեզի պահէ՛ ցաւերդ պէս պէս.
Արցունքդ հոգւոյդ մէջ թո՛ղ հոսի:

Սին, անիմաստ վիշտերը թո՛ղ.
Նոր եռանդով փարէ՛ կեանքին,
Կ'արտասուէ ծոյլ և վատ հոգին.
Դիւցազն եղի՛ր բախտին յողթող:

Ռ. ՈՐԲԵՐՆԱՆ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

343. Օրինակել այս ոտանաւորը, զատել բոլոր բայերը եւ բացա-
սական ընել զանոնք:
344. Արձակի վերածել այս ոտանաւորը:
345. Գոց սորվիլ եւ արտասանել այս ոտանաւորը:
346. Հետեւեալ բայերուն հակառակները գրել.

Վառել, աւելցնել, դատապարտել, մօտենալ, ձանձրանալ, ծափա-
հարել, ծերանալ, յարձակիլ, ցրուել, խզել, զատել, պարսաւել, խռովել,
արտօնել, վերաւորել, տրտմիլ, յիշել, մաքրել լեցնել, անիծել, խօսիլ,
շինել, մերժել, բարձրանալ, ծրջել:

347. Գրել հետեւեալ բայերուն ներկայ եւ ապառնի ընդունելու-
թեանց բացասականները:

Քաղել, ընտրել, լուալ, շիկնիլ, հագնիլ, պարծիլ, կաղալ, յուսալ,
տեղալ, մնալ հիւսել

448. Մէյմէկ խօսք շինել այս բայերուն ներկայ կամ անցեալ ըն-
դունելութիւններով:

Օրինակ.—Քաղած պտուղներս տհաս էին:

ԼԷ ԴԱՍ. — ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

359. Բացասական կ'ըսուին այն բայերը, որոնք
գործողութիւնը կը ժխտեն, ինչպէս. չե՛ր եղեր, չընի:

360. Բացասական բայերուն ժամանակներն ու
եղանակները հետեւեալ կերպով կը կազմուին.

361. Անցեալ կասարեալը, usorադասական ներ-
կան եւ անկասարե, աներեւոյթը, ներկայ անցեալ և ա-
պառնի ընդունելութիւնները կը կազմուին հաստատական
բայերուն սկիզբը և գիւրը աւելցնելով,

Անց. կսր. Սիրեցի-չսիրեցի Ներկ. ընդ. Սիրող-չսիրող
Սսր. ներկ. Սիրեմ-չսիրեմ Անց. ընդ. Սիրած-չսիրած
Սսր. անկ. Սիրէի-չսիրէի Ապ. ընդ. Սիրելու-չսիրելու
Աներեւոյթ Սիրելիք-չսիրելիք

Դիտելի է որ անցեալ ընդունելութեան բացասականը
կ'ըլլայ միայն չսիրած, չխօսած, եւ չըլլար երբեք չը-
սիրեք, չխօսեք, և այլն:

Չաքար, որ խելօք և աշխատասէր տղայ մըն է, որ մը ուրիշի մը յանցանքին պատճառաւ սխալմամբ պատժուեցաւ վարժարանին մէջ: Այս անիրաւ պատիժը այնքան ծանր եկաւ տղուն, որ սաստիկ յուզուեցաւ և ըսաւ իր ընկերներուն թէ պիտի զղջացնէր իր դաստիարակը զինքը պատժելուն համար: Տղաքը սպառնալիք մը կարծելով այս խօսքը՝ խնդացին վրան, որովհետեւ կը ճանչնային իրենց դաստիարակին անաչառ բնաւորութիւնը: Ամիս մը ետքը, երբ հրապարակաւ տղոց նիշերը կարդացուեցան, Չաքար մեծ գովեստներով յիշատակուեցաւ իր դաստիարակին կողմէ, վարքին, բարքին ու աշխատասիրութեանը համար: Այն ատեն Չաքարի ընկերները ամէնքն ալ հասկցան թէ անիկա ինչ միջոց գտեր էր զղջացնելու իր դաստիարակը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

349. Օրինակել այս հատուածը, եւ բացասական ընել բոլոր բայերը:
350. Գտնել հետեւեալ բայերուն հոմանիշները.
Ահաբեկել, դիզել, խորտակել, ստիպել, խզել, սպաննել, Թոժովել, կառուցանել, արդարացնել, մեծնալ, նշմարել, ծածկել, սփռել, գանալ, կոծել, շորթել, պատրել, փայլիլ, փակել, դողալ, յուսալ, օգնել, ստանալ:
351. Խոնարհել՝ գրաւոր ամլեալ, զբաղիչ, սանձել բայերուն սահմանական ներկային եւ անկատարին բացասականները:
352. Խոնարհել կամ բային սահմանական ներկայ եւ անկատար բացասականը:
353. Գրաւոր կերպով բացատրել հետեւեալ առածներուն իմաստը.
Թաւալող բարը մամուռ չի բռնել: Քու կերակուրդ եփելու համար՝ ուրիշին տունը պէտք չէ այրել: Իմաստութիւնը հարստութիւնը վը զարդարէ եւ աղքատութիւնը կը ծածկէ:

362. Բացասական բայերուն սահմանական ներկայն ու անկատարը կը կազմուին եւ բային բացասականովը (չեմ, չեի), և ամէն մէկ բայի բացասական ձեւով:

363. Բայերուն բացասական ձեւը կը կազմուի աներեւոյթին վերջի լ գիրը ր ի փոխելով ինչպէս. սիրել, չեմ սիրեր, չես սիրեր, չի սիրեր (փոխանակ չե սիրեր ի): Խօսիլ, չեմ խօսիր, չես խօսիր, չի խօսիր: Կարդալ, չեմ կարդար, չես կարդար, չի կարդար: Դիտել չե որ սահմանական ներկայի երրորդ դեմքին մէջ միշտ չի պէտք է գրել և ոչ թէ չ, այսինքն չի սիրեր, չի խօսիր, և այլն, և ոչ չսիրեր, չխօսիր, և այլն:

364. Բ ըծորդութեան մէջ՝ սահմանական անկատարը փոխանակ իր վերջաւորելու եր կը վերջաւորի, ինչպէս. չեի խօսեր, չեիր խօսեր, չեր խօսեր, (փոխանակ չեի, չեիր, չեր խօսիր ի):

365. Չի ին ի գիրը կը ջնջուի սահմանական ներկայ Գ դէմքին առջև, երբ բայը ձայնաւորով սկսի, և ապաթարց կը դրուի, ինչպէս չեմ երթար, չես երթար, չերթար (փոխանակ չի երթար ըսելու):

366. Կամ բայը սահմանական ներկայի և անկատարի մէջ կ'ըլլայ չկամ, չկաս, չկայ, չկայի, չկար (փոխանակ չեմ կար, չես կար, չի կար, չեի կար, չիր կար, չեր կար ի):

ԿԸ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ԿՐԻԱՆ ԵՒ ԲԱԴԵՐԸ

Կրիայ մը կ'ըսէր իր բարեկամներուն . « Երեք բան տեսնել կ'ուզեմ աշխարհիս վրայ . մեծ Սփինքսը , բուրգերը , մոմեաները » : Երկու բաղեր առաջարկեցին Եգիպտոս տանիլ զինքը ուր կը գտնուին այդ երեք հրաշալիքները : Սակարկութիւնը յարմարեցաւ , և բաղերը իսկոյն գործի ձեռնարկելով , բարակ ձող մը դարբնեցին , որուն երկու ծայրերը իրենց բերանը առին ու ըսին կրիային . « Դուն ալ մէջտեղէն խա՛ծ , և նայէ որ բերնէդ չձգես . ճամբան ինչ որ պատահի , բառ մը չպիտի խօսիս : » Ու սկսան բարձրանալ օդին մէջ : Քանի մը չարածճի ազաք տեսնելով կրիային երկինք թռիլը , զայն ծաղրեցին : Կրիան չկրնալով համբերել , բերանը բացաւ որ երկու խօսք ըսէ : Զողը բերնէն փախաւ և ինք գետինը իյնալով , կտոր կտոր եղաւ .

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

354. Օրինակել այս ընթերցուածը , եւ ըսել բոլոր բայերուն ինչ ժամանակի եւ ինչ եղանակի վերաբերիլը :
355. Բացասականի վերածել այս ընթերցուածին բոլոր բայերը :
356. Հրամայական բացասականի վերածել հետեւեալ բայերը եւ մէյ մէկ սեռի խնդիր գտնել անոնց յարմար :

Բաղել , հիւսել , ստկել , հիմնել , աղալ , մուրալ , մաղել , յղկել , փեկել , Թրծել , ստանալ , հաւաքել , կազմել , չորցնել , փշրել , խեղդել , զուել , հերկել , կաղապարել , շաղուել , կանգնել , դարմանել , ճկել , ջախջախել , սրել , բծացնել , խցել , լուծել , տարածախնել , անարգել , ժառանգել , կտակել :

357. Լուծել հետեւեալ առածները :

Ժրուծիւնը բախտին աջ ձեռքն է , սակաւապետութիւնը՝ անոր ձախ ձեռքը : Հաբուստը ան է որ պարտք չունի : Ծատ խոստացողէն բան մի՛ յուսար : Նորաձեւութեան հետեւողը՝ վաճառականին բարեկամը , դերձակին գործիքը , և ինքզինքին թշնամին է :

ԿԸ ԴԱՍ. — ԲԱՅԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ (Շար.)

363. Բացասական բայերուն եզակի հրամայականը կը կազմուի մի՛ բառով և բային բացասական ձեւովը , ինչպէս . մի՛ սիրեա , մի՛ խօսիր , մի՛ կարդար : Հրամայական տփնակի Ա. դեմքը կը կազմուի usnorադասականէն առաջ չ գնելով , ինչպէս չսիրե՛մք , չխօսի՛մք , չկարդա՛մք , և Բ դեմքով , ինչպէս չսիրե՛մք , չխօսի՛մք , չկարդա՛մք : մի՛ սիրեմք , մի՛ խօսիմք , մի՛ կարդամք :

368. Մի՛ բացասականը ձայնաւորի առջև չի ջնջուիլ , չ'ըսուիլ . մ'երբար , մ'առնեա , մ'ընեա , այլ մի՛ քրգեա , մի՛ առնեա :

ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԲԱՅ. — ՉՍԻՐԵԼ

Սահմանական եղանակ Ներկայ

եզ.

Յոր.

Չեմ սիրեր

Չենք սիրեր

Չես սիրեր

Չէք սիրեր

Չի սիրեր

Չեն սիրեր

Անցեալ անկասար

Չէի սիրեր

Չէինք սիրեր

Չէիր սիրեր

Չէիք սիրեր

Չէր սիրեր

Չէին սիրեր

Անցեալ կասարեալ

Չսիրեցի

Չսիրեցինք

Չսիրեցիր

Չսիրեցիք

Չսիրեց

Չսիրեցին

Բացարձակ ապառնի

Չպիտի սիրեմ կամ Պիտի
չսիրեմ

Չպիտի սիրենք կամ Պիտի
չսիրենք

Չպիտի սիրես կամ Պիտի
չսիրես

Չպիտի սիրէք կամ Պիտի
չսիրէք

Չպիտի սիրէ կամ Պիտի
չսիրէ

Չպիտի սիրեն կամ Պիտի
չսիրեն

Անկասար ապառնի

Չպիտի սիրէի կամ Պիտի
չսիրէի

Չպիտի սիրէինք կամ Պիտի
չսիրէինք

Չպիտի սիրէիր կամ Պիտի
չսիրէիր

Չպիտի սիրէիք կամ Պիտի
չսիրէիք

Չպիտի սիրէր կամ Պիտի
չսիրէր

Չպիտի սիրէին կամ Պիտի
չսիրէին

Հրամայական եղանակ

եզ.

Յոր.

—

Մի' սիրեր

Չսիրենք

Մի' սիրէք

Ստորադասական եղանակ

Ներկայ

Չսիրեմ

Չսիրենք

Չսիրես

Չսիրէք

Չսիրէ

Չսիրեն

Անկասար

Չսիրէի

Չսիրէինք

Չսիրէիր

Չսիրէիք

Չսիրէր

Չսիրէին

Անորոշ եղանակ

Անեղծույթ

Չսիրել

Ներկայ ընդունելութիւն

Չսիրող

Անցեալ ընդունելութիւն

Չսիրած

Ապառնի ընդունելութիւն

Չսիրելու, չսիրելիք

ԿՐԹ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ — ԻՄ ԱՂՈՔՔՍ

Կը լսեմ ժամուն զանգակին զողանջ .
Հոգիս կը բացուի աղօթքի իղձով .
Սրտիս մէջ կ'իջնէ լոյսի մը ճաճանչ .
Մէջըս կը յուզուի եռանդի մը ծով :

Ո՛հ, ի՛նչ բաղձանքներ, ի՛նչ պաղատանքներ
Կ'արթննան ներսըս խեղճերուն համար .
Որքան գորովանք, որքան գուրբ և սէր
Բոլոր առաապով սիրտերուն համար :

Ո՛վ Տ'էր, դարման տար հիւանդին աղքատ .
Կոյրին աչքերուն սուր շող մ'արփաւէտ .
Իսկ որբին՝ որ հայր չունի քեզմէ զատ .
Համբոյր մը շրկէ՞ սիրոյ գանձերէդ :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

358. Արծակի վերածել այս ոտանաւորը ընդարձակելով :
359. Հետեւեալ բայերուն մէջէն գտնել պարզերը, ածանցեալները եւ բարդերը .

Լուծել, ձեռնել, լուսանկարել, ներածել, արտածել, պատուել, մեկնել, խմբագրել, սեւցնել, մեծցնել, կողոպտուիլ, այրուիլ, հարուածել, բացատրել, տապալուիլ, դպցնել, հասցնել, վառել, կազմակերպել, վերադառնալ, խաղալ, ծառայել, վերջացնել,

360. Գտնել այս բայերուն գոյականները կամ ածականները :
361. Մէլմէկ խօսք շինել հետեւեալ բայերը իրրեւ ստորոգելի գործածելով :

Թունաւոր, պահապան, ապացոյց, անկարող, լուսարար, գոնապան, գերագոյն, անհրաժեշտ, անմահ, ժաղրելի, հրացայտ, Թռուցիկ, անձափանց :

ԿՐԹ ԴԱՍ. — ՊԱՐՁ, ԱՄԱՆՑԵԱԼ ԵՒ ԲԱՐԴ ԲԱՅԵՐ

369. Պարզ բայերը անոնք են, որոնք միայն արմատաբառէ մը և վերջաւորութեան մը բաղկացած են, ինչպէս . եր-գել, հա-զար :

370. Բարդ բայերը անոնք են, որոնք երկու կամ աւելի բառերէ կազմուած են, ինչպէս . կառավ-ա-րել, կարգ-ա-դրել, աշխատ-ա-կցիլ :

371. Բայերուն բարդութիւնը գոյականներու և ածականներու բարդութեան օրէնքին համեմատ կը կատարուի, և փոփոխման ու կորուստեան կանոնները միևնոյն կերպով կը գործածուին :

372. Ածանցեալ կ'ըսուին այն բայերը, որոնց մէջ արմատէն և վերջաւորութեան զատ՝ ուրիշ մասնիկներ կը մտնեն, ինչպէս . թոյ-ս-իլ, ներ-գործել, արտ-ա-դրել :

373. Բայերուն ածանցումները կրնան կատարուիլ նախադաս մասնիկներով, որոնց գլխաւորներն են արտ, ներ, գեր, հակ, շար, վեր, ինչպէս . արտածել, ներգործել, գերազանցել, հակադրել, շարունակել, վերակսիլ :

374. Տ և ոտ մասնիկները բայերուն մէջ մտնելով՝ կը կազմեն ածանցեալ բայեր, ինչպէս . պատուել, պատու-ս-ել, ճանկել՝ ճանկ-ոտ-ել :

375. Ուիլ յետադաս մասնիկով կը կազմուին կրաւորական, և ցնել յետադաս մասնիկով անցողական բայեր, որոնք ածանցեալ բայեր են :

Հ ԸՆԹԵՐՅՈՒՄ. — ՀԱՅ ԼԵՋՈՒՆ

Այն բոլոր լեզուներուն մէջ որոնք դաս կը արուին մեզի, հայ լեզուն է մեզ ամէնէն սիրելին, և ամէնէն մօտիկը մեր սրտին: Անով կապուած մնացած ենք մեր մանկութեան անուշ յիշատակներուն, մեր մայրենի տան երբ հոն մեզի խօսիլ սորվեցնող սիրելի ձայները լռած են, երբ զմեզ խնամող գորովոտ բազումները ջլատուած են արդէն: Հայ լեզուն իր յստակութեամբը, ճշտութեամբը, ներգաշնակութեամբը ճկուն ու երփնազան յատկութիւններովը, կը հաւասարի այսօր ամէնէն գեղեցիկ լեզուներուն, ինչպէս կը տեսնէք, տղա՛ք, ձեր թարգմանութեան դասերուն մէջ: Օտարականները կը հիանան անոր վրայ: Ի՜նչ ամօթ մեզի, եթէ պէտք եղածին պէս չըճանչցուի և չսիրուի մեզմէ:

Հ Ը Ա Ն Ա Ն Գ Ն Ե Ր

362. Օրինակել այս հատուածը եւ ստորագծել կրաւորական բայերը:
363. Այս հատուածին կրաւորական բայերը ներգործականի վերածել:
364. Լուծել այս հատուածին բայերը եւ ենթակաները:
365. Մէյմէկ ներգործական բայ գտնել հետեւեալ սեռի խնդիրներուն.

Երկաթ, էջ, թերթ, հայս, մերենայ, կափարիչ, թել, կկոց, կանեփ, դերձան, կեղեւ, աղիւս, ցորեն, հունտ:

Օրինակ. — Երկաթ ձուլել:

366. Մէյմէկ խօսք շինել այս բառերը ենթակայ ընելով եւ գտնուած ներգործական բայերն ալ կրաւորականի վերածելով.

Օրինակ. — Երկաթը կրակին վրայ կը ձուլուի:

367. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Մարդ երբ տխուր է, ամէն բան սե կ'երեւայ իրեն: Մենք մեր պարտքը կատարե՛նք. մնացածը Աստուած Թո՛ղ կարգադրէ: Չպարծինք մեր արժանիքով, որովհետեւ աւելի արժանաւորներ կան: Կորսուած ժամանակը ետ չի դառնար:

Հ ԴԱՍ. — ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

376. Կրաւորական բայերը որոնց ենթական՝ ուրիշի մը կատարած գործողութիւնը իր վրայ կը կրէ, հետեւեալ կերպով կը կազմուին.

377. Ա. և Բ լծորդութեանց ել և իլ վերջաւորութիւնները ուրիշի փոխելով, ինչպէս. սիրել, սիրուիլ. խօսիլ, խօսուիլ:

378. Ուցանել վերջաւորող բայերուն անել վերջաւորութիւնը ուրիշի փոխելով, ինչպէս. ծանուցանել, ծանուցուիլ:

379. Գ լծորդութեան մէջ ալ վերջաւորող բայերուն կատարեալին ին, և նալ վերջաւորողներուն այն ուրիշի փոխելով, ինչպէս. կարդացի, կարդացուիլ, գողցալ, գողցուիլ:

380. Յնել վերջացող բայերուն կատարեալին ուցի վերջաւորութիւնը ուրիշի փոխելով, ինչպէս. հազցուցի, հազցուիլ, փակցուիլ:

381. Բացառիկ են հետեւեալ բայերուն կրաւորականները. դնել, դրուիլ, ընել, ըլլուիլ. տանիլ, տարուիլ, տալ, տրուիլ:

382. Կրաւորական բայերը Բ լծորդութեան խօսիլին պէս կը խոնարհուին: Բացառիկ է միայն ուտուիլ բայը, որուն կատարեալը կ'ըլլայ կերուեցայ:

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅ. — ՍԻՐՈՒԻԼ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

եզ.	Յոր.
Կը սիրուիմ	Կը սիրուինք
Կը սիրուիս	Կը սիրուիք
Կը սիրուի	Կը սիրուին

Անցեալ անկասար

Կը սիրուէի	Կը սիրուէինք
Կը սիրուէիր	Կը սիրուէիք
Կը սիրուէր	Կը սիրուէին

Անցեալ կարարեալ

Սիրուեցայ	Սիրուեցանք
Սիրուեցար	Սիրուեցաք
Սիրուեցաւ	Սիրուեցան

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրուիմ	Պիտի սիրուինք
Պիտի սիրուիս	Պիտի սիրուիք
Պիտի սիրուի	Պիտի սիրուին

Անկասար ապառնի

Պիտի սիրուէի	Պիտի սիրուէինք
Պիտի սիրուէիր	Պիտի սիրուէիք
Պիտի սիրուէր	Պիտի սիրուէին

Հրամայական եղանակ

եզ.	Յոր.
—	Սիրուինք
Սիրուէ՛	Սիրուեցէ՛ք

Ստորադասական եղանակ
Ներկայ

Սիրուիմ	Սիրուինք
Սիրուիս	Սիրուիք
Սիրուի	Սիրուին

Անկասար

Սիրուէի	Սիրուէինք
Սիրուէիր	Սիրուէիք
Սիրուէր	Սիրուէին

Անորոշ եղանակ

Անեղբայր

Սիրուի

Ներկայ ընդունելութիւն
Սիրուող

Անցեալ ընդունելութիւն
Սիրուած, Սիրուեր

Ապառնի ընդունելութիւն
Սիրուելու, սիրուելիք

ՀԱՆՈՒՆԵՐՈՒՄ. — ՊՈԼԻՏԵՐԸ

Պոլիտիկոսները ասուականներուն և գիսաւորներուն պէս անհունութեան խորերէն կու գան, ուր կը պաշտօն մի- լիոնաւոր թափառիկ մարմիններ: Գիտունները կ'են- թաղեն թէ պոլիտիկոսները տարրալուծուած աստղերու կտորներ են, որոնք քայքայուած վիճակի մէջ՝ իրենց ծիւրը կը բոլորեն վերադառնան: Մերթ ընդ մերթ այդ աստ- ղերէն կտորներ կը փրթին կ'իյնան երկրագունտին վրայ, ինչպէս ուրիշ մոլորակներու վրայ ալ կ'ընան իյնալ: Այդ պոլիտիկոսներուն պայթումէն թափած երկնաքարերը՝ մշտնջե- նապէս մարած գունդերու ածիւնները կ'ընան նկատուիլ:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

368. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել կրաւորական բայերը:

369. Կրաւորական աներեւոյթի վերածել այս ընթերցուածին ներ- գործական եւ կրաւորական բայերը:

370. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով:

Պոլիտ, ասուպ, գիսաւոր, անհունութիւն, Թափառիկ, տարրա- լուծուած, ծիր, մոլորակ, երկնաքար, ածիւն:

Օրինակ. — Պոլիտը հրեղէն երեւոյթ մըն է օդին մէջ:

371. Խոնարհել զբաւոր միջոցի, ծեծուի, հոգաւորի, մոռցուի բայերը:

372. Բացասական կասարեալի վերածել վերի հատուածին բայերը:

373. Բացասական ստորադասական անկասարի վերածել ընթեր- ցուածին բայերը:

374. Լուծել հետեւեալ խօսքերը:

Երբ մարդ իր յանցանքները մոռնայ, նորէն կ'սկսի զանոնք: Ժամանակը Թանկագին կերպս մըն է, ուրկէ շինուած է կեանքը. պէտք է զգուշութեամբ զործածել զայն:

Հ Ա Գ Ս Ս. — ԱՆՑՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

383. Անցողական բայերը, որոնց ենթական գործո- ղութիւնը ուրիշի մը ընել կու տայ, կը կազմուին ցնել մասնիկով:

384. Յնել մասնիկը չեզոք բայը ներգործականի կը վերածէ, իսկ ներգործականը՝ անցողականի, ինչպէս. ֆնանալ, ֆնացնել, կարդալ, կարդացնել:

385. Յնել մասնիկը ել, նել, չիլ, նալ յանգուող բայերուն այս վերջաւորութեանց տեղ կը դրուի, ինչ- պէս. սիրել, սիրցնել, հեծնել, հեծցնել, փչիլ, փչցնել. գիտնալ, գիտցնել:

386. Իլ վերջաւորող բայերուն կատարեալին ցախ կը փոխուի ցնելի, ինչպէս. խօսեցալ, խօսեցնել, տեսնե- կը փոխուի ցնելի, ինչպէս. խօսեցալ, խօսեցնել, տեսնե- ցալ, տեսնեցնել: Ասոնց պէս կ'ըլլան նաև նիլ վերջացող ցալ, տեսնեցնել: Ասոնց պէս կ'ըլլան նաև նիլ վերջացող ցալ, տեսնեցնել: Ստորեւ պէս կ'ըլլան նաև նիլ վերջացող ցալ, տեսնեցնել: Ստորեւ պէս կ'ըլլան նաև նիլ վերջացող ցալ, տեսնեցնել:

387. Նիլ վերջացող բայերէն անոնց որոնց մէջ և գիրը արմատական չէ՝ նիլ վերջաւորութիւնը կը փոխուի գիրը արմատական չէ՝ նիլ վերջաւորութիւնը կը փոխուի ցնելի, ինչպէս. հասնիլ, հասցնել:

388. Անցնիլ կ'ըլլայ անցընել:

389. Աշխատիլ, կարմիրիլ, ցալիլ, յարմարիլ, խոս- տովանիլ, նմանիլ, ֆրսնիլ բայերը փոխանակ այս օրէնքին համեմատ ըլլալու աշխատեցնել, կարմրեցնել, ցալեցնել, յարմարեցնել, խոստովանեցնել, նմանեցնել, ֆրսնեցնել, կ'ըլ- լան աշխատեցնել, կարմրեցնել, ցալեցնել, յարմարեցնել, խոս- տովանեցնել, ֆրսնեցնել:

390. Ալ վերջացող բայերուն կատարեալին ցիւ կը փոխուի ցնելի, ինչպէս. կարդացի, կարդացնել, մոռ- ցի, մոռացնել:

ՀԵ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՎՈԼԹԵՌԻՆ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ

Վոլթէն, ֆրանսացի մեծ գրագէտը, ծառայ մը ունէր հաւատարիմ բայց ծոյլ: «Յովսէփ, ըսաւ օր մը անոր, կօշիկներս բեր:» Մառան փութով բերաւ զանոնք, և Վոլթէն նշմարեց որ ցելսոտ էին: «Մոռցեր ես կօշիկներս խողանակել այս առաւօտ:» — Ո՛հ, Պարո՛ն, պատասխանեց Յովսէփ, բայց այնքան տիղմ կայ փողոցներուն մէջ որ երկու ժամէն հիմակուան պէս պիտի ցելսոտին նորէն:» Վոլթէն ժպտեցաւ, կօշիկները հագաւ ու մեկնեցաւ առանց բան մը ըսելու: Այնատեն Յովսէփ ետեւէն վազեց: — Պարո՛ն, մառանին բանալի՛ն: — Ի՞նչ պիտի ընես: — Ճաշելու համար: — Բարեկամս, ի՞նչ պէտք ունիս ճաշելու, երկու ժամէն հիմակուան պէս պիտի անօթենաս նորէն:» Կը գուշակէք թէ այնուհետեւ Յովսէփ չմոռցաւ երբեք խողանակել իր տէրոջը կօշիկները:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

375. Օրինակել այս հատուածը, ստորագծել ներգործական բայերը, յետոյ կրաւորական ընել զոնոնք:
376. Անցողական ընել հետեւեալ ներգործական բայերը, եւ ներգործական ընել չեզոքները.

Կրել, բանալ, գոցել, կղպել, գամել, ծամել, դողալ, սարսափիլ, վախնալ, երերալ, թշուառել, հաստատել, կազմել, թռչիլ, բամել, խորշիլ, ծլիլ, լողալ, նուագել, սորվիլ, խպնիլ, նստիլ, բաշել:

377. Մէյմէկ խօսք շինել այս բայերով:

378. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Այն բարը որ ճամբուղ վրայ, չէ թո՛ղ չնեղացնէ զբեզ, Գործեր կան զոր չես կրնար ընել մինչև որ չտորվիս, զործեր ալ կան զոր չես տորվիր մինչև որ չընես: Վերարկուդ պատրաստէ՛ երբ տակաւին անձրեւները սկսած չեն:

ՀԵ ԴԱՍ. — ԱՆՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ (Շար.)

391. Դառնալ կ'ըլլայ դարձնել, փոխանակ դառցնելի:

392. Ուտել կ'ըլլայ կերցնել, փոխանակ ուտեցնելի:

393. Ներգործականները շատ անգամ անցողական կ'ըլլան ալ բայով, ինչպէս, գրել, գրել ալ. վառել, վառել ալ. նկարել, նկարել ալ:

394. Ի՛յ վերջացող բայերը տալէն առաջ իրենց վերջի ի գիրը եւ կը փոխեն, ինչպէս. խօսիլ, խօսել տալ, բանիլ, բանել տալ:

395. Հարցնել և ցուցնել բայերը, թէև արմատական են. սակայն ցնել վերջացող ածանցեալ բայերուն պէս կը խոնարհուին:

396. Եւ, ըրաւ, գաւ, կաւ, ունենաւ, կարենաւ բայերը անցողական չունին:

ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅ. — ՍԻՐՅՆԵԼ

Սահմանական եղանակ
Ներկայ

Եզ.	Յոր.
Կը սիրցնեմ	Կը սիրցնենք
Կը սիրցնես	Կը սիրցնէք
Կը սիրցնէ	Կը սիրցնեն

Անցեալ անկասար

Կը սիրցնէի	Կը սիրցնէինք
Կը սիրցնէիր	Կը սիրցնէիք
Կը սիրցնէր	Կը սիրցնէին

Անցեալ կասարեալ

Սիրցուցի	Սիրցուցինք
Սիրցուցիր	Սիրցուցիք
Սիրցուց	Սիրցուցին

Բացարձակ ապառնի

Պիտի սիրցնեմ	Պիտի սիրցնենք
Պիտի սիրցնես	Պիտի սիրցնէք
Պիտի սիրցնէ	Պիտի սիրցնեն

Անկասար ապառնի

Պիտի սիրցնէի	Պիտի սիրցնէինք
Պիտի սիրցնէիր	Պիտի սիրցնէիք
Պիտի սիրցնէր	Պիտի սիրցնէին

Հրամայական եղանակ

Եզ.

Յոր.

Սիրցու՛ր

Սիրցնե՛նք

Սիրցուցէ՛ք

Ստորադասական եղանակ

Ներկայ

Սիրցնեմ

Սիրցնենք

Սիրցնես

Սիրցնէք

Սիրցնէ

Սիրցնեն

Անկասար

Սիրցնէի

Սիրցնէինք

Սիրցնէիր

Սիրցնէիք

Սիրցնէր

Սիրցնէին

Անորոշ եղանակ

Անեղբույր

Սիրցնել

Ներկայ ընդունելութիւն

Սիրցնող

Անցեալ ընդունելութիւն

Սիրցուցած, սիրցուցեր

Ապառնի ընդունելութիւն

Սիրցնելու, սիրցնելիք

Յովհաննէս Ալազանյան (ՏԽՍ էջ 194)

Վիկտորիա և իր մայրը (ՏԽՍ էջ 196)

ՀԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍԲԻ

Յովհաննէս Այվազովսքի, հայ նկարիչը ծնաւ 1817ին և մեռաւ 1910ին Խրիմի մէջ: Իր եղական և հզօր տաղանդը՝ ոչ միայն զինքը բարձրացուց Ռուսիոյ արքունիքին նկարիչը ըլլալու պատուոյն, այլ և նշանաւոր հանդիսացուց ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Իր ամէնէն մեծ յատկութիւնն էր լոյսին ազդեցութիւնները և փոթորկալից ծովուն տեսարանները պատկերացնել տարօրինակ ճարտարութեամբ: Բարիզի և Բեթերսպոլերկի նկարչական արուեստահանդէսներուն մէջ իր ցուցադրած նկարներուն ամէնէն գեղեցիկներն են Ձմեռը Մեծ-Ռուսիոյ մէջ, Խրիմի ծովագերիքը, Մորիկը Սեւ ծովուն ափունքին վրայ, Մորիկը Միջերկրականի մէջ, որոնք իր փառքն ու հարստութիւնը կազմած են:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

379. Օրինակել այս հատուածը, եւ լուծել բոլոր բայերը:
380. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ բառերով:
 նկարիչ, արքունիք, յատկութիւն, ազդեցութիւն, ճարտարութիւն, արուեստահանդէս, նկար, մորիկ, փառք, հարստութիւն:
381. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ աներեւոյթները եւրակայ ընելով.
 Կարգալ, խօսիլ, աղօթել, հաշուել, նկարել, ցուցադրել:
382. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ ընդունելութիւն անցեալները սեռի խնդիր ընելով.
 Խորոված, կարած, կոտրած, հիւսած, գրած, վճարած, գնած:

ՀԳ. ԴԱՍ. — ԲԱՅԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

397. Բայերը լուծելու համար պէտք է ցոյց տալ անոնց 1. Տեսակը, ըսելով թէ ներգործական են, չեզոք, կրաւորական կամ միադեմ, 2. Լծորդութիւնը, 3. Եղանակը, 4. Ժանանակը, 5. Թիւը, 6. Դեմքը, և 7. Ենթական:

398. Բային աներեւոյթը կը լուծուի ցոյց տալով անոր նախադասութեան մէջ ունեցած պաշտօնը, այսինքն ըսելով թէ եւրակայ է, խնդիր կամ ստորոգելի:

399. Բային ընդունելութիւնները կը լուծուին ճիշդ գոյականներու և ածականներու պէս, ցոյց տալով անոնց պաշտօնները:

Լ Ո Ւ Ծ Մ Ա Ն Օ Ր Ի Ն Ա Կ

(Աներեւոյթ) Բամբասելը	Նըգ. բայ, Ա. լծ. ենթ. կը վնասէին:
աւելի	Մակբայ կը վնասէին:
(Նրկ-Ընդ.) Բամբասողին	Հաս. ան. եղ. արկ: բնթ. խնդ. կը վնասէին:
կը շեշտէ	Չգ. բայ, Ա. լծ. սնմ. նրկ. եղ. Գ. Դեմք:
քան թէ	Շաղկապ:
(Անց-Ընդ.) Բամբասուած Անձին.	Որակ. ած. անձինքն: Հաս. ան. եղ. արկ. բնթ. խնդ. զօրութեամբ կը վնասէին:

ՀԳ. ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ. — ՄԱՆՈՒԿ ԹԱԳՈՒՂԻՆ

Կը պատմեն թէ Վիլհելմին, Հոլանտայի դեռատի Թագուհին, իր մանկութեան մէջ անգլիացի վարժուհի մը ունէր, Ալպրոնի պառաւ աղջիկներէն մէկը անշուշտ, որ չէր կրցած իր համակրութեան արժանանալ: Ուստի առիթ կը փնտռէր միշտ փոքրիկ գոգոհութիւն մը պատճառելու անոր, սիրուն չարածճի խաղով մը զոր այնքան վայելուչ կերպով գիտեն կատարել աշխոյժ մտքի տէր կանայք: Օր մը, վարժուհին պատուիրեց իրեն Եւրոպայի քարտէսը գծել. արքայազուն օրիորդը ահագին համեմատութիւններով նկարեց Հոլանտան, իր պետութիւնը. մինչդեռ Անգլիան փոքրիկ կէտով մը նշանակեալ էր: Կրնաք երեւակայել Անգլուհույն միամիտ զայրոյթը:

ՀՐԱՀԱՆՑՈՒՄ

383. Օրինակել այս հատուածը, եւ նշանակել բացայայտիչներն ու բացայայտեալները.
384. Մէյմէկ խօսք շինել հետեւեալ կոչականները գործածելով.
Մա՛յր, սիրո՛ւն աղջիկ, խնձ տղայ, աղուո՛ր կատու:
385. Խոնարհել այս հատուածին բոլոր բայերուն սահմանականները:
386. Նշանակել այս հատուածին բոլոր ածականներուն տեսակները:
387. Բացատրել հետեւեալ անունները մէյ մէկ բացայայտելով.

Սողոմոն, Ամենաս, Պիղատոս, Պոսիւէ, Սոկրատ, Ղազար Փարպեցի, Երուսաղէմ, Միքէլ Անճէլ, Դիագինէս, Նումա Պոմպիլիոս, Ազա-Յանգեղոս, Նիւ-Եօրք, Կիւթէնպէրկ, Մովսէս Խորենացի, Քառմէն Սիլվա, Ներսէս Վարժ սպետեան, Բաթմէո, Հարտիճկ, Գրիգոր Լուսաւորիչ, Բեթրոկրատ, Հիմալայա, Նիակարա, Մասիս:

ՀԴ. ԴԱՍ. — ԿՈՉԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՅԱՑԱՑԻՉ

400. Կոչական կ'ըսուի այն բառը զոր կ'ուղղենք անձի մը կամ իրի մը, ինչպէս. հա՛յր, տղա՛ս:

401. Կոչականը միշտ ուղղական հոլով կ'ըլլայ, և վրան շեշտ կ'առնէ. հա՛յր, կը ներե՞ս ինձի: Կոչականը շեշտ չ'առնե՛ր երբ իրեն ընկերացող բառը շեշտ ունի սիրո՛ւն որդեակ, ո՛վ Տէր:

402. Կոչականը, իր ածականին կամ յատկացուցիչին հետ, եթէ ունի, միշտ երկու ստորակէտով կը բաժնուի իր նախորդ ու յաջորդ բառերէն:

403. Բացայայտիչ կ'ըսուին այն անունները որոնք մինակ կամ մէկքանին մէկտեղ, ուրիշ անունի մը ով կամ ինչ ըլլալը կը բացատրեն: Բացատրուած բառն ալ կամ ինչ ըլլալը կը կոչուի. երբ ըսեմ Լոնտոն, Անգլիոյ բացայայտեալ կը կոչուի. երբ ըսեմ Բացայայտեալ է և Անգլիոյ մայրաքաղաքը կը բացայայտիչ:

ՀԱՆՔԱՆԵՐՑՈՒԱԾ. — ՀԱՅ ԳԻՐԵՐԸ

Մեր հիմակուան գործածած տպագրական գիրերը թէպէտ Մեսրոպեան այբուբենն կը կոչուին, սակայն Մեսրոպայ ձեւակերպած բուն գիրերը չեն. տասնըվեց դարէ ի վեր հետզհետէ կատարելագործուած են անոնք նոր ճաշակներու համաձայն: Մեսրոպեան գիրերուն սկզբնական ձեւը երկաթագիր կոչուած է, ու մինչև թ. դար գործածուած՝ գրեթէ անփոփոխ: Թ. դարուն մէջ հնարուած է միջին երկաթագիրը, նախորդ տառերը քիչ մը կարճեցնելով ու կարգի դնելով: Իսկ ԺԲ դարուն մէջ զանոնք ալ աւելի կարճեցնելով՝ կազմակերպուած է բոլորագիրը, որ հետզհետէ բարւոքելով՝ մեր այսօրուան գիրը եղաւ: ԺԲ դարուն առեւտրները աւելցած են Մեսրոպայ գտած երեսուներկու տառերուն վրայ օ և փ գիրերը, որով այսօր երեսունըութի հասած են անոնք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

388. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել դերձայները:
389. Աներեւոյթի վերածել այս հատուածին բոլոր բայերը:
390. Հոլովել այդ աներեւոյթները:
391. Գտնել հետեւեալ գոյականներուն բայերը, եւ գրել անոնց ներկայ ընդունելութիւնները.

Հանդարտութիւն, մրրիկ, անձրեւ, զոռում, հագ, կար, վարձք, վաճառք, տպագրութիւն, ծալք, հիւսք, ձեւ, հովիւ, սանտր, ճառ, խընդիրք, Թախք, բաժանում:

Դ Ե Ր Բ Ա Յ

ՀԱՆ ԴԱՍ. — ԴԵՐԲԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

404. Դերձայը թէ՛ բայ է թէ՛ գոյական:

405. Դերձայը չորս է. Աներեւոյթ, տեսնել. Ներկայ ընդունելութիւն, տեսնող, Անցեալ ընդունելութիւն, տեսած, տեսեր. Ապառնի ընդունելութիւն, տեսնելով:

406. Աներեւոյթը երբ իբրեւ գոյական գործածուի, թէ՛ յօդ կ'առնէ և թէ՛ կրնայ հոլովուիլ, ինչպէս.

Ուղղ. Հայց.	Տեսնել	Տրամիլս	Խաղալը
Սեռ. Տրակ.	Տեսնելու	Տրամիլուս	Խաղալուն
Բաց.	Տեսնելէ	Տրամիլէս	Խաղալէն
Գործ.	Տեսնելով	Տրամիլովս	Խաղալով

407. Բ լծորդութեան մէջ իղ, նիղ, չիղ վերջաւորող աներեւոյթները հոլովման առեւտրները իրենց վերջի գիրը եւ կը փոխեն, ինչպէս. տրամիլ, տրամելու. Խաղ-ի գիրը եւ կը փոխեն, ինչպէս. տրակիլ, տրակելու:

408. Ներկայ ընդունելութիւնը՝ տեսնող, անցեալ ընդունելութեան Ա ձեւը՝ տեսած, և ապառնի ընդունելութեան Բ ձեւը՝ տեսնելով, կրնան նաեւ իբրեւ ածական գործածուիլ. Իսկ երբ իբրեւ գոյական գործածուին, կրնան յօդ առնել և հոլովուիլ թէ՛ եղակիի և թէ՛ յօդնակիի մէջ:

	Ներկայ ընդ.	Անցեալ ընդ.	Ապառնի ընդ.
Ուղղ. Հայց.	Տեսնողը	Տեսածս	Տեսնելիքդ
Սեռ. Տրակ.	Տեսնողին	Տեսածիս	Տեսնելիքիդ
Բաց.	Տեսնողէն	Տեսածէս	Տեսնելիքէդ
Գործ.	Տեսնողով	Տեսածովս	Տեսնելիքովդ

ՀԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ — ՄԵՐՆ ՏԻԳՐԱՆ

Մեծն Տիգրան Հայոց ամենէն նշանաւոր թագաւոր-
ներէն մէկը եղաւ: Նուաճեց Ասորիքը, Պաղեստինը և
յունական բազմաթիւ քաղաքներ գրաւեց: Ինքզինքը
կոչել կուտար Արքայից Արքայ: Չորս գահազուրկ թա-
գաւորներ թիկնապահի պաշտօն կը կատարէին իր քով:
Մեծն Տիգրան աստեղագագ բարձր թագ մը կը դնէր
գլուխը, ինչպէս կ'երեւայ իր դրամներուն վրայ: Իրեն
գաշնակից էր իր աները Միհրդատ որ կ'իշխէր Պոնտոսի
վրայ: Երկուքը միացած պատերազմեցան Հռոմայեցւոց
դէմ և յաճախ յաղթեցին: Բայց երբ Միհրդատ իր Փառ-
նակ զաւակէն մատնուած անձնասպան եղաւ, Տիգրան ալ
ստիպուեցաւ գաշինք կնքել Հռոմայեցւոց հետ, և երկար
տարիներ կառավարեց իր երկիրը՝ խաղաղութեան բա-
րիքները վայելել տալով անոր:

Հ Բ Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

392. Օրինակել այս հատուածը, եւ յետոյ անցեալ ընդունելութեան
վերածել բոլոր բայերը:
393. Այդ դերբայները խոնարհել էական բային հետ դասին մէջ ցոյց
տրուած կերպով:
394. Բաղսղրեալ ժամանակներ կազմել եւ խօսքեր շինել հետեւ-
եալ բառերով:
- Սորված, սարսափած, գիտնալու, երթալու, կարգադրուած, բա-
ցաորբեր, լողացած, արգիլուած, կարգացեր, խօսելու:
395. Լուծել հետեւեալ խօսքերը.

Մեր ամենէն ապահով բարեկամները մեր տաղանդներն են: Ամենէն
ծաղրելի մարդը ան է որ ինքզինքը կը գովէ, և ամենէն ծանձրալին ան՝ որ
իր վրայ կը խօսի:

ՀԱՐԱՆՈՒԹՅԱՆ — ԴԵՐԲԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԲԱՆԱԴՐԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

409. Անցեալ ընդունելութեան Բ ձեւը՝ *սեսեր*,
միայն իբր բայ կը գործածուի էական բային հետ, ինչ-
պէս. *սեսեր եմ, սեսեր ես, սեսեր է, և այլն*:

410. Ապառնի ընդունելութեան Ա ձեւը՝ *սես-*
նելու, որ աներեւոյթին սեռականն է, թէ՛ իբրեւ բայ կը
գործածուի էական բային հետ, և թէ՛ իբրեւ ածական՝
անուններու հետ, ինչպէս. *սեսնելու եմ, սեսնելու բան*
է. կարգալու ես, կարգալու զիւր է. բսելու է, բսելու
խօսք է:

411. Բաղադրեալ ժամանակներ. — Երբ դերբայ-
ներէն՝ անցեալ ընդունելութեան երկու ձեւերը՝ *սիրած*,
սիրեալ, և ապառնի ընդունելութեան Ա ձեւը՝ *սիրելու*,
էական բային հետ գործածուին, կը կազմեն բային պարզ
ժամանակներէն տարբեր ժամանակներ, որոնք բաղադ-
րեալ ժամանակ կը կոչուին, և հետեւեալներն են.

Սիրած, *սիրեալ*, *սիրելու եմ. սիրած, սիրեալ*,
սիրելու էի. սիրած, սիրելու կ'ըլլամ. սիրած, սիրե-
լու կ'ըլլայի. սիրած, սիրելու եղայ. սիրած, սիրելու
պիտի ըլլամ. սիրած, սիրելու պիտի ըլլայի. սիրած,
սիրելու եղի՛ր. սիրած, սիրելու ըլլամ. սիրած, սիրելու
ըլլայի. սիրած, սիրելու ըլլալ:

412. Բաղադրեալ ժամանակներ կրնան կազմուիլ
նաեւ կրաւորական, բացասական և անցողական բայերու
մէջ, ինչպէս. *սիրուած եմ, մոռցուած եմ, երգած չեմ*:

ՀԷ ԸՆԹԵՐՅՈՒԱԾ. — ԿԱՅՄԱԿԸ

Երբ կայծակը ծառի մը վրայ իյնայ, նախ վերի ոստերուն կը զարնէ, յետոյ բունին կը հասնի և կը ճեղքէ զայն: Ծառին փունջը անեղծ կը մնայ սակայն, այնպէս որ հոն թառող թռչուններն ու իրենց բոյները չեն վնասուիր բնաւ: Ծառին գագաթը ելած մարդ մը նուազ վտանգի մէջ է կայծակի ատեն, քան թէ գետնին վրայ կեցողը: Եթէ կոճղին մօտ գտնուի, շանթը կը թողու ծառը, և մարդուն վրայ կը յարձակի: Վտանգաւոր է նաեւ տան մօտերը ճահիճ մը, առուակ մը կամ որ և է ջուր մը գտնուիլը, որովհետեւ շանթը անոր հասնելու համար տունին մէջէն կրնայ անցնիլ և հրդեհել զայն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր

396. Օրինակել այս հատուածը, եւ ստորագծել մակրայները:

397. Մէյմէկ խօսք շինել այս հատուածին մակրայներով:

Օրինակ. — Երբ երկինք գոռայ, անպատճառ տեղ մը անձրեւ կուգայ:

398. Լուծել այս հատուածին առաջին երեք նախադասութիւնները:

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

ՀԷ ԴՍՍ. — ՄԱԿԲԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

413. Մակրայ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք գործողութեան մը կամ վիճակի մը տեղը, կերպը, ժամանակը, քանակութիւնը ցոյց կուտան, ինչպէս. վերը կը պառկիմ, միևնա՛կ կը կենամ, կանուխ կ'եղլեմ, քիչ կը փնանամ:

414. Մակրայը բայի մը ածականի մը կամ ուրիշ մակրայի մը հետ կը գործածուի, և անոնց իմաստին վրայ բան մը կ'աւելցնէ, ինչպէս. շատ փնանալ, շատ գեղեցիկ, շատ կանուխ:

415. Մակրայները զլիաւորաբար չորս տեսակ են. Տեղական, Որական, Ժամանակական, Քանական:

416. Տեղականները գործողութեան մը կատարուած տեղը ցոյց կուտան, ինչպէս. ուր, ուրիշ փոքր, հոն, հոս, մօտը, անդին:

417. Որականները՝ ցոյց կու տան գործողութեան կերպը, ինչպէս. հազիւ, աստիկ, բունի, իրացնէ, կանաւ, կանայ ակամայ, կանաց, շուտ, գրեթէ, ստուգիւ, չարացար, հարեւանցի, գաղտնի, իսպառ, յաճախ, սեպ, յանկարծ:

418. Ժամանակականները գործողութեան ժամանակը ցոյց կուտան, ինչպէս. միշտ, երբեմն, երբեք, մերթ, մերթ ընդ մերթ, առ այժմ, ուշ, դեռ, կանուխ, արդեւ, առաջ, նախ, յետոյ, յաւիտեան, նախ եւ առաջ:

319. Քանականները ցոյց կուտան գործողութեան չափն ու թիւը, ինչպէս. անելի, ա՛յ, պակաս:

ՀԸ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ԾՆՈՒՆԴԻ ՎԱՐԴԵՐԸ

Դեկտեմբերի մէջին մէջէն
Տրաւմ վարդեր կը բողբոջեն,
Նըման աչքին արցունքով թաց
Զոր չի վառեր կեանքին նախանձ:

Արեւն անոնց բուրում չի տար,
Ոչ ալ գոյներ ոսկենըկար.
Բայց սիրտերուն ալ վշտալից
Դաւուկն անոնց չ'ազդեր թախիծ:

Եւ քանի որ մատաղ գարուն
Նորաբողբոջ հոգիներուն
Կը սահմանէ գեղն իր փայլուն,

Տառապողին համար, ո՛վ Տէր,
Թ՛մ դ որ փթթին միշտ այդ վարդեր,
Այդ Ծընունդի տօգոյն վարդեր:

ԱՌՆՈՒՑ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

399. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ ստորագծել մակրայները:
400. Արձակի վերածել այս ոտանաւորը:
401. Մէյմէկ խօսք շինել գործածելով հետեւեալ մակրայները:

Վեր, դոնէ, մէկդի, ո՞ր տեղէն, կանխիկել, անօթի փորանց, իծնէ,
շատոնցունէ, անցեալները, պզտիկուց, մէկանց, ծայրէ իծայր, զլուխ
զլխի, մէկիկ մէկիկ, դէմ առ դէմ, հազիւ հազ, առ առաւելն, չուզելով
գեշեր ցորեկ, մինչև որ, պարապ տեղ, բառ առ բառ, փոխն իփոխ,
կոյրզկուրայն, ձեռքէ ձեռք, ծուռումուռ:

ՀԸ ԴԱՍ. — ՄԱԿԲԱՑԻՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ (Շար.)

420. Կան նաև Հարցական, Հաստատական, Ժրիսական և Տարակուսական մակրայներ. ինչպէս.
Հարցական. — Ինչո՞ւ, ե՞րբ, մի՞թէ, արդե՞օք, Լայն,
Հաստատական. — Այո՛, անշո՛ւշ, հարկա՛ւ, հապա՛,

Լայն.
Ժրիսական. — Ասեմե՛ի՛ն, ո՛չ, ոչ երբեք, բնա՛ւ, մի
գոչե՛ք, Լայն.
Տարակուսական. — Թերեւս, գոչե՛ք, արդե՞օք, մի՞

թէ, քա՛ւ յիցի, Լայն.
421. Կան Մակրայներ ալ. որոնք մասնիկներով
կը կազմուին.

422. Մակրայները կազմող զլխաւոր մասնիկները
հետեւեալներն են. ոլիւն, պես, բար, ակի, երեւ, օրեւ,
անց, ինչպէս. կամովին, մեծապէս, գլխաւորաբար, ան-
ցողակի, հայերեւ, գերացանցօրեւ, գիշերանց:

423. Ասոնցմէ զառ՝ կան նաև գոյականէ, ածա-
կանէ, դերանունէ, բայէ զանազան ձևերով կազմուած
մակրայներ, ինչպէս. այսօր, վաղը, հերոս, խսիւ, սիրով.
մակրայներ, ինչպէս. այսօր, վաղը, հերոս, խսիւ, սիրով.
փութով, դիւրաւ, արտօրեօք, ասեմեօք, իսկզբան, հիմունց,
ժամանակաւ, այգուն, հոսակ ուրեւն, ուր ուրեւն, կան-
խաւ, իսկոյն, յանկարծ, մեկեւ իմեկ, այսպէս, այդչափ:

424. Մակրայ են նաև բոլոր ածականները՝ երբ
բայի հետ գործածուին, ինչպէս. զուարթ խօսիլ, քաղցր-
երգել, արագ քայլել:

ՀԹ. ԸՆԹԱԿՈՒՄԱՆՈՒՄ. — ԿՐԿՆԱԿ ՑՈՒՄԵԼԵԱՆՆԵՐ

Քանի մը տարի առաջ, 1913 ին, աշխարհիս վրայ գտնուող բոլոր Հայերը կատարեցին կրկնակ Յոբելեաններ, Հայ գիրքերու գիւտին 1500 ամեակին և հայ տպագրութեան 400 ամեակին առթիւ: Թուրքիոյ, ինչպէս Ռուսիոյ մայր եկեղեցիներէն՝ մինչև գիւղական փոքրիկ մատուռներուն մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ, և դպրոցական ու ժողովրդային խանդավառ հանդէսներ տեղի ունեցան: Իպատիւ այս մեծ տօներուն, ատենաբանները ճառեր խօսեցան, բանաստեղծները տաղեր գրեցին, երաժիշտները երգեր յօրինեցին, նկարիչները պատկերներ գծեցին: Այս վերջիններէն նմոյշ մըն է սա ֆարք-քութալը որ կը ներկայացնէ Ս. Մեսրոպի գերեզմանը Օշականի մէջ, և որ ծախուեցաւ ինչպստ կրթական դրամագլուխի մը ուսուցչանոցներ հիմնելու համար:

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

402. Օրինակել այս ընթերցուածը եւ ստորագծել նախադրութիւն-թիւները:
403. Ըսել թէ որո՞նք են այս ընթերցուածին մէջ գտնուած նախադրութեանց խնդիրները
404. Ըսել թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ՝ առաջ, ետք, մօտ, հակառակ, յետոյ, մօտ, մակրա՞յ են թէ նախադրութիւն:

Միշտ հակառակ կը խօսիս ինձի. Բեզմէ ետք եւ պիտի կարդամ, Առաջ դռն կեր, ետք եւ Մօտ եկու՛ր. Իրեն մօտ էի, երբ նուաղեցաւ. Ինձմէ առաջ մի՛ անցնիր: Նախ դատող տրվէ, յետոյ խաղա՛ւ. Այդ գիրքերը զաւս դի՛ր. Բեզմէ զաւս բարեկամ չունիմ:

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԹ. ԴԱՍ. — ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ԵՒ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

425. Նախադրութիւնը գործողութեան մը մէկ պարագան կը ցուցնէ:
426. Նախադրութիւնը միշտ հոլովուած բառի մը կ'ընկերանայ:
427. Նախադրութեան ընկերացող հոլովուած բառը անոր խնդիրը կ'ըլլայ:
428. Նախադրութիւնները կրնան ամէն հոլովութեան ընկերանալ ուղղականէ զատ:
429. Նախադրութիւններէ ոմանք նախադրաւ և ոմանք յետադրաւ են:
430. Նախադրաւ նախադրութիւններէն փոքր մաս մը միայն աշխարհաբարի մէջ կը գործածուին:
431. Նախադրաւ նախադրութիւններն են. առանց որ կ'առնէ տրական հոլով. ռացի բացառական, դեպի՝ հայցական, զերք՝ հայցական, իբր կամ իբրեւ՝ հայցական, ինչպէս՝ հայցական, հակառակ՝ տրական, մինչև՝ հայցական, փոխառակ՝ տրական, իպստիւ՝ տրական, ինչպստ՝ տրական:
432. Յետադրաւ նախադրութիւններն են. սակ, Սեռական հոլովի ընկերացող առջեւ, ետեւ, վրայ, տակ, ներքեւ, վերեւ, քով, դիմացը, տեղ, մեջ, մեջքեղ, միջեւ, մեջքեւ, շուրջը, բոլորքիք, հետք, մօտք, առքիւ, եղանակաւ, մասին, պատճառաւ, ձեռքաւ, ձեռքով, միջոցաւ:
- Տրական հոլովի ընկերացող. հաւաք, հետք, դիմ, չափ, մօտ, պէս, հակառակ, հաւեւեւ, նման, հաւանալի, հաւանալ: Հայցական հոլովի ընկերացող. իմար, իմեւ, իբրեւ: Բացառական հոլովի ընկերացող. զաւս, իմեւ, ետք, առաջ, փար, ներս, դուրս, վեր, հետոյ, զաւստի:

Սահակ Մեղրիկ (Տիւ Էջ 206)

Սահակ (Տիւ Էջ 216)

Չ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ. — ՀԱՐՏ ԿԱՂՆԷ

Ես կաղնի մ'եմ պերճ ու դալար,
Բարձր հաստատուն ե վրեժմ.
Մեծ լեռներու հետ հաւասար.
Մըրիկն անգամ կը ծաղրեմ:
Արե, անձրե, ձիւն թէ քամի
Հըզօր տարրերն ապաքէն
Չեն յանդգնիր դպչիլ ինձի.
Ես չեմ վախնար կայծակէն,
Ես անսասուն չըքեղ կոթող,
Նաե պատնէջ մ'եմ հակայ.
Աշխարհիս մէջ ինձի յաղթող,
Զիս տապալող բան չըկայ:
Սակայն բնութիւնն արդար կիրքով,
Անոնց դէմ որ կը պարծին,
Հըպարտ ծառին արմատին քով
Զեռեղեց որդ մ'առանձին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Ք Ն Ե Ր

405. Օրինակել այս ոտանաւորը, եւ ստորագծել շաղկապները:
406. Նշանակել եախադրութիւնները:
407. Մէյմէկ խօսք շինել՝ գործածելով հետեւեալ շաղկապները:
Քանի որ, թէպէտե, ուրեմն, ըստ որում, իբր թէ, նոյն իսկ, մա-
նաւանդ, հապա, ուր որ, երբ, ո՞չ ապաքէն, մինչդեռ:
408. Ըսել թէ հետեւեալ խօսքերուն մէջ ոչ, երբ, ալ, հապա բա-
ւերը մակրա՞յ են թէ շաղկապ.
Կ'ուզե՞ք դուք ալ ընկերանալ ինձի—Ո՛հ, —Անօթի՞ ես! —Հապա՛:
— Ոչ դուն կրնաս այս գիրքը կարդալ, ոչ ալ ես! —Հապա ո՞վ կրնայ կար-
դալ: — Շատ խօսեցար, ա՛յ բաւական է: — Երբ իմ գալս լսես, դուն ա՛յ
եկո՛ւր: — Ե՞րբ դպրոց պիտի երթաս — Երբ տունէն դուրս ելաւ, ամէնքս
ալ յուզուեցանք:
409. Մէյմէկ խօսք շինել՝ գործածելով ոչ, ալ, հապա, բառերը
իբրեւ մակրայ, յետոյ իբրեւ շաղկապ:
410. Լուծել այս ոտանաւորին վերջին չորս նախադասութիւնները:

Շ Ա Ղ Կ Ա Պ

Չ ԳՍՍ. — ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՇԱՂԿԱՊՆԵՐ

433. Շաղկապ կ'ըսուին այն բառերը, որոնք բա-
ւերն ու խօսքերը իրարու կը կապեն:

434. Գործածական շաղկապներն են.

Եւ, ու, ալ, անգամ,
Նաեւ, այլ, եւ, իսկ,
Կաւ, կաւ քե, կաւ... կաւ...,
Թե, եթե, քե'... քե'...,
Թե որ, ինչու որ, որ,
Որովհետեւ, վասն զի, քանի որ,
Հաս որում, երբ, երբոր,
Ուր որ, մանաւանդ, ասկայն,
Սակայն եւ այնպէս, այսու ամենայնիւ,
Արդարեւ, ապաքէն,
Թեւ, քեպէս, ոչ... ոչ...,
Չե քե, ոչ միայն,
Չե՞, ո՞չ ապաքէն, հապա՛,
Քան, քանքե,
Ուրեմն, նոյն իսկ,
Իբր քե, մինչ, մինչդեռ:

ԶԱ. ԸՆԹԱԵՐՅՈՒՄՆԵՐ — ՄԻՆ՝ ՎԶՍՏԻՐ

Դարերով անբախտ, դարերով թըշուա՛ռ
Նղբայրս իմ խեղճո՛ւկ, դուն մի՛ վըհատիր,
Եթէ թըշնամի, անգութ տնարդար
Կը հալածէ զքեզ սև ճակատագիր:

Դուն մի՛ վըհատիր... թո՛ղ խորին հաւատ
Դեռ սրտապնդէ հոգիդ վշտագին.
Շատեր քեզի պէս կ'սպասեն վըհատ.
Ազատիչ դարնան քաջ յաղթանակին:

Եւ ի՛նչ կը գառնար էեանքը մարդկային,
Երբ դառն օրերուն՝ փոթորկի նժան
Ոսկեզօծ յոյսեր սիրտ չըյուզէին,
Հաւատքը զոհուէր յուսահատութեան:

Ա.Լ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

411. Յրինակել այս ոտանաւորը, եւ ցոյց տալ մակբայները եւ
շաղկապները՝ սկզբնատառերով:

412. Արձակի վերածել այս ոտանաւորը:

413. Մէյ մէկ խօսք շինել հետեւեալ ձայնադրութիւնները գոր-
ծածելով.

Վա՛յ, աւա՛ղ, բարե՛ւ, կեցցե՛, մեղա՛յ, երանի՛ թէ, մե՛ղք, է՛հ,
ա՛խ, ա՛յ:

414. Լուծել հետեւեալ առածները:

Եթէ կ'ուզես Թշնամի ունենալ, փոխ դրամ տո՛ւր մէկուն: Համբե-
րութիւն բարոզելը դիւրին է, բայց գործադրելը՝ դժուար: Բարեկամիդ
սուտ զաղտնիք մը բռնէ՛. եթէ պահէ զայն, յետոյ վստահէ՛՝ ճշմարիտ
զաղտնիքը: Դուն գործդ պահէ՛, որ գործդ ալ զքեզ պահէ. Դէշին ներելը՝
աղէկին վեասել է: Ան որ չէ կրցած բարեկամ մը շահիլ, արժանի չէ
ապրելու:

500

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0232815

5902